

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TASARRUF DAVRANIŞLARI
ÜZERİNE ETKİLERİ: TOKAT İLİNDE KAMU ÇALIŞANLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Hazırlayan

Metehan ŞAHİN

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Serap BARIŞ

TOKAT - 2017

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TASARRUF DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİLERİ:
TOKAT İLİNDE KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 05.07.2017

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Mustafa YAYAR.....

Üye : Doç. Dr. Kıvanç Halil ASLİCİ.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Serap BARLIS.....

Üye :

Üye :

İmzası

[Handwritten signatures of the jury members]

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
12.06.2017 tarih ve 22/06 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK
Enstitü Müdürü:

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Yrd. Doç. Dr. Serap BARIŞ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Finansal Okuryazarlığın Tasarruf Davranışları Üzerine Etkileri: Tokat İlinde Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

05 / 07 / 2017

Metehan ŞAHİN

ÖNSÖZ

Finansal Okuryazarlığın Tasarruf Davranışları Üzerine Etkileri: Tokat İlinde Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme başlıklı tez çalışmamın her aşamasında fikir ve tavsiyeleriyle önemli katkılarda bulunan, desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Serap BARIŞ'a,

Hayatımın her aşamasında sevgi ve inançlarıyla yanımda olduklarını bildiğim canım annem Dürdane ŞAHİN ve biricik kız kardeşim Ayça ŞAHİN'e en kalbî şükranlarımı sunar, teşekkür ederim.

ÖZET

Yurtiçi tasarruflar, ülke ekonomilerinin büyümesi için ihtiyaç duyulan yatırımların finansmanında birincil kaynak olarak büyük önem taşımaktadır. Zira yapılacak yatırımlar için yurtiçinde yeterli fon kaynağına sahip olmayan ülkeler dış tasarruflara başvuracak, bu durum cari açığa sebep olarak ekonomiyi daha kırılgan bir hale getirecektir. Düşük tasarruf oranları ulusal ve/veya uluslararası kaynaklı bir ekonomik krizde bireylerin tüketim düzleştirmesi yapmalarına engel olacağından, elde edebilecekleri bazı kazanımlardan yoksun kalmalarına da neden olmaktadır. Tasarruf oranlarındaki azalmanın temelinde ise bütçe yapmamak, uygun olmayan finansal ürünler kullanarak aşırı borçlanmak ve ekonomik/finansal konularda yeterli bilgi sahibi olmadan karar vermek gibi hatalı davranışlar yer almaktadır. Günümüzde finansal piyasalarda gittikçe artan ürün çeşitliliği, teknolojik gelişmelerde yaşanan hızlı değişimlerin bir sonucu olarak mevcut finansal araçlara kolayca ulaşabilme imkânları ve ekonomik/finansal yaşamda sorumluluğun daha fazla bireye ait olmaya başlaması kişilerin de daha bilinçli hareket etmesini gerekli kılmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin karşılaşılabilecekleri ekonomik/finansal konularda zarar görmemeleri, doğru kararlar verebilmeleri ve bu kararlarla kişisel finansal refahlarını artırabilmeleri için gerekli bilgi, tutum ve davranışların toplamı olarak özel tasarrufları artırmada bir politika aracı olarak sunulmaktadır.

Bu çalışmada amaç, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerini ve finansal okuryazarlık seviyelerinin tasarruf davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemektir. Bunun yanı sıra, Tokat'taki kamu çalışanlarının demografik özellikleri ile tasarruf davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı da test edilmiştir. Kullanılabilir 427 anket üzerinden yapılan lojistik regresyon analizlerinden elde edilen sonuçlara göre, yaş, hanehalkı geliri, finansal gelişmeleri takip etme ve temel/ileri düzey finansal okuryazar olma kamu çalışanlarının tasarruf davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etki oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Finans, Finansal Okuryazar, Tasarruf, Tasarruf Davranışı

ABSTRACT

Domestic savings is very important as a primary source for the financing of investments what the countries need for economic growing. Because the countries which haven't sufficient funding source for the investments to be made will apply to foreign savings, this situation will make economy to more fragile by increasing current account deficit. Low saving rates may prevent the households' consumption smoothing in national/international crisis, it may also cause the households' be deprived what they can have some gains. Not making budget, being more debt using unsuitable financial tools and getting decisions about economic/financial without sufficient information are the wrong behaviours which are the basis of decrease in saving rates. Today, increase on financial products' variety, reaching easily to all financial products as a result of rapid changes on technological developments and it has beginning the responsibility more belong to individuals in economic/financial life require that people behave more conscious. Individuals need to have knowledge, attitudes and behaviours to not being damaged by economic / financial subjects that they may encounter, make right decisions and increase their personal financial well-being with these decisions. Financial literacy is being offered as a policy tool for increase private savings as total of this knowledge, attitudes and behaviours.

The purpose of this study, determines the public employees' financial literacy levels in Tokat and whether financial literacy levels have an influence on their saving behaviours. And it has also been tested whether there is a significant relationship between the demographic characteristics of public employees in Tokat and saving behaviours. According to the results obtained from the logistic regression analyzes made on the 427 utilizable surveys, age, household income, follow-up to financial events and being basic/advanced financial literacy has a positive and statistically significant influence on public employees saving behaviours.

Key Words: Economy, Finance, Financial Literacy, Saving, Saving Behaviour

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Sayfası	i
Önsöz	ii
Özet	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi	viii
Şekiller Listesi	x
Kısaltmalar	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: FİNANSAL OKURYAZARLIK	3
1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK TANIMLARI	3
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR	5
1.2.1. Finansal Bilgi	5
1.2.2. Finansal Tutum	7
1.2.3. Finansal Davranış	8
1.2.4. Finansal Eğitim	9
1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİK ETKİLERİ	11
1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Bireysel Refaha Etkileri	11
1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Toplumsal Refaha Etkileri	13
1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIKLA İLGİLİ FAALİYETLER	14
1.4.1. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Gerçekleştirilen	
Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	15
1.4.2. Bazı Ülkeler Tarafından Gerçekleştirilen	
Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	18
1.4.2.1. Amerika Birleşik Devletleri 'nde Gerçekleştirilen	
Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	18

1.4.2.2. İngiltere’de Gerçekleştirilen	
<i>Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri</i>	20
1.4.2.3. Kanada’da Gerçekleştirilen	
<i>Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri</i>	22
1.4.2.4. Avustralya’da Gerçekleştirilen	
<i>Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri</i>	24
1.4.2.5. Diğer Ülkelerde Gerçekleştirilen	
<i>Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri</i>	24
1.4.3. Türkiye’de Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	25
1.5. GEÇMİŞTEN BUGÜNE FİNANSAL OKURYAZARLIK ORANLARI	29
1.5.1. Dünya Genelindeki Ülkelerde Finansal Okuryazarlık Oranları	29
1.5.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Oranları	33
II. BÖLÜM: TASARRUF	36
2.1. TASARRUF TANIMI ve TÜRLERİ	36
2.2. TASARRUF FONKSİYONU VE TASARRUF-YATIRIM ÖZDEŞLİĞİ	37
2.3. TASARRUFLARI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER	39
2.3.1. Mutlak Gelir Hipotezi	39
2.3.2. Sürekli Gelir Hipotezi	40
2.3.3. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi	40
2.3.4. Diğer Teoriler	42
2.4. TASARRUF DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	44
2.5. GEÇMİŞTEN BUGÜNE TASARRUF ORANLARI	48
2.5.1. Dünya Genelindeki Ülkelerde Tasarruf Oranları	48
2.5.2. Türkiye’de Tasarruf Oranları	50
2.5.2.1 Özel Tasarruflar	50
2.5.2.2 Kamu Tasarrufları	54
2.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE TASARRUF İLİŞKİSİ: LİTERATÜR TARAMASI	57

III. BÖLÜM: TOKAT İLİ KAMU ÇALIŞANLARI

ÜZERİNE BİR İNCELEME	63
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLER	63
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	63
3.2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem	63
3.2.2. Verilerin Toplanması, Analiz ve Bulgular	64
3.2.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular	64
3.2.2.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyini Ölçen Sorulara Ait Bulgular	68
3.2.2.3. Tasarruf Davranışı Sorularına Ait Bulgular	70
3.2.2.4. Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi	72
IV. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKLAR	82
EKLER	98
ÖZGEÇMİŞ	101

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Dünya Bankası Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	16
Tablo 1.2: OECD Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri	17
Tablo 2.1: 1975-1989 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı	52
Tablo 2.2: 1990-2001 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı	52
Tablo 2.3: 2002-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı	53
Tablo 2.4: 1975-1989 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı	55
Tablo 2.5: 1990-2001 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı	56
Tablo 2.6: 2002-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı	56
Tablo 2.7: Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları ile İlgili Çalışmalar	62
Tablo 3.1: Ankete Katılan Kamu Çalışanlarının Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	66
Tablo 3.2: Katılımcıların Finansal Gelişmelerle İlgili Bilgi Kaynaklarına İlişkin Dağılım	67
Tablo 3.3: Katılımcıların Finansal Gelişmeleri Takip Etme Durumlarına İlişkin Dağılım	67
Tablo 3.4: Katılımcıların Kredi Kartı Sahipliğine İlişkin Dağılım	67

Tablo 3.5: Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Cevaplara İlişkin Dağılımlar	68
Tablo 3.6: Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Doğru Cevap Sayılarının Dağılımı	69
Tablo 3.7: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Finansal Yeterlilik Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Dağılım	69
Tablo 3.8: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Seviyelerine İlişkin Dağılım	70
Tablo 3.9: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Davranışları Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Dağılımlar	71
Tablo 3.10: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Yapma(ma) Durumu	71
Tablo 3.11: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Aracı Tercihleri	72
Tablo 3.12: Tanımlayıcı İstatistikler	73
Tablo 3.13: Finansal Okuryazarlık Düzeyi ile Tasarruf Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Lojistik Regresyon Analizinin Sonuçları	74
Tablo 3.14: Model Katsayılarının Omnibus Testleri	75
Tablo 3.15: Hosmer-Lemeshow Testi	75
Tablo 3.16: Hosmer-Lemeshow Testi İçin Gözlenen ve Beklenen Frekanslar	75
Tablo 3.17: Tasarruf Davranışı Modeline İlişkin Sınıflandırma Tablosu	77
Tablo 3.18: Modelin R ² Tablosu	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Dört Kavrama Ait Sorulara Yetişkinler Tarafından Verilen Doğru Cevap Oranları	29
Şekil 1.2: Enflasyon Geçmişine Sahip Ülkelerde Yüksek Enflasyonun Anlaşılabilirlik Oranları	30
Şekil 1.3: Cinsiyet Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Oranları	31
Şekil 1.4: Yaş Gruplarına Göre Finansal Okuryazarlık Oranları	32
Şekil 1.5: Dünyada Finansal Okuryazarlık Oranları	33
Şekil 1.6: SPK Raporlarına Göre 2012 ve 2015 Yıllarında Sahip Olunan Finansal Ürünler	35
Şekil 2.1: Gelişmiş Başlıca Ekonomilerin 2014 Yılı Tasarruf Oranları	48
Şekil 2.2: Gelişmekte Olan Başlıca Ekonomilerin 2014 Yılı Tasarruf Oranları	49
Şekil 2.3: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nde Üye Ülkelerin 2014 Yılındaki Tasarruf Oranları	49
Şekil 2.4: Üst Orta Gelir Grubundaki Ülkelerin 2014 Yılındaki Tasarruf Oranları	50

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EC	European Commission
FCAC	Financial Consumer Agency of Canada
FIS	Financial Information Service
FLA	Financial Literacy Australia Limited
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FSA	Financial Services Authority
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PACFC	President's Advisory Council on Financial Literacy
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

GİRİŞ

Tasarruf gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan önemli ekonomik etkilere sahip bir kavramdır. Ekonomik ve finansal yaşamda sorumluluğun daha fazla bireye ait olmaya başladığı günümüz dünyasında insanların, çalışma dönemlerinde olduğu gibi emeklilik dönemlerinde de refah içinde yaşayabilmeleri, geleceğe yönelik finansal hedeflerini öz kaynaklarıyla gerçekleştirebilmeleri ve hayatlarında karşılaşılabilecekleri acil ve beklenmedik durumlarda kullanmak üzere bir kaynak oluşturabilmeleri için bireysel anlamda tasarruflarını artırmaları gerektiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan tasarruflar toplumsal açıdan yani ülke ekonomisini ilgilendiren boyutuyla da önemli bir işlev görmektedir. Nitekim bir ülke için yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme, büyük oranda söz konusu ülkenin kamu ve özel tasarruflarından oluşan toplam tasarruf miktarına ve bu tasarrufların verimli sektörlerde reel ekonomiye kazandırılmasını sağlayacak politikalara bağlıdır.

Bugün dünya genelindeki ülkelerin tasarruf oranlarına bakıldığında yüksek gelir grubundaki ülkelerin yüksek tasarruf oranlarına sahip oldukları, yüksek tasarruf oranlarının etkisiyle de, yatırımların finansmanında dışa bağımlılığı azaltarak yüksek büyüme oranlarını da elde etmiş oldukları görülecektir. Düşük tasarruf oranları ise birkaç gelişmiş ülke ile birlikte özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli yapısal sorunlarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası'nın 2011 yılında yayınladığı rapor da Türkiye için düşük tasarruf oranlarının nedenlerine ve bu durumun ülke ekonomisi için sebep olabileceği sorunlara dikkat çekmekte, ulusal finansal okuryazarlık stratejisinin etkili bir şekilde uygulanmasının ülke genelinde finansal okuryazarlığı geliştirebileceği ve Türk vatandaşlarının tasarruf kararları üzerinde önemli etki yaratabileceğini belirtmektedir.

Finansal okuryazarlık en genel anlamıyla bireyin bütçesini yönetirken etkili ve bilinçli kararlar vermesini, bireysel finansal refahını korumasını ve iyileştirmesini sağlayan finansal bilgiye sahip olması ve bu kararlar yoluyla kişisel finansal refahını artırma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Tüketim, tasarruf ve yatırım davranışlarına ait mevcut veriler göz önüne alındığında da ihtiyaçlar için harcama yapma, borçlanma, emeklilik planları, menkul-gayrimenkul alım satımları, eğitim planları, birikim yapma ve yapılan birikimleri yatırıma dönüştürme gibi birçok konuda ekonomik kararlar ile

finansal kararların iç içe girmiş, etkileşim halinde birer yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bireylerin finansla olan ilişkileri finansal ürünlerin alınıp satılması, kullanılmasını zorunlu kılmamakta, bireylerin doğru kararlar almaları ve kötü sonuçlardan korunmaları, gelir ve harcamalarda denge sağlayarak borç tuzaklarına düşmemeleri ve geleceğe yönelik belirledikleri finansal hedeflerini tasarruf gibi öz imkânlarıyla gerçekleştirmeleri veya bu tasarrufları verimli alanlarda reel ekonomiye kazandırmaları için temel düzeyde de olsa finansal okuryazarlığa sahip olmaları istenmektedir.

Bu çalışmada ise, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerinin ve demografik özelliklerinin tasarruf davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Türkçe literatürde finansal okuryazarlığın bireylerin tasarruf davranışları ile ilişkisini inceleyen bir araştırmanın bulunmaması ise bu çalışmanın önemini ifade etmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde finansal okuryazarlık kavramının literatürdeki tanımlarına yer verilecek, finansal okuryazarlık ile ilgili bazı kavramlar tartışılacak, finansal okuryazar olmanın bireysel ve toplumsal refaha muhtemel katkıları ve finansal okuryazarlığı yükseltmeye yönelik gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte gerçekleştirilen faaliyetler incelenecek,

İkinci bölümde tasarruf kavramının tanımı, tasarrufları etkileyen faktörler ve tasarrufların ekonomik hayata etkilerini içeren teorik arka plan gözden geçirilecek, Türkiye’de tasarrufların yıllar itibariyle görünümüne yer verilecek, ayrıca bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları ile ilişkili olup olmadığına yönelik literatür taraması yapılacak,

Üçüncü bölümde ise bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları üzerinde etkili olup olmadığı Tokat ilinde kamu çalışanlarına uygulanan anket çalışmasından elde edilen veriler yardımıyla bu çalışmanın hipotezini de kapsayacak şekilde değerlendirilecek ve dördüncü bölümde ulaşılan sonuçlar sunulacaktır.

I. BÖLÜM: FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. FİNANSAL OKURYAZARLIK TANIMLARI

Finansal okuryazarlık konusuyla ilgilenen araştırmacıların üzerinde fikir birliği yapmış oldukları bir tanıma sahip olmamakla beraber yapılan çalışmalarda, söz konusu kavramı ifade etmede kullanılan öznel tanımlamalar yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na göre finansal okuryazarlık, bireyin bütçesini yönetirken etkili ve bilinçli kararlar vermesini sağlayan finansal bilgiye sahip olması ve bu kararlar yoluyla kişisel finansal refahını artırma becerisidir (TCMB, 2015a: 5). Zira finansal piyasalarda ürün çeşitliliğinin artması, teknolojik gelişmeyle birlikte birçok finansal ürüne erişimin kolay hale gelmesi ve bireylerde ekonomik-finansal kararların çevreye uyum nedeniyle daha bilinçsiz olarak verilmesi gereksiz ya da yanlış finansal ürün kullanımlarını artırmakta, bu durum ise bireysel refahı olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle finansal hizmet satın alınırken rasyonel davranabilmek için konuyla ilgili gelişmiş bir farkındalığa sahip olmak gerekir ve finansal okuryazarlık hem farkındalığın artmasını hem de bireylerin rasyonel davranmasını sağlamaktadır (Er vd.,2014: 114).

Diğer taraftan, bireysel finansal sağlığı elde etmek ve korumak için gerekli olan finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışlardan meydana gelen bileşene de finansal okuryazarlık denilmektedir (Gökmen, 2012: 20). Nitekim finansal okuryazarlık becerilerine sahip olmak, gerek finansal problemleri çözmek gerekse bu problemleri öngörüp kaçınabilmek için önemli sayılmıştır (Öztürk ve Demir, 2015: 114).

Vitt (2000: 2), finansal okuryazarlığı, finansal konularda mevcut seçenekleri ayırt edebilme, para meselelerini görüşebilme becerisi ve ekonominin genelinde yaşanan olaylar da dâhil kişinin günlük finansal kararlarını etkileyebilecek durumlar karşısında yetkin olabilmesi şeklinde tanımlamıştır. Mason ve Wilson (2000: 31) ise bireyin gerçekleşmesi muhtemel finansal sonuçların da farkında olarak tercihte bulunabilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgiyi elde etme, anlama ve değerlendirme becerisini finansal okuryazarlık olarak değerlendirmişlerdir.

Lusardi'ye göre (2008a: 5) finansal okuryazarlık, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel finansal okuryazarlık ise kendisinin hazırladığı, bireylerin temel ekonomik kavramları bilip bilmediğini, temel finansal aritmetik işlemlerde yetkinliklerini ve risk dağıtım kavramı hakkında bilgilerini ölçmeye çalıştığı üç soru ile tarif edilmektedir.

Bazı araştırmacılar ise finansal okuryazarlığın sadece belirli bir dönemdeki bilgi birikimi değil, çocukluktan emekliliğe kadar her bireyin finansal bilgi düzeyini gösteren bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir (Çam ve Barut, 2015: 64).

Finansal okuryazarlık yalnızca bilgi değil aynı zamanda bu bilgiyi finans ile ilgili tercihler yaparken kullanabilme yeteneğidir (Araz, 2012). Başka bir çalışmada finansal okuryazarlığın parayı başarılı bir şekilde yönetebilmek için bilgi, beceri ve alışkanlığa sahip olmak anlamına geldiği belirtilmiştir (Howlett vd., 2008: 231). Benzer bir tanımda ise finansal okuryazarlık, kişinin yaşamı boyunca sürecek finansal refahı için finansal kaynakları etkin biçimde kullanma bilgi ve becerisine sahip olması şeklinde ifade edilmiştir (PACFC, 2009: 10). Birleşik Krallık Finansal Hizmetler Otoritesi finansal okuryazarlık yerine finansal yetenek kavramını kullandığı tanımda, finansal yeteneğe sahip kişilerin daha bilinçli kararlar alabildiğine, bütçeleme yapabildiklerine, parayı etkin bir şekilde yönetebildiklerine ve finansın çevresel, politik, sosyal ve etik değerleri hakkında daha geniş bir anlayışa sahip olduklarına dikkat çekmiştir (FSA, 2005: 13). Yani finansal okuryazarlık, finansal kararlar alınırken ihtiyaç duyulacak bilgiyi araştırma, elde edilen bilgiyi değerlendirme ve bu bilgiyi karşılaşılan finansal problemlerin çözümünde kullanma gibi üç temel beceriye sahip olmayı gerektirmektedir (Bayram, 2010: 3). Atkinson ve Messy de (2012: 14) finansal okuryazarlığı sağlıklı finansal kararlar alabilmek ve sonuçta kişisel finansal refahı artırmak için gerekli olan farkındalık, bilgi, yetenek, tutum ve davranışlardan oluşan bir kavram olarak nitelendirmiştir.

Finansal okuryazarlık ile ilgili olarak hem kendi üyesi olan ülkeleri hem de dünyadaki diğer ülkeleri kapsayıcı araştırmalar yayımlayan uluslararası kuruluşların tanımları da önemli sayılmaktadır. Bu kuruluşlardan biri olan Avrupa Birliği'nin yürütme organı olarak kabul edilen Avrupa Komisyonu finansal okuryazarlığı,

tüketicilerin ve küçük işletme sahiplerinin bilinçli finansal kararlar alabilecek bir bakış açısıyla finansal ürünleri kavrayabilme yeteneği olarak tanımlamıştır (European Commission, 2007a: 8). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne göre finansal okuryazarlık tüketicilerin bilinçli kararlar almaları, yardıma ihtiyaç duyduklarında nereye gideceklerini bilmeleri ve finansal refahlarını yükseltecek diğer eylemleri gerçekleştirmeleri için bilgi ve/veya objektif tavsiyeler yardımıyla finansal ürünlere, kavramlara yönelik anlayışlarını iyileştirmesi, finansal risk ve fırsatlar karşısında daha fazla farkında olabilmek için yeteneklerini geliştirmesi sürecidir (OECD, 2013a: 144). Dünya Bankası ise yaptığı tanımda literatürdeki diğer bazı çalışmalarda olduğu gibi finansal okuryazarlık yerine finansal yetenek terimini kullanmış, bu yeteneği tüketicilerin finansal çıkarları doğrultusunda hareket ederken kendi ihtiyaçlarına uygun finansal hizmetlere erişebilmesi, anlayabilmesi, seçebilmesi ve kullanabilmesine ilişkin bilgi, beceri, tutum ve davranışları kapsayan bir iç yetenek şeklinde tarif etmiştir (World Bank, 2013a: 1).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Finansal okuryazarlık, önceki bölümde yapılan tanımlarda görüldüğü gibi tek başına değil aksine birden fazla kavramın birleşimi ile anlam kazanmaktadır. Yani finansal okuryazar olmak, finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış sahibi olmayı da beraberinde getirmektedir.

1.2.1. Finansal Bilgi

Bilgi; öğrenme, araştırma ve gözlem yoluyla elde edilen gerçek olarak tarif edilmektedir. Çok sayıda bilgi çeşidi bulunmakla beraber, finansal bilgi de bunlardan biri sayılmaktadır.

Finansal bilginin makro ekonomik düzey ve mikro ekonomik düzey olmak üzere iki boyutu bulunduğu ifade edilmektedir. Makro ekonomik finansal bilgi, bir ekonominin genel yapısıyla ilgili cari açık/fazla, yıllık bütçe planları toplam ve sektörel dış ticaret rakamları gibi bilgileri içermektedir. Mikro ekonomik finansal bilgi ise, bir ekonomide faaliyet gösteren işletmelerin ve hane halklarının ekonomik ve mali yapısını etkileyen, geniş anlamda hem muhasebe bilgilerini hem de muhasebe dışı bilgileri, dar

anlamda da yalnızca muhasebe içi bilgileri içeren metinler, tablolar, şekiller ve sunular gibi unsurların oluşturduğu gerçekler bütünüdür (Özdemir, 2011: 8-9). Ayrıca gerek işletmeler gerekse bağımsız kuruluşlar tarafından hazırlanan, işletmenin durumu ve çalışmalarıyla ilgili üçüncü kişilere bilgi sağlayan, dolayısıyla bireylerin kararlarında etkili olabilecek dış raporlar da finansal bilgi sisteminin çıktıları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle finansal raporlarda yer alan bilgiler anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve tarafsızlık gibi kalite unsurlarına sahip olmalıdır (Bekçi ve Alkan, 2009: 6).

Buraya kadar yapılan tanımlar haklı olarak finansal bilginin, ileri düzeyde finansal işlemler yapmak isteyen bireyler için gerekli olacağını düşündürebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu çalışmanın da konusu olan temel finansal okuryazarlık düzeyi için de bilanço, enflasyonun etkileri, para yönetimi (bütçeleme), tasarruf ve yatırım gibi konularda yeteri kadar bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Bazı araştırmalar (Hilgert vd., 2003; World Bank, 2013; Gökmen, 2012; Mason ve Wilson, 2000; Araz, 2012) finansal bilginin finansal okuryazarlığın önemli bir aşamasını teşkil ettiğini, aralarında bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada ise bireylerin bilgiyi edindikleri kaynaklar ayrı bir önem kazanmaktadır. Nitekim bireylerin gelirlerinden daha fazla harcama yaparken, sosyo-ekonomik durumlarına uymayan finansal ürünler kullanırken, gereksiz ve aşırı borçlanırken, üstelik daha en başında tasarrufu önemsemeyip gelirlerinin giderlerine yetmediği anda hemen borçlanmayı seçerken, doğru ve gerekli bilgilere sahip olmadan karar verdikleri bir gerçektir. Diğer taraftan, karar vericilere ait olan bu hal ile beraber finansal kuruluşlar ve kötü niyetli üçüncü kişiler tarafından oluşturulan bir asimetric enformasyon durumu da varlığını korumaktadır. Şöyle ki, finans piyasalarındaki ürünlerin sayısının arttığı, finansal dolandırıcılığın yaygınlaştığı ve bilişim sistemlerine yönelik altyapı güvenilirliğinin tam olarak sağlanamadığı günümüz koşullarında finansal kuruluşlar tarafından tüketiciler hak ve sorumlulukları ile ilgili konularda tam ve açıklayıcı şekilde bilgilendirilmemekte, yaptıkları finansal işlemlerin sorumluluğundan habersiz bırakılmakta ve finansal kuruluşların çıkarları doğrultusunda yanıltıcı reklam ve kampanyalara göz yummaları sonucu zarar görmektedirler.

Sangsutisearee (1993) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Taylandlı kredi kartı sahiplerinin, kredi kartı alırken reklamlardan, grup normlarından ve toplumdan etkilendikleri, kredi kartı koşulları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve kredi kartı veren kuruluşların da yeterli bilgi sunmadıkları tespit edilmiştir. Tayland'daki birçok bankanın kredi kartı yükümlülüklerine ilişkin bilgileri sundukları reklam broşrlarında; örneğin bir kredi kartının kaybolması durumunda kişinin azami yükümlülüğünün 1000 baht olduğunun söylendiği ifade edilmiştir. Ancak araştırmada bu azami tutarın müşterinin kredi kartı kayıp durumunu bankaya bildirmesi halinde geçerli olacağı aksi halde, yani kayıp durumunun bildirilmemesi durumunda yetkisiz tüm harcamaların toplam tutarının ödenmesi gerekeceği tespit edilmiş, bu bilgi eksikliğinin ise kredi kartı sahipleri için ekonomik sıkıntı doğurabileceği ifade edilmiştir (Sangsutisearee, 1993: 87).

İdeal yolun bilginin eğitim yoluyla bireylere aktarılması olduğu iddia edilebilir ancak, eğitimin ilk önce ailede başladığı ve bilginin "doğru ve gerekli bilgi" olma özelliğini korumasının önemi gözden kaçırılmamalıdır.

1.2.2. Finansal Tutum

Tutum, kişinin kendine veya etrafındaki herhangi bir toplumsal konu, olay ya da nesneye karşı bilgi, deneyim, his ve güdülerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki n eğilimi olarak tanımlanmaktadır (İnceoğlu, 2010: 13).

Finansal tutum, finansal bilgi ile finansal davranış arasında bir köprü işlevi görerek, finansal okuryazarlık kavramının oluşumunu etkilemektedir. Çünkü finansal bilgi olarak elde edilen veriler, finansal tutumların olumlu ya da olumsuz durumuna göre finansal davranışlarda kendini gösterecektir. Ancak tutumlarla eylemler (davranışlar) arasındaki ilişki net ve kolay anlaşılır olmayabilir. Çünkü tutumların, eylemlerin başlaması, kullanılması ve bitimine kadar devam eden süreçte olduğu gibi öncesinde de etkili olabildiği, diğer taraftan eylemlerin de gelişim dönemlerinde kendilerinin oluşumuna etki eden tutumların değişiklik göstermesine neden olabildiği göz önüne alındığında, bu kavramların güçlülük derecelerine göre karşılıklı etkileşim halinde olacakları anlaşılmaktadır (İnceoğlu, 2010: 18). Örneğin insanlar hayatlarının ileri dönemleri için birikim yapma yönünde olumsuz tutumlara sahipse onların birikim

yapmaya daha az eğilimli olması veya kısa vadedeki isteklerini daha önemli bulan kişilerin acil durumlar için tasarruf etme ya da uzun vadeli planlar yapma ihtimallerinin daha düşük olması beklenecektir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588).

Tutumların oluşumu konusunda farklı yaklaşımlar bulunmakla beraber, bu oluşumu etkileyen bazı faktörler olarak şunlar sayılabilir (Baysal, 1981: 124):

- Genetik Faktörler
- Fizyolojik Koşullar (olgunlaşma, hastalık vb.)
- Doğrudan deneyim
- Grup üyeliği (aile, arkadaş vb.)
- Toplumsallaşma süreci
- Kişilik

1.2.3. Finansal Davranış

Türk Dil Kurumu sözlüğündeki anlamıyla davranış, bir kişinin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar dolayısıyla geliştirilen, bir kimse ya da olay karşısında alınan durumu ifade eder. Finansal davranışı ise para yönetimi ile ilgili olan herhangi bir insan davranışı olarak tanımlamak mümkündür (Gutter ve Çopur, 2011: 704). Ayrıca ekonomistlerin finansal refahı iyileştirmenin yolları olarak önerdiği olumlu veya istenilen davranışlar da finansal davranışlar olarak kabul edilmektedir (Xiao vd., 2008: 55).

Davranışların, bireyin bir davranışta bulunup bulunmama karar vermeden önce olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme yapması anlamına gelen bireysel etki ve davranışta bulunduğu ya da bulunmadığı takdirde karşılaşacağı sosyal baskıyı algılaması, ölçmesi ve bu ölçüm sonunda karar vermesi olarak ifade edilen sosyal etki olmak üzere iki belirleyiciye bağlı olduğu belirtilmektedir (Tütüncü ve Küçükusta, 2008). Bununla birlikte bireyin kendisi ile ilgili algı ve düşünceleri olarak ifade edilen

öz-saygı ise finansal tutum ve davranışları etkilemekte dolayısıyla finansal kararlarda da etkili olmaktadır (Gönen ve Özmete, 2007: 59).

Finansal okuryazarlık düzeyini ölçen araştırmalar, finansal davranışlar kapsamında finansal bir planı/bütçeyi takip etmek, kredi kullanımına son vermek, borçlanmayı azaltmak, emeklilik ihtiyaçlarına yönelik girişimlerde bulunmak, gereksiz harcama yapmamak ve tasarruf etmek gibi davranışları dikkate almaktadır. Finansal davranışların ve tüketim eğilimlerinin bazıları sosyal öğrenme teorisine göre çocukluk ve gençlik döneminde aileden kazanılan öğrenilmiş davranışlar iken, bazıları ise finansal yönetim sürecinde deneme yanılma yöntemiyle bireyler tarafından geliştirilen finansal davranışlardır (Gönen ve Özmete, 2007: 58).

1.2.4. Finansal Eğitim

Finansal eğitim kavramı ile ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmakla beraber bu çalışma için finansal eğitim, bireylerin finansal piyasa, ürün ve kavramlarla ilgili bilgilerini ve kavrayışlarını geliştirdikleri, finansal konularda bilinçli seçimler yaparak refahlarını artırdıkları, tasarruf becerisi edinerek kendi öz kaynaklarını oluşturdukları ve finansal dolandırıcılıktan korunmak için önlem almayı öğrendikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Yani finansal eğitim yalnızca bilgi vermekle kalmamalı, bir kişinin mevcut davranışı kazancının tümünü harcamaksa tasarruf etme alışkanlığı kazanması, finansal konularda günlük düşünüyorsa uzun vadeli planlar yapması ve kendi durumuna uygun olmadığı halde her ihtiyacı için kolayca kredi vb. ürünler kullanıyorsa bu davranışından vazgeçmesi gibi olumlu yönde değişiklikleri de beraberinde getirmelidir (Gökmen, 2012: 21).

Bireylerin kendileri için “uygun olmayan” finansal ürünleri kullanmaları sonucu finansal durumları bozulmakta, ekonomik ve sosyal yapıyla bütünleşmeleri sekteye uğramaktadır. Dolayısıyla gerek bireysel gerekse toplumsal refahı bir nebze olsun artırabilmek, ekonomik sistemin sağlıklı bir biçimde işlemesine katkıda bulunabilmek için para yönetimi davranışlarının ve finansal kararların bilgi odaklı olmasını sağlayan finansal okuryazarlık becerisini kazandıracak finansal eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal okuryazarlığın artırılması için geniş bir finansal eğitim programının

tasarlanmasının yanı sıra öğretici örnek olaylara odaklanması da alternatif bir yol olarak sunulmaktadır (Temizel ve Bayram, 2011: 80).

Yapılan araştırmalar, tüketicilerin finansal ve ekonomik olaylara ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğunu, finansal ürün ve hizmetlerin insanlara karmaşık göründüğünü, bireylerin finansal konuları anlamakta ve geleceklerini planlamakta zorlandıklarını ve bazı finansal ürünlerin kullanımında ciddi problemler yaşadıklarını göstermektedir (İstanbul Finans Enstitüsü, 2016). Ayrıca finansal ortamdaki hızlı değişim ve yaşanan son küresel finans kriziyle birlikte finansal eğitim piyasanın işleyişi ve yapılacak düzenlemelerin tamamlayıcısı konumuna gelmekte, bireylerin finansal durumlarını iyileştirici uzun vadeli bir politika olarak hükümetlerin, düzenleyici otoritelerin ve diğer kuruluşların konu ile ilgili girişimlerde bulunmalarını sağlayan bir etken işlevi görmektedir (OECD, 2012: 3).

Finansal okuryazarlığı geliştirici bir finansal eğitim programı geliştirilirken dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır (Jazayeri, 2016):

- Uzmanlık gerektiren finans terimleri basit ve doğru bilgilere dönüştürülmeli,
- Eğitim programına katılan bir grup içindeki ihtiyaçların, finansal okuryazarlık ve aritmetik bilgilerinin farklı arz edeceği unutulmamalı,
- Finansal inançları ve davranışları etkileyen kültürel farklılıklar dikkate alınmalı,
- İnsanlar, eğitim programlarının günlük yaşamlarında uygulanabilirliğinin sağlanması yoluyla eğitimin yararları konusunda ikna edilmelidir.

Tarafsızlık, farkındalık oluşturma, etkin ve sonuç odaklı olma, süreklilik, anlaşılabilir dil ve pratik anlatım, eğiticilerin eğitimi ve “ihtiyaca göre olma” gibi ilkeler ise finansal eğitim faaliyetlerinde uyulması gereken ilke ve esaslar olarak kabul edilmektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2014: 8-9).

1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN EKONOMİK ETKİLERİ

1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Bireysel Refaha Etkileri

Finansal okuryazarlığı açıklarken insanların paralarını nasıl idare edeceği, faturalarını nasıl ödeyeceği, paralarını doğru bir şekilde kullanmak için nasıl bütçe ve plan yapacağı gibi konuları da kapsayan paranın etkin bir biçimde yönetiminden bahsedilmektedir (Öztürk ve Demir, 2015: 119). Çünkü yaşam kalitesini yükseltebilmek için paranın hem bugün hem de gelecek için planlanması, tüketim ve tasarruf arasında başarılı bir denge kurulması şarttır (Gönen ve Özmete, 2007: 58). Bu doğrultuda, bir finansal planın, şu an nerede olduğumuzu gösteren bir resim ve nerede olmak istediğimizi, hayattaki hedeflerimizi ve bu hedeflere nasıl ulaşabileceğimizi gösteren bir yol haritası olabileceği de ifade edilmektedir (McWaters ve Sheldon, 2007: 196).

Finansal okuryazarlık her yaştaki ve her gelir gurubundaki insan için fayda sağlayabilmektedir. Örneğin, temel düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine sahip, çalışma hayatına yeni başlayan bireyler harcama ve borçlarını kontrol altına alabilir, aileler çocukların eğitim giderlerini karşılamak ve/veya ev almak için tasarruf disiplinine kavuşabilir ve çalışmakta olan bireyler de kendi emeklilikleri için plan yaparak yeterli miktarda tasarruf elde edebilir (Er vd., 2014: 115). Bu kişilerin ihtiyaçları olmayan ürünleri tercih etmeleri, anlamadıkları ürünlere bağlı kalmaları veya kendilerini finansal açıdan zor durumda bırakacak riskleri almaları da pek muhtemel değildir (EC, 2007b: 4). Dolayısıyla temel düzeyde finansal okuryazarlık ile bireylerin kazanacağı temel donanımlardan bazıları genel başlıklar itibariyle aile bütçesi, tasarruf ve yatırım yapma, eğitim giderlerini yönetme, vergi ve emeklilik planlaması gibi konuları kapsamaktadır (Bayram, 2010: 17).

Küçük bir çocuğun dahi elde ettiği harçlığı kullanırken tüketim ve tasarruf kararları ile karşı karşıya kaldığı, ayrıca erken yaşlarda edinilen finansal bilgi, tutum ve davranışların özellikle bireyin yaşamının ileri dönemlerinde verdiği kararlar bakımından daha önemli olduğu düşünüldüğünde, finansal okuryazarlığın gençleri ve çocukları da ilgilendirdiği ortaya çıkmaktadır (Gökmen, 2012: 14). Buna rağmen özellikle genç kuşağın finansla ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olması finansal okuryazarlık hakkında endişelerin artmasına sebep olmaktadır (Kılıç vd., 2015: 130).

Dünya genelinde devletler vatandaşlarını emeklilik gelirleri için daha fazla sorumluluk almaya ve kamu emekliliğinden uzaklaşmaya teşvik edici bir yol izlemektedir (Beal ve Delpachitra, 2003: 1). Emeklilik yaşının yükseltilmesi ve özel emeklilik sisteminin desteklenmesi gibi değişiklikler ile makro düzeyde ekonomik, finansal ve sosyal problemlerle mücadele etmekte zorluk çeken devletlerin sosyal güvenlik sistemlerini terk etmeleri ya da azaltmaları finansal sistemde emeklilik ile ilgili olarak sorumluluğun ve riskin bireye geçmesinin göstergeleri arasında sayılmaktadır (Gökmen, 2012: 40). Bu nedenle bireylerin konuyla ilgili sunulan finansal bilgileri değerlendirebilecek ve/veya mevcut emeklilik sistemlerinden bağımsız olarak kendi stratejilerini geliştirebilecek asgari finansal okuryazarlık düzeyine sahip olması gerekmektedir. Mevcut belirlenmiş katkı esaslı emeklilik sisteminin temelinde katılımcıların yatırım dönemi boyunca ödedikleri katkı paylarının, çeşitli emeklilik fonlarına yönlendirilmesi ve emeklilik şirketlerinin yönettiği bu fonların riskinin katılımcılara ait olması yer almakta ancak, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu bu sistemin katılımcılarının yeterli finansal okuryazarlığa sahip olmadığını göstermektedir (Altıntaş, 2009: 153).

Para yönetiminin önemli sorunlarından biri de kredi ve kredi kartı kullanımınıdır. Bireylerin, esasen daha sonra gerçekleşebilecek isteklerini bugün elde edebilmelerinin yani “şimdi al, sonra öde” düşüncesiyle arzu ettikleri tüketim ürünlerine kolay ulaşabilmelerinin bir aracı olarak görülen kredi kartının bilinçsiz kullanımı, ekonomik amaçlarını karıştıran bu bireylerin iflas etme düzeyini gün geçtikçe artırmaktadır (Gönen ve Özmete, 2007: 58).

Finansal planlama, gelecek kaygılarının azaltılmasında aileler için de önemli bir adım sayılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, tüketimle ilgili kararlar finansal kararları etkilerken, finansal kararlar da tüketim kararlarını etkileyebilmekte, dolayısıyla doğru ve yerinde kararlar bireyin ve ailenin refahını artırırken, yanlış kararlar refahı azaltıcı etkiler gösterebilmektedir (Gökmen, 2012: 12).

Finansal bilgisizliğin neden olacağı finansal sorunlar, bireylerde ruhsal gerilime bağlı hastalıklara neden olabilmekte ve aile içinde de huzursuzluk ve geçimsizliklere kaynaklık ederek boşanmalara dahi neden olabilmektedir. Örneğin Amerika Birleşik

Devletleri'nde yapılan bir araştırmada erkeklerin % 28,7'sinin kadınların ise % 32,9'unun boşanmalarında tek nedenin finansal sorunlar yaşamaları olduğu ve benzer olarak Australian Institute of Family Studies'in raporunda da gelir ve iş konusundaki endişelerin evli çiftler için ciddi bir boşanma sebebine dönüşebildiği ifade edilmektedir (Öztürk ve Demir, 2015: 117).

Literatürde yer alan çeşitli finansal okuryazarlık araştırmaları sonucunda, tüketicilerde tespit edilmiş olan hatalı finansal davranışlardan bazıları (Capuano ve Ramsey, 2011: 82-83);

- Bütçe yapmamak
- Çok az tasarruf etmek
- Gereksiz borçlanmak
- Gereksiz finansal masraflar yapmak
- Ürünlerin şart ve koşullarını okumamak
- Finansal ürünlerin temel özelliklerine dikkat etmemek
- Uygun olmayan finansal ürünler seçmek
- Bilgi toplamamak veya bilgiyi tekrar gözden geçirmemek

şeklinde sıralanmaktadır.

1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Toplumsal Refaha Etkileri

Gerçek şu ki; 2008 krizinde görüldüğü gibi düşük finansal okuryazarlık düzeyi sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu değil, aynı zamanda en gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan ülkelerin de önemli bir sorunudur. Üstelik insanların yaşamlarının son dönemlerine kadar finansal kararlar verdiği ve özellikle yaşlıları hedef alan dolandırıcılık vakalarıyla ilgi artan bir endişenin varlığı da sorunu ülkelerarası yaygınlığından ziyade belirli demografik özelliklere sahip gruplar arasındaki yaygınlığıyla gündeme getirmekte ve üzerinde durulması gereken bir duruma işaret

etmektedir (Temizel ve Bayram, 2011: 76). Ayrıca bugün birçok ülke finansal bilgisizlik ve kredilere kolay erişim sonucunda meydana gelen aşırı borçluluk ve yetersiz tasarruf sorunlarıyla mücadele etmektedir.

Bazı tüketiciler finansal ürünlerin kullanımı ile ilgili yaptıkları hataların sonucunda zarar görmekte, dolayısıyla finansal sistemden tamamen uzak durmaya çalışmaktadır. Böyle bir durumda ise finansal sektörün hacmi daralacak, finansal sektörün fon sağlama işlevi gösterdiği reel sektör de küçülecek, işsizlik artacak ve sonuçta ekonomik büyüme yavaşlayacak ya da tamamen duracaktır (Gökmen, 2012: 48).

Bireyler ve ailelerin, ekonomi kötüye doğru gittiğinde harcamalarını azaltarak durumu daha fazla kötüleştirebileceği veya ekonominin iyiye gidip bazı balonların oluştuğu durumda daha fazla tüketim yaparak farkına varmadan, oluşan balonu daha fazla büyütüp patlamaya hazır hale getirebileceği düşünüldüğünde ekonominin genelinde meydana getirdikleri etki ve dolayısıyla doğru finansal kararlar vermelerinin sağlanması gerektiği net bir şekilde anlaşılmaktadır (Gökmen, 2012: 36-37).

Finansal konularla ilgili olarak doğru seçimler yapmak için finansal yeterliliğe sahip olanların – finansal okuryazar bireylerin – aşırı ve gereksiz borçlanma, zamanında ödeme yapmama gibi finansal sıkıntılarla karşılaşmaları da muhtemeldir. Fakat bu bireylerin tasarruf yapmak, borçlanmamak veya mevcut borçları zamanında ödemek ve öncelikli ihtiyaçlarını düşünerek harcama yapmak gibi sağlıklı finansal davranışlar sergileme ihtimalleri daha yüksek olmaktadır (Öztürk ve Demir, 2015: 116).

1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIKLIL İLGİLİ FAALİYETLER

Geçmişten bugüne yaşanmış olan finansal krizlerin de etkisiyle gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekte düzenleyici işlev gören kurumlar ve sivil toplum kuruluşları birtakım çalışmalar yapmakta, özellikle son yıllarda ivme kazanmış olan bu faaliyetlerle ülke vatandaşlarının bireysel ve toplumsal finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması hedeflenmektedir.

1.4.1. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası adıyla kurulmuş ve günümüz itibariyle 189 üye ülkeye sahip olan Dünya Bankası (World Bank - WB) finansal okuryazarlıkla ilgili araştırma ve teknik yardım amacıyla “sorumlu finans” başlık bir internet sitesini kullanıma sunmaktadır. Sitede yer alan veriler yasal/düzenleyici politikaları ve finansal tüketicileri korumaya yönelik kurumsal çerçevenin değerlendirmesini içeren ülke incelemelerinden, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçen hanehalkı araştırmalarından ve teknik yardımlardan oluşmaktadır (World Bank, 2016).

Dünya bankası 2007-2010 yılları arasında Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Bulgaristan, Romanya, Letonya, Azerbaycan, Hırvatistan, Rusya ve Litvanya’da tüketicinin korunması ve finansal okuryazarlığa ilişkin altyapıları inceleyen çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Dünya Bankası, 2012 yılında tüketicinin korunmasına yönelik uluslararası alanda kullanılabilecek iyi uygulamaları topladığı çalışmada ise, dört önemli noktaya dikkat çekmektedir (World Bank, 2012: 4-5);

- İyi uygulamalar bir ülkenin sadece yasalarla düzenlenen finansal sistemiyle ilgili olarak kabul edilebilmekte, yasa dışı finansal hizmetler için geçerli olmamaktadır,
- İyi uygulamalar hayata geçirilirken ülkelerin ihtiyaçlarına uygun olmasına ve objektif kriterlere göre oluşturulmasına dikkat edilmelidir,
- İyi uygulamalar, finansal ürün ve hizmetlerin tamamını kapsamamakta, sadece sıklıkla kullanılan finansal ürün ve hizmetleri kapsamaktadır,
- İyi uygulamalar sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere, ulusal ve uluslararası kuruluşların düzenleyecekleri seminerler, politika önerileri ve ülke raporlarıyla geliştirilmelidir.

Tablo 1.1: Dünya Bankası Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Tarih	Yer	Faaliyet	Konu
26 – 27 Haziran 2012	Rusya	Asya – Pasifik Bölgesel Konferansı	Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim
31 Ekim – 1 Kasım 2012	Kolombiya	Latin Amerika Bölgesel Konferansı	Finansal Eğitim
30 – 31 Ocak 2013	Kenya	Afrika Bölgesel Konferansı	Finansal Eğitim
3 – 6 Mart 2013	Hindistan	Güney Asya Bölgesel Konferansı	Finansal Eğitim
13 - 14 Haziran 2013	Rusya	G20 Konferansı	Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi
28 - 29 Ağustos 2014	Avustralya	Toplantı	Sanal Finansal Hizmetlerde Şeffaflık ve Güvenlik
3 Eylül 2014	Amerika Birleşik Devletleri	Toplantı	Sorumlu Sanal Finans için Küresel Standartlar
7 - 9 Eylül 2015	Türkiye	Toplantı	Sanal Finansal Hizmetlerde Durum, Planlanan Yenilikler

Kaynak: World Bank (28.04.2016)

Dünya Bankası'nın Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık başlıklı 2013 yılında Ruanda, 2014 yılında Pakistan ve Kırgızistan, 2015 yılında Vietnam, Zimbabve ve Mozambik hakkında yayınladığı araştırmalar söz konusu kuruluşun finansal okuryazarlık ile ilgili faaliyetlerine örnek olarak verilebilir. Yine Malawi, Fas, Nijerya, Filipinler ve Papua Yeni Gine'deki çalışmaları da Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilen ve şu anda devam eden faaliyetler arasında saymak mümkündür.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD) ise düşük finansal eğitim seviyesinin olumsuz etkilerine yönelik üyelerinden gelen endişeler sonucu 2003 yılında finansal eğitim konusunda faaliyetlerine başlamıştır (Işık, 2011: 89). Finansal eğitim projesi 2006 yılında G-8 ülkelerinin maliye bakanları tarafından tanınan OECD, 2008 yılında projeyi daha da genişleterek Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education - INFE) ve Finansal Eğitim için Uluslararası Ağ Geçidi (International Gateway for Financial Education - IGFE) isimli internet sitelerini oluşturmuştur (Gökmen, 2012: 82).

Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konularında faaliyete başladığı ilk yıllardan itibaren çeşitli ülkelere ve farklı özelliklere sahip tüketici gruplarına yönelik yayınladığı raporlar ve konferanslarla birlikte OECD, 2009 yılında finansal okuryazarlıkla ilgili olarak uluslararası bir karşılaştırma sunan ilk çalışmayı da yayınlamıştır.

2012 yılında ise OECD, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment - PISA) kapsamına gençlerde finansal okuryazarlığın ölçülmesi başlığını da eklemiştir (OECD, 2013a: 15).

Tablo 1.2: OECD Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Tarih	Yer	Faaliyet	Konu
26 – 27 Şubat 2014	Güney Kore	Küresel Sempozyum	Finansal Eğitim
22 – 23 Mayıs 2014	Türkiye	Uluslararası Konferans	Finansal Eğitimde Küresel Eğilimler
9 Temmuz 2014	Fransa	Konferans	PISA Finansal Okuryazarlık Değerlendirmesi
6 Kasım 2014	Fransa	Küresel Sempozyum	Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi
27-28 Kasım 2014	Şili	Konferans	Ekonomik ve Finansal Eğitim
16-17 Aralık 2014	Tayland	OECD – Tayland Ortak Seminer	Finansal Okuryazarlık
22-23 Ocak 2015	Japonya	Küresel Sempozyum	Finansal Eğitim
7 Mayıs 2015	Fransa	Küresel Sempozyum	Finansal Okuryazarlık
30 Eylül – 2 Ekim 2015	Malezya	Malezya – OECD Ortak Sempozyum	Finansal Refah
20-21 Nisan 2016	Hollanda	Küresel Sempozyum	Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık

Kaynak: OECD (28.04.2016)

Diğer taraftan Avrupa Komisyonu da uluslararası bir topluluk olarak dünya ekonomisinde önemli bir yer tutan Avrupa Birliği adına, finansal eğitimin faydalarına ve önemine dikkat çektiği ve bu konudaki çalışmalara destek olacağını ifade ettiği Finansal Eğitim Bildirisi ile finansal okuryazarlığı geliştirici faaliyetlerine başlamıştır

(Gökmen, 2012: 87). Avrupa Komisyonu ayrıca Yetişkinler için Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları Geliştirme (Development of Online Consumer Education Tools for Adults - Dolceta) adıyla kurduğu internet sitesinde Tüketici Dersliği adı ile yayına devam etmekte, sürdürülebilir ve sorumlu tüketimden finansal okuryazarlığa kadar birçok konuda kullanıma hazır çok sayıda kaynak bulundurmaktadır.

Ancak Avrupa Birliği'nin finansal eğitimdeki rolü hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre ortak pazar olması nedeniyle finansal hizmetlerin uyumlaştırılması Avrupa Birliği'nin sorumluluğu altında bulunduğuna göre finansal eğitim de finansal hizmetlerin bir unsuru olarak yine Avrupa Birliği'nin görevleri arasına girmektedir. İkinci görüşe göre ise, finansal eğitim diğer üye devletlerin takdir yetkisini kullanamayacağı bir alan olarak herhangi bir üye ülkenin eğitim sistemi içerisinde yer almakta, bu nedenle finansal eğitimle ilgili sorumluluğun ulusal düzeyde bırakılması gerekmektedir (Figueira, 2007: 4).

1.4.2. Bazı Ülkeler Tarafından Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Uluslararası kuruluşların önderliğindeki girişimler dışında ülkeler de bağımsız olarak belirledikleri stratejik planlarla bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması sürecine katkıda bulunmaktadır.

1.4.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde finansal okuryazarlık hakkında ilk resmi girişim 1995 yılında Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi'nin (American Savings Education Council - ASEC) kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir (Gökmen, 2012: 90). 2003 yılında finansal eğitim ile ilgili mymoney.gov adlı bir internet sitesi ve ulusal bir finansal eğitim planı geliştirmekle görevli Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu, 2013 yılında ise ülkenin finansal istikrarına katkıda bulunmak ve ekonomik hareketliliği artırmak için genç nüfusun finansal kapasitesini artırmayı amaçlayan Genç Amerikalılarda Finansal Kapasiteye İlişkin Başkanlık İstişare Konseyi (President's

Advisory Council on Financial Capability for Young Americans – PACFC) kurulmuştur (US Department of the Treasury, 2016).

ABD’de finansal okuryazarlık faaliyetlerinde bulunan ve devlet eliyle kurulmuş olan bir başka kurum ise Tüketici Finansal Koruma Bürosu (Consumer Financial Protection Bureau - CFPB) dur. Büro finansal piyasaların vatandaşların yararına olacak şekilde sorumluluk bilinci ile çalışmasını sağlamayı hedeflemektedir. Yanıltıcı, haksız ve kötü niyetli uygulamalara karşı tüketicileri korumak, kanuna aykırı faaliyetlerde bulunan şirketlere karşı harekete geçmek ve makul finansal kararlar alabilmeleri için tüketicileri bilgilendirmek büronun görevleri arasında yer almaktadır (CFPB, 2016a). Büronun 2016 yılında yayınladığı stratejik plan yapılacak çalışmalarda ulaşılmak istenen hedefleri gösteren bir yol haritası sunmaktadır. Buna göre ulaşılabilecek hedefler (CFPB, 2016b):

- Tüketicilerin yararına uygun uygulamalar teşvik edilirken, finansal açıdan zararlı duruma düşmelerinin önlenmesi,
- Daha iyi bir finansal hayat yaşamaları için bireylerin güçlendirilmesi,
- Finansal piyasalar ve tüketici davranışlarına yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre halkın ve politika yapıcıların bilgilendirilmesi,
- Kaynak verimliliğinin ve etkinliğinin artırılmasıyla büronun da daha etkin bir işlev görmesini sağlamaktır.

JumpStart Koalisyonu ise Washington DC merkezli, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak ABD’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. İş ve finans dünyası, kâr amacı gütmeyen dernekler, hükümetler ve diğer sektörlerin temsilcileri tarafından düzenlenmiş olan yüz elliye yakın organizasyona katılmış ve ABD’ye bağlı diğer eyaletlerde görev yapan elli bir kuruluşla da iletişim halinde olan JumStart Koalisyonu, finansal eğitim alanında faaliyet gösteren paydaşlarıyla birlikte Amerikan gençliğinin yaşam boyu finansal başarı elde etmesi için çalışmayı kendine görev saymaktadır (JumpStart, 2016). Kuruluş ABD’deki finansal okuryazarlık durumu ile ilgili olarak yıllık raporlar yayınlamakta, Finansal Okuryazarlık Ayı, JumpStart Ödülleri ve JumpStart Ulusal Eğitimci Konferansı gibi çeşitli

aktivitelerle hem eğitime katılanların hem de eğitimcilerin motivasyonlarını, bilgilerini artırarak finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmeye çalışmaktadır.

USA Funds 1960 yılında kurulan, öğrencilere ortaöğretim sonrasındaki eğitim hayatlarında destek olmayı amaçlayan ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak University of South Florida St. Petersburg (USFPS) ile birlikte öğrencilerin hem okul hayatları boyunca hem de mezuniyetlerinden sonraki süreçte paralarını ve zamanlarını yönetmeyi öğrenmelerini sağlayacak bir finansal eğitim programı geliştirmek için ortak çalışma yürütmektedir (USFPS, 2016).

Finansal Okuryazarlık Enstitüsü (Institute for Financial Literacy – IFL) ise, 2002 yılında kurulmuş, kurulduğu günden bu yana beş yüz bine yakın tüketiciye finansal eğitim, danışmanlık ve bilgi hizmeti sunmuştur. Yetişkinlerin finansal eğitimi konusunda ulusal bir otorite olarak kabul edilmekte, Yetişkin Finansal Okuryazarlık Eğitimi İçin Ulusal Standartlar belirlemekte, Finansal Eğitim Yıllık Konferansı'na ev sahipliği yapmakta ve Finansal Okuryazarlık Eğitiminde Mükemmellik Ödülleri vermektedir.

Ayrıca Ulusal Finansal Eğitimciler Konseyi (National Financial Educators Council - NFEC), finansal okuryazarlık ile ilgili istatistikler, ampirik veriler ve profesyonel fikirler sunmaktadır (NFEC, 2016). Kuruluşun hedefleri, eldeki en yeni bilgileri ve en iyi uygulamaları finansal eğitim sektörüyle paylaşmak, bu bilgileri basın yoluyla da sunmak ve finansal eğitim programlarındaki gelişmeleri desteklemektir. Ulusal Finansal Eğitimciler Konseyi, finansal okuryazarlık faaliyetlerini kendisine bağlı, Kişisel Finansı Öğretim Sistemi, Finansal Okuryazarlık Çerçevesi-Standartları, Ulusal Finansal Okuryazarlık Stratejisi ve Test-Araştırma Merkezi olmak üzere dört başlık altında gerçekleştirmektedir.

1.4.2.2. İngiltere’de Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Finansal Hizmetler Otoritesi (Financial Services Authority - FSA), Finansal Hizmetler ve Piyasalar Kanunu'na dayanılarak kurulmuş, hükümetten bağımsız bir şekilde ve özel firmaların sağladığı finansmanlarla İngiltere’de finansal okuryazarlık

alanında girişimlerde bulunmaktadır. Söz konusu kanuna göre Finansal Hizmetler Otoritesi'ne verilen görevler dört başlık altında toplanabilmektedir (FSA, 2016):

- Birleşik Krallık finansal sisteminde piyasa güvenliğini sağlamak,
- Finansal sistemde istikrarın korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- Tüketicilerin korunmasını sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapmak,
- Finansal suç sayılabilecek eylemleri azaltmak.

2008 Küresel Finans Krizi'nden sonra Birleşik Krallık hükümeti Finansal Hizmetler Kurumu'nda yeniden yapılandırmaya gitmiş, 2012 yılında çıkardığı Finansal Hizmetler Kanunu ile önceden Finansal Hizmetler Otoritesi'ne ait olan finansal piyasaları düzenleme sorumluluğunu İngiltere Bankası'na bağlı olarak kurulan Finansal Yönetim Otoritesi (Financial Conduct Authority - FCA) ve Koruyucu Düzenleme Otoritesi (Prudential Regulation Authority - PRA) gibi iki yeni kuruluşa vermiştir.

Finansal Yönetim Otoritesi finansal piyasaların daha iyi çalışması ve tüketiciler için daha adil bir anlaşma zeminin oluşturulmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda finansal sektörün bir bütün halinde çalışmasına, firmaların tüketicilere uygun ürün ve hizmetler sunmalarına ve tüketicilerin çıkarlarını en üst düzeye çıkaracaklarına yönelik güveni tesis etmelerine imkân verecek bir ortam oluşturulması için çalışılmaktadır (FCA, 2016). Koruyucu Düzenleme Otoritesi ise, öncelikli olarak düzenleme ve denetlemelerini yaptığı firmaların güvenliğini, sağlamlığını yükseltmek, ikinci olarak da piyasada etkin rekabeti korumakla görevlidir. Ayrıca kurum, 1700'e yakın bankanın, kredi birliğinin, yapı kooperatifinin, sigorta birliğinin ve büyük yatırım firmasının gözetim ve denetiminden sorumludur (PRA, 2016). Finansal Yönetim Otoritesi ve Koruyucu Düzenleme Otoritesi yaptıkları çalışmalarından dolayı Hazine Bakanlığı ile Birleşik Krallık Parlamentosu'na karşı sorumludur.

1.4.2.3. Kanada'da Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Kanada'da ise 2001 yılında devlet tarafından Kanada Finansal Tüketici Ajansı (Financial Consumer Agency of Canada - FCAC) kurulmuş ve finansal kurumların gözetim ve denetiminin yanı sıra Kanadalıların finansal piyasaya, finansal ürün ve hizmetlere olan bilgilerini artırma görevi bu kuruluşa verilmiştir (FCAC, 2016). FCAC ilk ulusal konferansını 2005, ikinci konferansını 2008, üçüncü konferansını 2011 ve dördüncü konferansını ise 2014 yılında gerçekleştirmiştir. Bu konferanslarda Kanada'da finansal okuryazarlığın ölçülmesi amacıyla yapılacak çalışmalar, finansal okuryazarlığı yükseltmek için yapılması gerekenler ve ulusal finansal eğitim stratejisinin geliştirilmesine yönelik tartışmalar yapılmaktadır.

2009 yılında Kanada Maliye Bakanlığı, iş sektöründe, akademik çevrelerde ve sivil toplum örgütlerinde görev alan kişileri bir araya getirerek on üç üyeden oluşan Finansal Okuryazarlık Ekibi'ni (Task Force on Financial Literacy) kurmuştur. Bu ekip Kanada'yı bir uçtan diğerine kadar gezerek finansal okuryazarlık ile ilgili ülke genelinde faaliyette bulunan diğer kuruluşların konu ile ilgili görüşlerini dinlemek ve tecrübelerinden faydalanmakla görevlendirilmiş ve 2011 yılında Kanada Maliye Bakanlığı'na önceki yıl tamamladığı çalışmanın sonuçlarını bir rapor şeklinde sunmuştur. Bu rapora göre (Task Force on Financial Literacy, 2010: 4) finansal okuryazarlık, finansla ilgili konularda bireylerin bilgi ve yeteneklerini artırmakta, sorumlu kararlar almalarını sağlamakta, dolayısıyla Kanadalıların finansal refahı için kritik bir önem taşımaktadır. Ayrıca yine söz konusu raporda finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile birlikte Kanadalıların günlük harcamalarında dahi seçimlerde bulunacağı, emeklilik döneminde kullanmak için ev almak gibi ileriye dönük finansal hedeflerini gerçekleştirmeye çalışacakları, aldıkları tavsiyeleri daha makul bir biçimde değerlendirebilecekleri ifade edilmektedir (Task Force on Financial Literacy, 2010: 10-11).

Prosper Canada, Kanada'daki düşük gelirli insanlara ücretsiz olarak finansal bilgi, finansal eğitim ve danışmanlık hizmeti veren finansal okuryazarlık merkezidir. Kuruluş, işletmeler ve hükümetler tarafından düzenlenen düşük gelirli insanların yaşam standartlarını iyileştirici organizasyonları desteklemekte, bireylerin ekonomik

durumlarını güvence altına almaları için gerekli olan bilgileri artırıcı ve davranışları teşvik edici girişimlerde bulunmaktadır (Prosper Canada, 2016).

Kanada'da finansal okuryazarlıkla ilgili faaliyet gösteren diğer kuruluşlar şu şekildedir (FCAC, 2016):

- United Way of Calgary and Area: Finansal Güçlendirme programı kapsamında düşük gelir grubundaki insanların borçlarını yönetmeye ve azaltmaya, tasarruflarını artırmaya ve çeşitli varlıklara sahip olmalarını temin etmeye çalışmaktadır. Finansal Güçlendirme programı adı geçen kuruluş tarafından, bireylerin finansal sıkıntılara düşmelerine sebep olacak finansal kriz, iş kaybı ve/veya ani hastalıklar gibi anlarda onlara yardım edilmesini, kişisel finansal durumlarını iyileştirebilmeleri için onlara danışmanlık yapılmasını, eğitim harcamaları için tasarruf etmeye yönlendirilmesini ve finansal hedefler koyarak bu hedeflere daha kolay ulaşmalarında destek verilmesini de içermektedir.
- Financial Education Network: Bireylerin yaşamları boyunca finansla ilgili konularda daha iyi bilgi ve kaynaklara ulaşmalarına yardımcı olmayı, sorumlu ve mantıklı finansal kararlar vermelerini sağlamayı hedeflemektedir.
- Black Creek Financial Action Network: Toronto'daki York Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren ağ ortaklığı, finansal bilgi üreten çok sayıda kuruluş arasındaki koordinasyonu düzenlemek, finansal konularla ilgili toplulukları desteklemek, hizmet verenlerin iyi ve umut verici uygulamalarını paylaşmak, finansal programlar araştırmak ve geliştirmekle görevlidir.
- Manitoba Financial Literacy Forum: Kanada'daki devlet daireleri, bireyler ve ailelerinden oluşan gönüllüler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, özel işletmeler ve finansal eğitimcilerden meydana gelen kırktan fazla üyeye sahip kuruluş, finansal eğitim yoluyla bireylerin finansal okuryazarlık yeteneklerinin geliştirilmesini amaç edinmektedir.

- First Nations Financial Fitness: Kuruluş finansal okuryazarlık araç, ürün, programlarıyla Britanya Kolumbiyası'nda yaşayan çocuklar, gençler, yetişkinler, yaşlılar ve aileleriyle finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi paylaşımında bulunan, çeşitli konferanslar düzenleyen küçük bir yapılanmadır.

1.4.2.4. Avustralya'da Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Avustralya'da devlet bireylerin finansal konuları anlamalarına yardımcı olmak, finansal konularda kendilerine duydukları güveni yükseltmek, geleceklerini planlamalarını ve birikimlerini artırmalarını sağlamak, emeklilik dönemlerine yönelik hazırlıklar yapmalarını kolaylaştırmak gibi konular içeren, nihai olarak bireylerin şimdiki ve gelecekteki finansal durumlarını iyileştirici adımlar atmalarına imkân verecek Finansal Bilgi Servisi (Financial Information Service) isimli bilgi sunmak ve danışmalık yapmakla görevli bir kurum oluşturmuştur (FIS, 2016).

Australian Securities and Investments Commission ise finansal okuryazarlığı genç Avustralyalılarda yaşam boyu sürecek bir yetenek kılmak amacıyla finansal okuryazarlık bilgi, beceri ve davranışlarını geliştirmeyi hedefleyen faaliyetlerde bulunmaktadır. Yine finansal okuryazarlığın uzun dönemli, kalıcı bir yapıda Avustralyalı tüketiciler arasında yerleşmesini sağlamak üzere Ulusal Finansal Okuryazarlık Stratejisi geliştirilmektedir.

Avustralya'da kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak faaliyet gösteren Financial Literacy Australia Limited, hükümet ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla uyum ve işbirliği içerisinde finansal eğitim programları geliştirmekte, finansal okuryazarlık araştırmaları yayınlamaktadır (FLA, 2016).

1.4.2.5. Diğer Ülkelerde Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Japonya'da Finansal Hizmetler Kurumu tarafından 2000 yılında yayınlanan raporda finansal eğitimin ulusal ekonominin büyümesi üzerindeki önemine dikkat çekilmiş, diğer devlet kuruluşları ile özel kuruluşların eğitim programlarına katkı sağlamasının, dolayısıyla finansal eğitimin desteklenmesinin gerekli olduğu

vurgulanmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015: 11). Yine söz konusu kurum tarafından hazırlanan 2013 yılındaki bir başka raporda ise küresel krizlerden elde edilen tecrübeler ışığında finansal eğitimin gelecekteki yol haritası çizilmiştir. Bu rapora göre finansal okuryazarlığın öğrenimini kolaylaştırmak ve finansal davranış için bilgilenmek önerilmekte, konseyin bir Finansal Okuryazarlık Haritası formüle ettiği, yaş gruplarına göre finansal eğitimin içeriğini belirlemek ve standartlar koymak için çalıştığı ifade edilmektedir (Iwata, 2015: 4).

Rusya 2008 yılında ülkesinin Maliye Bakanlığı tarafından sağlanan fon ile Rus Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Fonu'nu (The Russia Financial Literacy and Education Trust Fund - RTF) kurmuştur. Fonun görevleri arasında finansal yeteneklerin kapsamlı tanımlarının oluşturulması, mevcut programlara ilişkin bilgi ve araştırmaların gözden geçirilmesi, buradan elde edilecek verilerin test ölçüm ve değerlendirme yöntemleri oluşturmak için kullanılması yer almaktadır (World Bank, 2013b: 1). Diğer taraftan Rusya, Haziran 2011 itibariyle Dünya Bankası'nın desteğini de yanına alarak finansal eğitim için kendi ulusal stratejisini geliştirmeye başlamış, 2014'ün sonunda ise bu stratejinin gelişiminin tamamlanmış olmasının ve finansal okuryazarlık politika ve programlarının daha fazla gelişebilmesi için de bir vizyon ve ortak bir çerçevenin temin edilmesinin beklenildiği ifade edilmiştir (OECD, 2013b: 218).

Almanya'da ise 2008 krizi ile birlikte finansal okuryazarlığın ülke ekonomileri için öneminin farkına varılmış, finansal eğitimin ülke genelindeki okullarda verilen eğitimin bir parçası olması için The German Foundation for Consumer Protection benzeri kuruluşlar vasıtasıyla girişimler yapılmıştır. Ayrıca finansal konularda insanlara bilgi sunumunda bulunarak finansal okuryazarlık yeteneğinin kazandırılmasında yardımcı olmayı hedefleyen Unterrichtshilfe Finanzkompetenz isimli bir web sitesi kullanıma sunulmuştur (European Money Week, 2016).

1.4.3. Türkiye'de Gerçekleştirilen Finansal Okuryazarlık Faaliyetleri

Türkiye'de de diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi finansal okuryazarlığın önemi ve mevcut durumu iyileştirici ulusal bir stratejinin meydana getirilmesinin gerekliliği anlaşılmış, bu doğrultuda girişimlerde bulunulmuştur.

Sermaye Piyasası Kurulu 2008 yılında dünyada finansal eğitim konusunda farkındalık oluşturmak ve ülkelerin deneyimlerini paylaşabilecekleri bir platform sağlamak amacıyla OECD tarafından kurulan Finansal Eğitim için Uluslararası Ağ Geçidi'nin (International Network for Financial Education - INFE) gerçekleştirdiği tüm toplantılarda -başlangıçtan bu yana- aktif olarak rol almaktadır (SPK, 2016). 2009 yılında yayınlanan, İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olmasını da kapsayan Strateji ve Eylem Planı'nda Türk vatandaşlarının finansal eğitimi öncelikli konulardan biri olarak belirlenmiştir (OECD, 2013b: 276). SPK'nın yanı sıra TCMB de konuyla yakından ilgilenmeye başlamış, Mart 2011'de İstanbul'da "Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler" konulu bir konferans düzenlenmiştir (Gökmen, 2012: 97). 2012 yılında aralarında Türkiye ve diğer G20 üyelerinin de bulunduğu yüzden fazla ülkenin ve konuyla ilgili uluslararası kuruluşların temsilcilerinden oluşan Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education - INFE) tarafından, amacı finansal eğitim ile ilgili konulara açıklık getirmek, ülkelere ulusal stratejilerini oluşturabilmeleri için, herhangi bir bağlayıcılığı olmayan, uluslararası nitelikte bir kılavuz oluşturmak ve politika seçenekleri sunmak olan "Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi Üst Düzey İlkeleri" geliştirilmiştir (OECD, 2012: 1-3). Yine 2012 yılında Dünya Bankası'nın 12 ülkede uyguladığı Finansal Yeterlilik Araştırması, SPK destekli olarak Türkiye'de de uygulanmış ve ön sonuç raporu yayınlanmıştır. Raporda, sorulara verilen doğru cevap oranının gelir düzeyi yükseldikçe arttığı, kırsalda tasarruf şehirde ise harcama eğiliminin yüksek olduğu, borç alınan kaynaklar arasında aile ve yakın tanıdıkların ilk sırada yer aldığı, uzun vadeli gelecek planı yapanların oranının düşük olduğu, kırsalda yaşayanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılamadan zorunlu olmayan harcamalara girmekten çekindiği ancak şehirde yaşayan ve yüksek gelire sahip kişiler için bu durumun tam ters yönde eğilim gösterdiği ifade edilmektedir (SPK, 2012).

TCMB, Türk ekonomisinin önemli yapısal hedeflerinden biri olan ve uzun yıllardır düşük seviyelerde seyreden yurtiçi tasarruf oranını artırmak amacıyla "Tasarruf Kuruşla Başlar" sloganı ile çocuk ve gençlerde tasarruf bilinci oluşturmak adına çalışmalar yapmış, "Medya Çalışanlarının İhtiyaç Duyulan Finansal Konularda Bilgilendirilmesi" eylem planıyla çeşitli kuruluşlarda görev yapan muhabirlerin iktisadi verileri daha iyi yorumlayabilmeleri ve haberleri doğru ve anlaşılır biçimde kamuoyuna

sunmaları için eğitimler düzenlemiş, ulusal ve uluslararası alanda da çeşitli toplantılara katkı ve katılım sağlamıştır (TCMB, 2015a: 4).

Gelecek dönemde hayata geçirilmesi tasarlanan eylem planları arasında ise, BDDK'nın sorumlu olduğu "Finansal Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Mekanizmaların Tanıtımı ve Bilinçlendirme Çalışmaları", TCMB'nin sorumlu olduğu "Tasarruf Bilincinin Artırılması ve Kuruş Kullanımın Özendirilmesi", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın sorumlu olduğu "Ev Hanımlarının Finansal Konularda Bilinçlendirilmesi", "Yaşlıların Finansal Konularda Bilgilendirilmesi", SPK'nın sorumlu olduğu "Konferans ve Seminerler, TV ve Radyo Programları ile Yarışmalar Yoluyla Üniversite Öğrencilerinin Finansal Konularda Bilgi ve Farkındalık Düzeyinin Artırılması" yer almaktadır (Hazine Müsteşarlığı, 2014: 13-17).

Türkiye'de devlet tarafından gerçekleştirilen finansal okuryazarlık faaliyetleri dışında bazı sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen çalışmalar da bulunmaktadır.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak ülke genelinde finansal okuryazarlığının geliştirilmesi, finansal erişim olanaklarının oluşturulması için araştırma, eğitim, uygulamalara destek ve politika üretme çalışmaları yapan, 2012 yılında kurulmuş bir dernektir (FODER, 2016). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği'nin görevleri olarak şunlar kabul edilmektedir (FODER, 2014):

- Finansal eğitim hakkında ortak bir internet sayfasının oluşturulması ve eğitim çalışmalarının sosyal medya aracılığıyla duyurulması,
- Tanıtım ve eğitim araçlarının oluşturulması,
- Televizyon ve radyo programları, konferanslar ve seminerler ile finansal konulara yönelik ilginin artırılması,
- Ev hanımlarının finansal konular hakkında bilgilendirilmesi.

FODER, JP Morgan Vakfi'ndan aldığı hibeyle beş farklı ilde altı bin sekiz yüz gence MyBnk eğitimlerini ulaştırmayı amaçlayan Parayön adında bir finansal

okuryazarlık projesi başlatmıştır. Parayol Modülü ile 13-25 yaş arasında bulunan ve sosyo-ekonomik açıdan sıkıntılı bir durumda olan gençler için, Paragram Modülü ile 14-18 yaş arasında bulunan ve lise 1, 2, 3. sınıflarda okuyan gençler için, Parametre Modülü ile 15-25 yaş arasında bulunan, üniversitede okumayı hedefleyen ve öğrencilik sürecinde kendi gelirini elde edebilecek durumda olan gençler için eğitim verilmektedir (Parayon, 2016). Projenin amacı gelecek kuşakların kendi fırsatlarını oluşturmalarını ve daha akıllı finansal kararlar vermelerini sağlamaktır.

Para Durumu ise Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında faaliyet gösteren bir sosyal girişimdir. Kişisel finans ve finansal okuryazarlık hakkında sahip olduğu bilgi, araştırma ve istatistiklerden oluşan verileri kullanarak her demografik gruba ilişkin finansal eğitim içerikleri hazırlamakta, söz konusu eğitim içeriklerinin sunulacağı toplantı ve seminerler düzenlemekte, finansal okuryazarlık ile ilgili olarak geliştirilecek projelerde yeni seçenekler sunarak danışmanlık hizmeti vermektedir (Para Durumu, 2016).

1919 yılında ABD’de kurulan Junior Achievement organizasyonuna bağlı olarak Türkiye’de de 1999 yılında kurulan Genç Başarı Eğitim Vakfı düzenlediği bazı faaliyetlerle finansal okuryazarlık alanında kendini göstermektedir. İlk, orta ve yükseköğretim düzeyindeki gençlerle alâkalı olarak girişimcilik, ekonomi ve iş yönetimi eğitimleri organize ederek gençleri küresel ekonomiye hazırlamakta olan vakıf, Gençlerin İş Gücüne Etkin Katılımı Finansal Okuryazarlık ve Girişimcilik Yeteneklerinin Artırılması Projesi ve Akıllı Para Yönetimi gibi projelerle finansal okuryazarlığı geliştirmeyi hedeflemektedir. Akıllı Para Yönetimi Projesi ilköğretim okullarında eğitim gören dördüncü sınıf öğrencileriyle ilgili olarak yapılmakta, nasıl tasarruf yapılır, para nasıl paylaşılır ve akıllı bir tüketici nasıl olunur gibi sorulara yanıt aramakta ve öğrencilerin para yönetiminin önemini kavramasını, tasarruf alışkanlığı kazanmasını, sonuçta akıllı birer tüketici olmalarını hedeflemektedir (Genç Başarı, 2016).

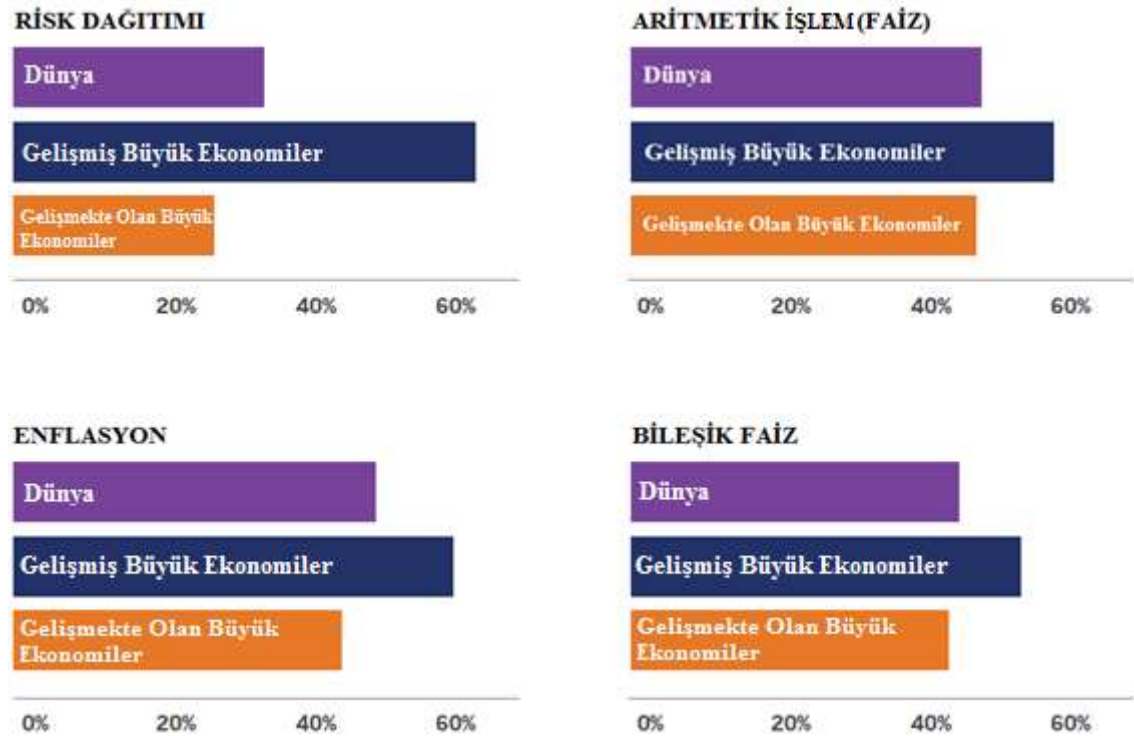
1.5. GEÇMİŞTEN BUGÜNE FİNANSAL OKURYAZARLIK ORANLARI

1.5.1. Dünya Genelindeki Ülkelerde Finansal Okuryazarlık Oranları

Uluslararası bir kredi derecelendirme kuruluşu olan Standart & Poor's 2015 yılında finansal kararlarda etkili olduğunu düşündüğü temel aritmetik işlem yeteneği, bileşik faizin işleyişi, enflasyon ve risk dağıtımı gibi dört kavramı kapsayan soruların yer aldığı Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması ile dünya genelindeki ülkelerde yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye çalışmıştır. Araştırmaya göre bahsi geçen bu dört kavramdan her birine ait soruların en az üç tanesini doğru cevaplamak bireylerin finansal okuryazar sayılması için yeterli kabul edilmektedir.

Araştırmada her ülkeye ait finansal okuryazarlık oranı paylaşılacakla beraber, ülke gruplandırmalarında gelişmiş büyük ekonomiler olarak ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada, gelişmekte olan büyük ekonomiler olarak ise Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika kabul edilmiş, veriler bu gruplandırma doğrultusunda analiz edilmiştir (S&P, 2015: 8).

Şekil 1.1: Dört Kavrama Ait Sorulara Yetişkinler Tarafından Verilen Doğru Cevap Oranları (Yüzde)

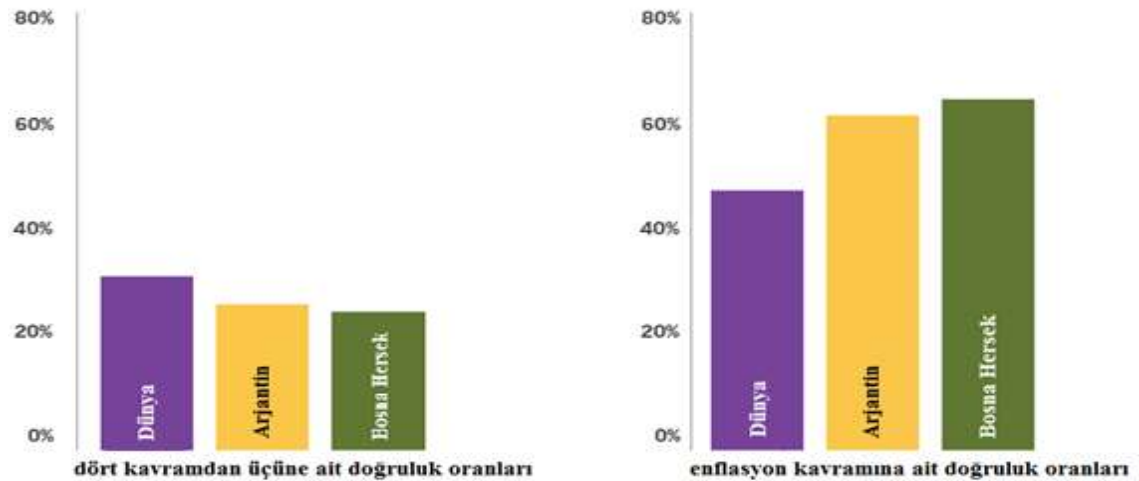

Kaynak: S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması (2015)

Şekil 1.1’de gösterilen risk dağıtımı, aritmetik işlem, enflasyon ve bileşik faiz gibi dört kavrama ait doğru cevap yüzdeleri göz önünde bulundurulduğunda faiz oranı hesaplamasını da içeren aritmetik işlem ile enflasyon sorularına dünya genelindeki yetişkin nüfusun yarısının doğru cevap verdiği, dolayısıyla bu kavramların bireyler arasında en anlaşılabilir iki kavram oldukları ortaya çıkmaktadır. Risk dağıtımı, başlıca gelişmiş ülkelerde katılımcıların %64’ü, başlıca gelişmekte olan ülkelerde ise katılımcıların %28’i tarafından anlaşılabilir bulunmakla birlikte, kavrama ilişkin soru dünya genelindeki yetişkinlerin yalnızca %35’i tarafından doğru cevaplandırılabilen ve bu nedenle bireylerin hakkında en az bilgiye sahip oldukları kavram olarak ifade edilmektedir (S&P, 2015: 10).

İnsanların finansal kavramlar hakkında daha iyi bir kavrayışa sahip olmalarında, onların günlük hayatta söz konusu kavram veya kavramlarla karşı karşıya kalmalarının önemli bir etkisinin bulunduğu yine S&P tarafından yapılan çalışmada öne sürülmektedir. Nitekim 1990’ların başında hiperenflasyonla karşı karşıya kalan Arjantin’de yetişkinlerin finansal okuryazarlık oranı %28 ile dünya ortalamasının altında kalırken, enflasyon sorusuna verdikleri doğru cevap oranı %65 ile dünya ortalamasını aşmaktadır (Şekil1.2). Benzer sonuçlara yine 1990’larda hiperenflasyonu tecrübe etmiş olan Gürcistan, Bosna Hersek ve Peru gibi ülkelerde de rastlanıldığı, bu durumun tecrübenin kavramla ilgili bilgi birikimine yansıdığını gösterdiği belirtilmektedir.

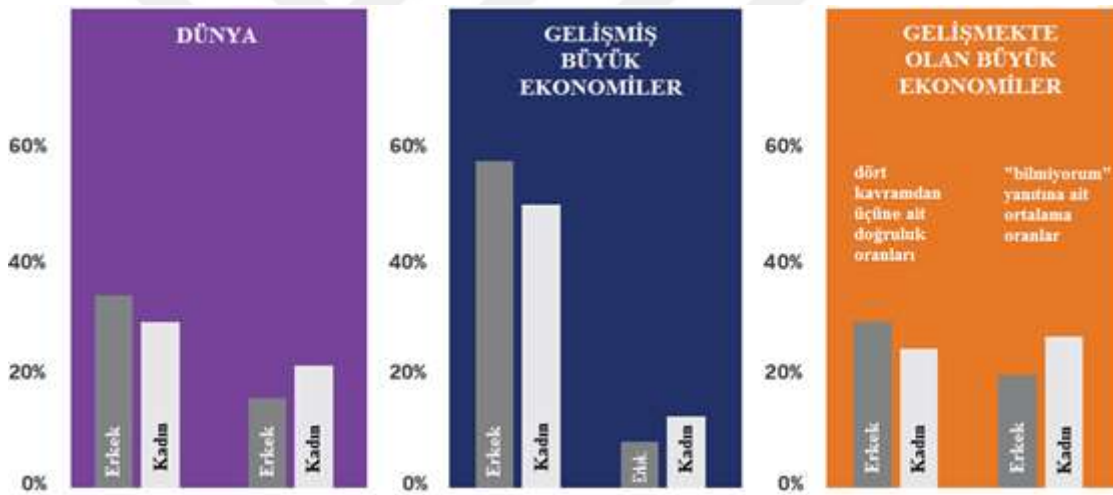
Şekil 1.2: Enflasyon Geçmişine Sahip Ülkelerde Yüksek Enflasyonun Anlaşılabilirlik Oranları (Yüzde)

Kaynak: S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması (2015)

Finansal okuryazarlık düzeyinin cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir ve yaş gibi karakteristik özelliklere bağlı olarak farklılaştığı konuyla ilgili yapılan birçok araştırmanın vardığı ortak bir sonuçtur. Diğer taraftan, Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması'nın bir araya getirdiği veriler ışığında ulaştığı sonuçlar da bu durumu doğrular niteliktedir. Çalışmada, Şekil 1.3'de de görüleceği üzere, kadınların finansal okuryazarlığa ait sorulara erkeklerden daha fazla oranda "bilmiyorum" yanıtı verdiği, dünya genelinde erkeklere ait finansal okuryazarlık oranının %35, kadınlara ait finansal okuryazarlık oranının ise %30 olduğu, cinsiyet farklılıklarına ait bu durumun gerek gelişmiş büyük ekonomilerde gerekse gelişmekte olan büyük ekonomilerde geçerli olduğu belirtilmektedir (S&P, 2015: 12).

Şekil 1.3: Cinsiyet Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Oranları (Yüzde)

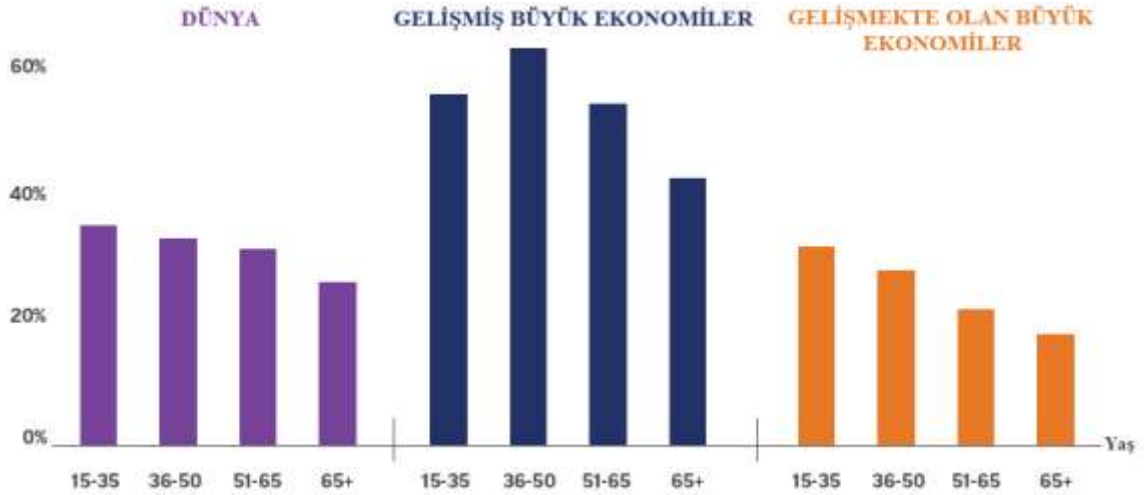

Kaynak: S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması (2015)

Finansal okuryazarlığın yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde gelişmiş büyük ekonomilerde finansal okuryazarlık seviyesinin bir noktaya kadar yaş arttıkça arttığı, daha sonra yaştaki artışın tersi yönde devam ederek düşme eğilimine girdiği anlaşılmaktadır. Rakamsal olarak ifade etmek gerekirse gelişmiş büyük ekonomilerde 35 yaş ve altındaki bireylerin %56'sı finansal okuryazar olarak kabul edilirken, 36-50 yaş aralığındaki bireylerin %63'ünün finansal okuryazar olduğunu, 50 yaşından sonra finansal okuryazarlık seviyesinde bir gerileme gözlemlendiğini ve 65 yaş üstü bireylerde ise finansal okuryazarlık seviyesinin gelişmiş büyük ekonomilerdeki diğer yaş grupları arasında en düşük seviyeye indiğini söylemek mümkündür. Gelişmekte olan büyük ekonomilerde ise durum biraz farklıdır. Şöyle ki, gelişmekte olan büyük ekonomilerde

bireylerin finansal okuryazarlık seviyesi yaş arttıkça herhangi bir artış göstermemekte aksine azalmaktadır. Ayrıca 15-35 yaş aralığında bulunan ve genç nesil olarak ifade edilebilecek olan bireyler %32'lik bir oranla en yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip yaş grubunu temsil etmektedir (Şekil 1.4).

Şekil 1.4: Yaş Gruplarına Göre Finansal Okuryazarlık Oranları (Yüzde)

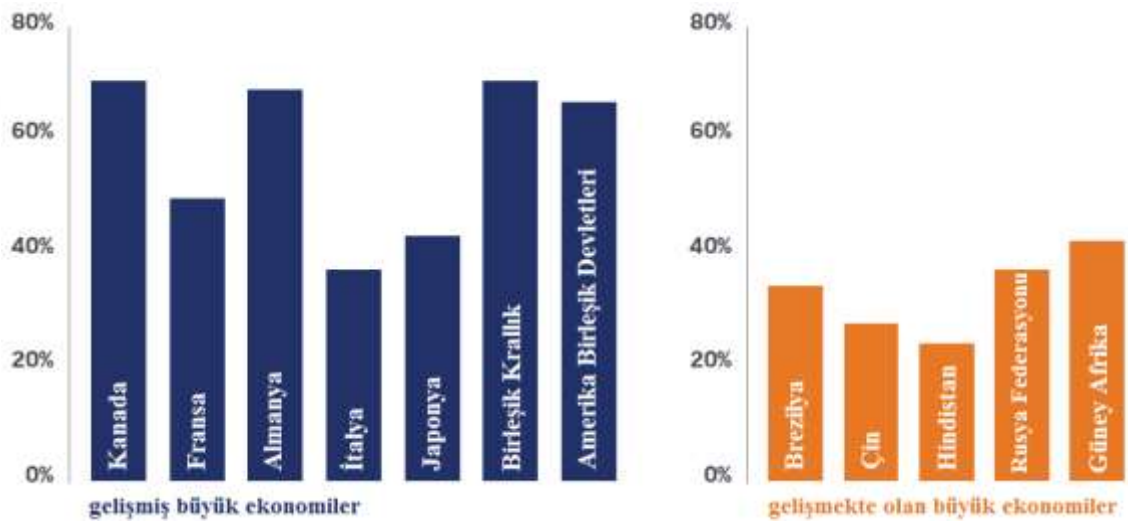
Kaynak: S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması (2015)

Daha önce de bahsedildiği gibi eğitim durumu ve gelire göre finansal okuryazarlık düzeyinin değişiklik gösterebildiği konuyla ilgili diğer birçok çalışmayla beraber 2015 yılında yapılan S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması'nın da bir sonucudur. Buna göre, finansal okuryazarlığın yaş ve gelir kadar, eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak matematiksel işlem yeteneği gibi elde edilen kazanımlar ile de önemli ölçüde ilişkili olduğu, gelişmiş büyük ekonomilerde ilköğretim mezunu yetişkinlerin %31'inin, orta öğretim mezunu yetişkinlerin %52'sinin, yükseköğretim mezunu yetişkinlerin ise %73'ünün finansal okuryazar olduğu ve benzer sonuçların gelişmekte olan büyük ekonomiler için de geçerli olduğu ifade edilmektedir (S&P, 2014: 14).

Çalışma sonucunda yer verilen sonuçlardan biri de kredi kartı sahiplerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ilgilidir. Ulaşılan sonuca göre Brezilyalı yetişkinlerin %33'ü kredi kartına sahip bulunmakla beraber, bu kullanıcıların %40'ı finansal okuryazar olarak kabul edilmekte ve sadece yarısı bileşik faiz sorusuna doğru cevap vermekte, Türk yetişkinler arasında ise %33 olarak tespit edilen kredi kartı

kullanıcılarının %29'u finansal okuryazar olarak kabul edilmekte ve bu kullanıcıların yine sadece yarısının bileşik faizin işleyişini anlamaktadır (S&P, 2015: 19). Dolayısıyla gelişmekte olan büyük ekonomilerde kredi kartı kullanımında büyük artışlar yaşanırken finansal konularda yeterince bilgi sahibi olunmadığı, kısa vadeli kredi kullananların çoğunun bileşik faiz oranlarındaki artış hızının kendi borçlarını da şişireceğini bilmediği görülmektedir.

Şekil 1.5: Dünyada Finansal Okuryazarlık Oranları (Yüzde)

Kaynak: S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması (2015)

Genel olarak dünyadaki finansal okuryazarlık oranlarına bakıldığında, her ne kadar İtalya'da %37 olan finansal okuryazarlık oranının Kanada'da %68 olması gibi belirgin farklılıklar olsa da gelişmiş büyük ekonomilerde yaşayan yetişkinlerin %55'inin finansal okuryazar olduğu, aynı şekilde Hindistan'daki %24'lük finansal okuryazar oranına karşın Güney Afrika'da %42 olan finansal okuryazarlık oranıyla birlikte gelişmekte olan büyük ekonomilerde yaşayan yetişkinlerin ise %28'nin finansal okuryazar olduğu tespit edilmiştir (S&P, 2015: 8).

1.5.2. Türkiye'de Finansal Okuryazarlık Oranları

Dünya Bankası tarafından 12 ülkede uygulanan Finansal Yeterlilik Araştırması ülkemizde de finansal okuryazarlık seviyesinin tespit edilmesi amacıyla, ihtiyaçların belirlenmesi ve araştırmaya konu olan diğer ülkelerle karşılaştırma yapılması sürecine katkıda bulunacak şekilde Sermaye Piyasası Kurulu'nun işbirliği ile 2012 yılında Türkiye'de uygulanmıştır. Çalışmada Türk hanehalkının finansal yeterliliği;

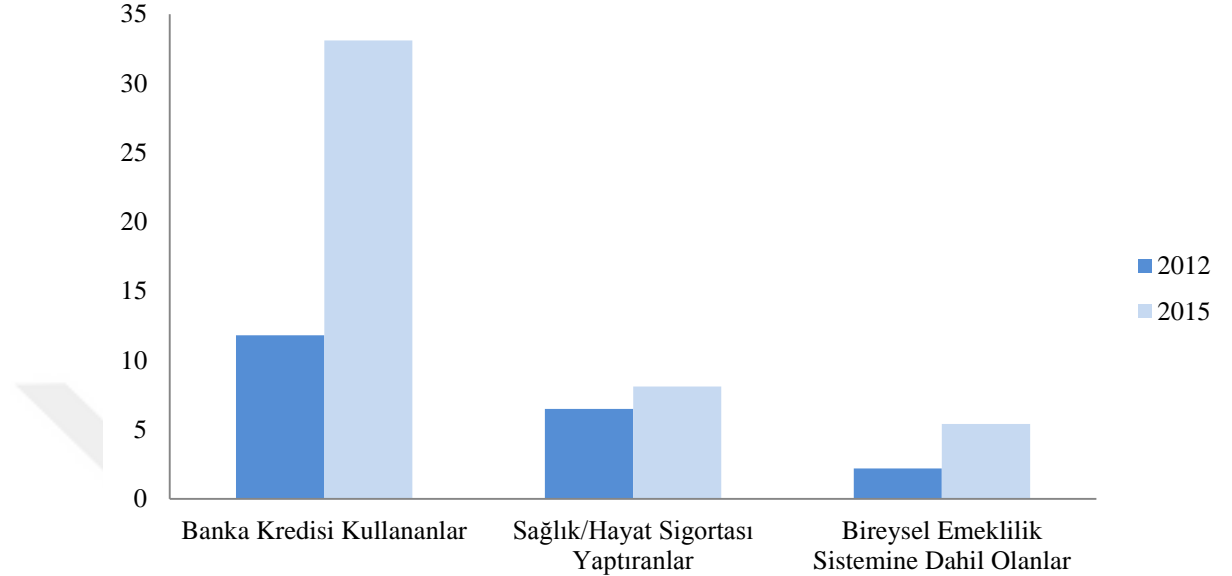
- Katılımcıların sosyo-ekonomik açıdan durumu
- Finansal bilgi edinme ve finansal bilgiye duyulan ihtiyaç
- Finansal tutumlar, davranışlar ve eğilimler
- Bütçe yönetimi ve borçlanma
- Finansal planlama ve
- Finansal okuryazarlık başlıkları altında incelenmiştir (SPK, 2012: 1).

Elde edilen sonuçlara göre; 2012 yılında araştırmaya katılan bireylerin borç aldıkları kaynaklar arasında aile ve yakın tanıdıklarının ilk sırada yer aldığı, harcamalardan sonra kalan paranın %15 oranında “acil ve beklenmedik durumlar için ve sağlık giderlerini karşılamak üzere” biriktirildiği, bireylerin %78’inin kazandığı parayı nasıl kullanacağını planladığı ve önemli finansal kararlarında önce tanıdıkları insanlara daha sonra ise finans konusunda uzman kişilere danıştıkları ifade edilmektedir (SPK, 2015: 2-3).

Benzer bir araştırma 2015 yılında yine SPK tarafından Türkiye’de yapılmış, her iki çalışmada da OECD tarafından finansal okuryazarlığın ölçme ve değerlendirilmesinde kullanılmak üzere OECD’nin üyesi bulunan ülkelerle de beraber yürüttüğü girişimler sonucunda hazırladığı soru formu kullanılmıştır. 2015 yılındaki araştırma sonucunda yapılan ekonometrik analize göre eğitim durumunun finansal okuryazarlıkta önemli bir etkiye sahip olduğu, bir başka deyişle eğitim seviyesi yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı, kadınların finansal okuryazarlık puanlarının erkeklere oranla daha düşük olduğu, ileri yaş gruplarında finansal okuryazarlık seviyesinin düşmesine karşın, gelir seviyesindeki artışla birlikte finansal okuryazarlık seviyesinin de yükseldiği belirlenmiştir (SPK, 2015: 2-3).

SPK tarafından yapılan araştırmaların karşılaştırmalı sonuçlarına bakıldığında Türkiye’de 2012 yılında elinde altın bulunanların oranının %11,8 den 2015 yılında %24,9’a, elinde döviz bulunduranların oranının %4,3’den %10,5’e, banka kredilerini kullanan bireylerin oranının %11,8’den %33,1’e, sağlık ve/veya hayat sigortasına sahip olanların oranının %6,5’den %8,1’e, bireysel emeklilik hesabına kayıtlı olanların oranının ise %2,2’den %5,4’e yükseldiği anlaşılmaktadır.

Şekil 1.6: SPK Raporlarına Göre 2012 ve 2015 Yıllarında Sahip Olunan Finansal Ürünler (Yüzde)

Finansal bilgiyi ölçtüğü düşünülen ve gerek 2012 gerekse 2015 yılında Türk vatandaşlarına yöneltilen sorulara verilen doğru cevap oranları da araştırma sonuçları arasında paylaşılan bilgiler arasındadır. Buna göre finansal konularda temel aritmetik işlemleri yapabilenlerin oranı 2012 yılında %84 iken 2015 yılında %93, paranın zaman değeri konulu soruyu doğru cevaplayanların oranı 2012 yılında %28,4 2015 yılında %50, basit faizle ilgili soruya doğru cevap verenlerin oranı 2012 yılında %35,5 iken 2015 yılında %54 ve bileşik faizle ilgili soruya doğru cevap verenlerin oranı 2012 yılında %26,1 2015 yılında ise %32 olarak tespit edilmiştir (SPK, 2015: 1).

S&P tarafından yapılan Küresel Finansal Okuryazarlık Araştırması sonucunda ise Türkiye'deki yetişkinler arasında finansal okuryazar olanların oranı %24 olarak belirlenmiştir. Türkiye'ye ait olan bu finansal okuryazarlık oranı yine aynı araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya ve Güney Afrika'dan oluşan gelişmekte olan büyük ekonomiler grubu, Irak, İran, Azerbaycan, Yunanistan, Bulgaristan ve Gürcistan'dan oluşan bölge ülkeleri grubu ve Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan oluşan Türk Cumhuriyetleri grubu ortalamasının altında yer alırken, adı geçen ülkelerden Hindistan ile aynı İran, Kırgızistan ve Özbekistan'dan daha yüksek finansal okuryazarlık oranına sahiptir.

II. BÖLÜM: TASARRUF

2.1. TASARRUF TANIMI ve TÜRLERİ

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tasarruf, bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, para veya herhangi bir şeyi idareli kullanma, artırım ve para biriktirme gibi anlamları haizdir. İktisat literatüründe ise tasarruf, çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Özel tasarruf, “hane halkı tasarrufu” ve “şirket tasarrufları”ndan meydana gelmekte, bireylerin kullanılabilir gelirlerinin kişisel gereksinimlerine yaptıkları harcamalar sonucunda ellerinde kalan miktar hanehalkı tasarrufu kavramını karşılamaktadır. Kamu açısından ise, dolaylı ve dolaysız vergiler, resim, harç vb.den oluşan kamu gelirlerinden toplam cari kamu harcamalarını çıkardığımızda geriye kalan tutar “kamu tasarrufu”unu tanımlamakta ve kamu ile özel kesim tasarrufların toplamı ise ülke ekonomisine ait “toplam tasarruf” düzeyini göstermektedir (Ergenekon, 1996: 2).

Kişilerin, kanunlara dayanan yaptırımlar nedeniyle mecburi olarak gerçekleştirdikleri tasarruflar “zorunlu tasarruflar”, yaşamlarının ileri dönemlerini belirsiz olarak görmeleri nedeniyle gelecekte kullanmak üzere ya da belirledikleri finansal hedeflere ulaştıracak geliri elde etmek, dolayısıyla gelecekteki gelirlerini artırmak maksadıyla gerçekleştirdikleri tasarruflar “isteğe bağlı (gönüllü) tasarruflar” şeklinde adlandırılmaktadır (Kıyılar ve Acar, 2012: 3).

Buraya kadarki bütün tasarruf tanımlarında cari harcamalar cari gelirden düşük olduğu, dolayısıyla tasarrufun varlığından söz edilebildiği için bu durumların tamamı “pozitif tasarruf” kapsamına girmektedir. Ancak cari harcamaların cari gelirden büyük olduğu durum, diğer bir ifadeyle kişilerin, sahip olduğu kaynakların (gelirlerin) üzerinde bir harcama yapabilmek için o döneme kadar menkul ve gayrimenkul olarak biriktirdiği düşünülen tasarrufların bulunmaması nedeniyle başvurduğu ve “tehlikeli bir ekonomik darboğaz sebebi” olarak da nitelendirilen borçlanma yolu ise “negatif tasarruf”lara yol açmaktadır (Ergenekon, 1996: 2).

Dolayısıyla tasarruf, hem bireysel hem de toplumsal refaha etkileri dolayısıyla ekonomistlerin önem verdiği bir konuyu temsil etmektedir.

2.2. TASARRUF FONKSİYONU VE TASARRUF-YATIRIM ÖZDEŞLİĞİ

Kişisel harcanabilir gelir tüketim ve tasarruf gibi amaçlarla kullanıldığından dolayı, harcanabilir gelirin tüketim amacıyla kullanılmayan kısmının kişisel tasarrufu oluşturduğu bilindikten sonra, Keynesyen modelin tüketimi belirleyen en önemli unsurun harcanabilir bireysel reel gelir olduğu şeklindeki önermesinin, kişisel tasarrufu belirleyen en önemli unsurun da harcanabilir bireysel reel gelir olduğu şeklinde ifade edilmesi mümkündür. Bu durum ise harcanabilir kişisel gelir değiştikçe kişisel tasarrufun da değişeceği anlamına gelmektedir:

$$S = S(DPI) \quad (2.1)$$

Yine Keynesyen modelde yer alan marjinal tasarruf eğilimi ise, harcanabilir kişisel gelirden meydana gelecek 1 liralık değişimin, bireysel tasarrufta kaç liralık değişime neden olabileceğini göstermektedir:

$$\text{Marjinal Tasarruf Eğilimi (s)} = \frac{\text{Kişisel Tasarruftaki Değişim } (\Delta S)}{\text{Harcanabilir Kişisel Gelirdeki Değişim } (\Delta DPI)} \quad (2.2)$$

Ortalama tasarruf eğilimi ise bireylerin, sahip oldukları gelirin ne kadarını tasarrufa ayırdıklarını göstermektedir:

$$\text{Ortalama Tasarruf Eğilimi} = \frac{\text{Kişisel Tasarruf}}{\text{Harcanabilir Kişisel Gelir}} \quad (2.3)$$

Daha önce de belirtilen harcanabilirin kişisel gelirin tüketim ve tasarruf amacıyla kullanılıyor olması durumunun bir başka sonucu da marjinal tasarruf eğilimi ile marjinal tüketim eğilimi toplamının ve ortalama tasarruf eğilimi ile ortalama tüketim eğilimi toplamının bire eşit olmasıdır:

$$C+S = DPI$$

$$\Delta C + \Delta S = \Delta DPI$$

$$\Delta C / \Delta \text{DPI} + \Delta S / \Delta \text{DPI} = \Delta \text{DPI} / \Delta \text{DPI}, \quad c+s = 1 \quad (2.4)$$

Marjinal tüketim eğiliminin sıfırdan büyük fakat birden küçük olarak kabul edilmesi, marjinal tasarruf eğilimi için de aynı durumu geçerli kılar ve harcanabilir kişisel gelir arttığında tasarrufun gelirden daha az artacağını, harcanabilir kişisel gelir azaldığında tasarrufun gelirden daha az azalacağını belirtir.

Keynesyen model tarafından tasarruf ve harcanabilir gelir arasında kurulan ilişkiye ise tasarruf fonksiyonu adı verilir ve denklem biçiminde aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Ünsal, 2009: 137):

$$\begin{aligned} C + S &= \text{DPI} \\ C_0 + c\text{DPI} + S &= \text{DPI} \\ \text{DPI} - C_0 + c\text{DPI} &= S \\ -C_0 + (1 - c)\text{DPI} &= S \\ -C_0 + s\text{DPI} &= S \end{aligned} \quad (2.5)$$

(2.5) no.lu denklemde yer alan $-C_0$ terimi harcanabilir bireysel reel gelir dışındaki diğer unsurlar tarafından belirlenen tasarruf büyüklüğünü (otonom tasarrufu), $s\text{DPI}$ terimi ise harcanabilir bireysel reel gelire bağlı olarak değişen tasarrufu (uyarılmış tasarrufu) göstermektedir.

Milli gelir özdeşliği,

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G + X - M \\ Y &= C + I + G + NX \end{aligned} \quad (2.6)$$

veya

$$Y = C + S + T \quad (2.7)$$

şeklinde yazıldıktan sonra

$$C + S + T = C + I + G + NX$$

$$(S - I) + (T - G) = NX \quad (2.8)$$

eşitliği elde edilmektedir. Cari işlemler dengesinin de net ihracata eşit olduğu varsayıldığında (2.8) no.lu denklem aşağıdaki gibi yazılabilmektedir:

$$(S - I) + (T - G) = CA \quad (2.9)$$

Burada (S - I) terimi özel kesim tasarruf-yatırım dengesini gösterir ve $S < I$ gibi bir durum özel kesim tasarruflarının yatırımlardan düşük olduğunu yani tasarruf açığı bulunduğunu ifade ederken, (T - G) terimi kamu kesimi tasarruf-yatırım dengesini gösterir ve $T < G$ gibi bir durum kamu gelirlerinin kamu harcamalarından düşük olduğunu, hükümet tasarrufunu negatif olduğunu, başka bir deyişle bütçe açığının bulunduğunu ifade eder.

Cari işlemler dengesinin negatif olduğu, dış âlemden yapılan ödemelerin dış âleme yapılan ödemelerden küçük olduğu ya da kısaca yabancı tasarrufun pozitif olduğu bir durumda aradaki fark ülkenin dış âlemden borçlanması veya yabancıların da o ülkede fabrika kurmaları gibi yollarla finanse edilecektir (Ünsal, 2009: 60). Yabancı tasarrufun negatif olduğu bir durumda ise ülke dış âleme borç verebilecek veya dış âlemde fabrikalar kurabilecektir.

Ulusal tasarruf ile yabancı tasarruf toplam tasarrufu meydana getirdiğinden, toplam tasarruf ulusal yatırıma, başka bir deyişle tasarruf yatırıma daima eşit olmaktadır.

2.3. TASARRUFLARI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

2.3.1. Mutlak Gelir Hipotezi

Tüketim-tasarruf ilişkisini açıklamaya çalışan önemli teorilerden biri J.M. Keynes tarafından geliştirilen “Mutlak Gelir Hipotezi”dir. Keynes’e göre gerek insan doğası hakkındaki bilgilerimiz gerekse deneyimlerimiz sonucunda ulaştığımız temel psikolojik yasa, insanların genellikle ve ortalama olarak gelirleri arttıkça tüketimlerini artırma eğiliminde olduklarını ancak tüketimlerini artırma eğilimlerinin gelirlerinde meydana gelen artış kadar olmadığını göstermektedir (Keynes, 1936: 66). Diğer bir ifadeyle gelir miktarının genişleyeceği kesindir, bu sebeple gelir arttıkça gelirin daha önemli bir bölümü tasarrufa ayrılacaktır (Sağlam, 2006: 4). Ancak bireysel tasarruf

çeşitli nedenlerle savunulabilirken, ulusal tasarrufun toplam talepten bir sızıntı oluşturacağı, bu durumun da milli gelirden düşüş meydana getireceği göz önünde bulundurulduğunda mutlak gelir hipotezinin tasarruf paradoksuna götüren bir sonucu olduğu savunulmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 3).

2.3.2. Sürekli Gelir Hipotezi

Milton Friedman tarafından 1957 yılında geliştirilen “Sürekli Gelir Hipotezi”, tüketim-tasarruf davranışlarını açıklamak için kullanılan teoriler arasında Monetarist yaklaşımı temsil etmektedir. Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi tüketimi zamanlar arası bir tercih olarak kabul ederek esasen birbirlerini tamamlayıcı birer nitelik taşımakta, aralarındaki fark ise gelir tanımlarından kaynaklanmaktadır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi’nde gelirin sabit olduğu, Sürekli Gelir Hipotezi’ne göre ise gelirin belir dönemlerde değişebilmesinin mümkün olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca Friedman’ın hipotezi hem tüketimin hem de gelirin sürekli ve geçici bileşenlerden oluştuğunu savunmaktadır (Okcu, 2008: 27). Sürekli gelir, bireylerin gelecekte de devam etmesini bekledikleri “ortalama gelir”i ifade ederken geçici gelir, bireylerin devam etmesini beklemedikleri, ortalama gelirden bir sapma olarak tanımlanmaktadır (Mankiw, 2010: 534). Benzer şekilde, bireylerin yaşamlarının tamamında sürekli olarak gerçekleştirilmeyi düşündükleri tüketim sürekli tüketimi; hastalıklar, doğal afetler gibi beklenmedik ve acil olaylar nedeniyle yapılan harcamalar geçici tüketimi oluşturmaktadır (Tarı ve Çalışkan, 2005: 9). Aynı zamanda sürekli gelir ve geçici gelirin toplamı ölçülen geliri meydana getirmekte, hipoteze göre geçici gelirdeki bir değişimin sürekli geliri etkilemeyeceği dolayısıyla bireylerin tüketim kararlarını uzun dönemdeki sürekli gelirlerine göre yapacağı için geçici tüketim de sıfır olmakta ve ölçülen tüketim sürekli tüketime eşitlenmektedir (Ayçalar, 2014: 26-27).

2.3.2. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi

Tasarruf teorilerinin gelişimine önemli diğer bir katkı, Franco Modigliani ve öğrencisi Richard Brumberg tarafından 1954 yılında geliştirilmiş olan “Yaşam Boyu Gelir Hipotezi” ile yapılmıştır. Bu kuram, insanların gelirlerini, tüm yaşamları boyunca refah düzeylerini en yüksek seviyeye çıkartacak şekilde tüketim ve tasarruf arasında kullanacakları ve böyle bir durumda tüketimin de cari gelir tarafından değil hayat boyu

elde etmeyi umdukları sürekli gelirleri tarafından belirleneceği görüşünden hareket etmektedir (Demiral, 2007: 354). Yaşam boyu elde edilecek refahın en yüksek seviyeye çıkarılması bireylerin gelirlerinin yüksek olduğu dönemlerde tasarruf edip bu tasarrufu gelirlerinin düşük olduğu dönemlerde kullanarak tüketim alışkanlıklarını sürdürmeleri yani düz bir tüketim yolunu seçmeleri ile mümkün olmaktadır. Bireylerin düz bir tüketim yolunu tercih etmelerinin ardında ise tüketime azalan marjinal faydası nedeniyle her dönem aynı miktarda tüketim yapmayı istedikleri varsayımı bulunmaktadır. Şöyle ki; iki farklı tüketim planının olduğu bir durumda, bir kişi iki dönemde de eşit miktarda tüketim yapabiliyorken, diğer bir kişi belirli bir dönemde gelirinin tamamını tüketirken başka bir dönemde tüketim yapamıyorsa burada söz konusu birey tüketime azalan marjinal faydası gereği bolluk döneminden kıtlık yaşadığı döneme doğru -tasarruf yoluyla- aktarım yapacak ve bu aktarım iki dönem arasında fayda yönünden bir fark kalmayana dek devam edecektir (Okcu, 2008: 39). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre bireyler dört temel tasarruf güdüsüne sahiptir (Türkmen, 1995: 44-45):

- 1- Miras bırakma amacıyla aktif biriktirme yani varlık edinme arzusu,
- 2- Emeklilik yıllarındaki tüketime kaynak temin etmek amacıyla aktif biriktirme arzusu,
- 3- Acil veya beklenmedik durumlara karşı tedbirli olmak amacıyla aktif biriktirme arzusu,
- 4- Belirsizliklere karşı aktif biriktirme arzusu

Hipotezin önemli sonuçları arasında ise, ulusal tasarrufların ulusal gelirden ziyade büyüme oranına bağlı olması, ekonominin genelindeki servet düzeyinin emeklilik planları da dâhil olmak üzere ulusal tasarrufları etkileyen faktörlerden biri olması ve nüfusun demografik yapısının ulusal tasarrufun önemli belirleyicilerinden biri olması sayılmaktadır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 4).

2.3.4. Diğer Teoriler

Tasarruf ile ilgili ilk önemli katkının sahibi olarak gösterilen Ramsey 1928 yılında yazdığı “A Mathematical Theory of Saving” adlı eserinde, bir milletin gelirinin ne kadarını tasarruf etmesi gerektiği sorusuna cevap aramıştır. Yazar bu soruya cevap olarak ise sermayenin marjinal verimliliğinin tüketimin büyüme oranına eşit olması şeklindeki kuralı önermiş, yani dönemler arası optimizasyon ışığında, sermayenin marjinal verimliliği iktisadi karar biriminin zaman tercihinden büyük ise, bugün tüketimi azaltmanın -tasarrufu artırmanın- ileride daha çok tüketim imkanı vereceğini söylemiştir (Çolak ve Öztürkler, 2012: 2). Dönemler arası tercih ise, birey tarafından sonuçların şimdi ve gelecek dönem şeklinde düşünülüp kararın verildiği iki dönem arasında yapılan tercih olarak tanımlanmakta ve dönemler arası analizin ilk defa, ülkeler arasındaki zenginlik farklarını da psikolojik bir yaklaşım ile ele almış olan John Rae tarafından yapıldığı kabul edilmektedir (Ayçalar, 2014: 14-15).

Friedrich August von Hayek ise tasarrufları konjonktür kuramıyla açıklamaya çalışmış, tam istihdam koşullarında tüketim malları ile yatırım malları talebinin aynı anda artırılamayacağını ve daha az tasarruf etmenin (daha çok tüketmenin) zorunlu tasarruf -kaynakların tüketim malları üretiminden yatırım mallarına kaydırılması- yoluyla engelleneceğini iddia etmektedir (Şengür ve Taban, 2016: 53). Hayek tüketim malları üretiminden yatırım mallarına kaydırılan “kaynak”ların bankacılık sektöründe yaratılan kredi artışlarına bağlı olması halinde bu durumun gerçek tasarruf miktarının üzerinde bir sermaye birikimine yol açarak sermaye yapısını bozacağını ve ekonomiyi tüketicilerin tüketim malları ihtiyacının karşılanamadığı enflasyonist bir sürece götüreceğini belirtmektedir (Rodoplu, 1996: 276).

Dorothy. S. Brady ve Rose D. Friedman tarafından 1947’de ileri sürülen “Nispi Gelir Hipotezi”nde, bireyin tüketiminin mutlak gelirin değil, bireyin içerisinde bulunduğu toplumda yer alan bütün bireylerin gelirleri bakımından gösterdiği dağılımda işgal ettiği yer olarak tanımlanan nispi gelirin bağlı olduğu kabul edilmektedir (Okcu, 2008: 14). Nispi Gelir Hipotezi, 1949 yılına gelindiğinde James S. Duesenberry tarafından Mutlak Gelir Hipotezi’nin iki temel varsayımına bir eleştiri niteliği kazanacak şekilde geliştirilmiştir. Bu eleştirilerden birincisi literatüre “gösteriş etkisi”

kavramını da kazandıran, bireylerin tüketim davranışlarının birbirine bağımlı olduğunun, ikincisi ise bir kişinin en yüksek düzeyde gelire sahip olduğu dönemi kendine ölçüt olarak alıp cari harcamalarını da bu ölçüte göre yapması demek olan “dişli etkisi”nin geçerli olduğunun kabulüdür (Türkmen, 1995: 16-17). Yani tüketimin sosyolojik ve psikolojik temelleri incelendiğinde, bağımlı tüketim davranışlarının bir sonucu olan “gösteriş etkisi”ne göre, tüketim ve tasarruf kararlarının kişinin yaşadığı sosyal çevreden büyük oranda etkilendiği, dolayısıyla belirli gelir düzeyindeki hanehalklarının gelir seviyesi yüksek ailelerle temas halinde olması durumunda daha düşük gelir düzeyindeki bir çevrede yapacağından daha fazla tüketim yaptığı öne sürülmektedir (Tarı ve Çalışkan, 2005: 6). “Dişli etkisi”nde ise tüketicinin elde ettiği gelir düzeyi ile kendisine belirli bir yaşam standardı ve toplum içerisinde bir konum sağladığı, bu konumunu korumak ve daha düşük olarak kabul ettiği bir sosyal statüye düşmemek adına gelirindeki düşüş sonucu tüketimini hemen düşürmek istemediği ancak gelirdeki artış ile konumunu iyileştireceğini düşünerek tüketimini artırma yoluna gittiği varsayılmaktadır (Pehlivan, 2006: 39).

Dönemler arası optimizasyon analizleri çerçevesinde tüketim ve tasarruf davranışlarını açıklamaya çalışan bir başka hipotez B. Yeager Leland’ın 1968 yılında ortaya attığı “İhtiyat Güdüsü ile Tasarruf Hipotezi”dir. Buna göre, gelecek dönemde elde edilecek gelirin belirsiz olması gelecek dönem tüketimi için de belirsizliğe yol açacağından, bireyler tüketimlerini düzleştirmek isteyecek ve sonuçta gelecekteki gelire ilişkin belirsizliklerin artması mevcut dönemdeki tasarrufları artıracaktır (Çolak ve Öztürkler, 2012: 4). Leland bu önermenin analizini yaparken iki dönemli bir tüketim modeli kullanmakta, birinci dönemde bireysel gelir bilinirken ikinci dönemde gelirle ilgili sübjektif olasılık dağılımı bilindiğini ve bireyin ikinci dönem gelirinden önce ilk dönemdeki tüketim (tasarruf) miktarını belirlemesi gerektiğini ifade etmektedir (Leland, 1968: 465).

Martin Feldstein ise 1974 yılında geliştirdiği “Transfer Tasarrufu Hipotezi” ile tüketim-tasarruf davranışlarını sosyal güvenlik ve miras gibi nedenlerle açıklamaya çalışmıştır. Feldstein emeklilik ödemelerini bir servet unsuru olarak tasarruf fonksiyonuna dâhil etmiş ve sosyal güvenliğin tasarruf ve yatırımlar üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğunu iddia etmiştir (Şengür ve Taban, 2016: 54). 1985 yılına

gelindiğinde B. Douglas Bernheim, Andrei Shleifer ve Lawrence H. Summers Transfer Tasarrufu Hipotezi'ni miras kavramı ekseninde analiz eden başka bir çalışma yayınlamışlardır. Bu çalışmada anne-babaların ve çocukların faydayı en üst düzeye çıkaran nesiller arası gönüllü bir transfer ilişkisi içinde buldukları, anne-babaların çocuklarının eğitim, göç, evlenme ve çocuk sayısı vb. konularda alacakları kararlarda etkili olmayı başarabildikleri ve modelin tasarruf oranlarındaki uluslararası farklılıkların aile yapılarındaki farklılıklarla açıklanabilmesine imkân verdiği belirtilmektedir (Bernheim vd., 1985: 1073-1074).

Tüketim-tasarruf davranışlarını açıklamaya çalışan birçok teoride tüketicilerin yaşam boyu elde edecekleri faydayı en yüksek düzeye çıkarmak için “akılcı” davrandıkları kabul edilirken, “davranışsal iktisat”ta önemli isimlerden biri sayılan David Laibson birçok tüketicinin kendilerini mükemmel olmayan karar vericiler olarak gördüğünü ifade etmekte ve tasarruf yetersizliğinin “Anlık Hazzın Cazibesi Hipotezi” ile açıklanabileceğini savunmaktadır (Mankiw, 2010: 537-538). Hipoteze göre Laibson bugünden gelecek yıl için bir tasarruf planı yapmak isteyebileceğimizi ancak gelecek yıl geldiğinde bu fedakârlıkları bir sonraki yıla ertelemek isteyeceğimizi, dolayısıyla bireylerin uzun dönemde kısa döneme oranla daha sabırlı olduğunu ve anlık hazzın tüketici kararlarını etkileyebileceğini varsaymaktadır (Laibson, 1997: 443-447).

2.4. TASARRUF DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Tasarruf sadece yüksek seviyede gelir sahibi olan bireyler için değil bir milletin bütün fertleri için önem taşımakta, bu nedenle de tasarruf düzeyini artırabilmek için insanların tasarruf eğilimlerini etkileyen faktörlerin bilinmesi icap etmektedir. (Ergenekon, 1996: 4-5). Gerek daha önce değinilmiş olan tasarruf-tüketim teorilerinde yer alan gerekse onların değindiği alanların kısmen dışında kalan ve tasarruf düzeyi üzerinde etkili olan faktörler bulunmaktadır.

Genel anlamda, ekonomistler tarafından tasarruflar üzerinde etkili olduğu düşünülen ve birer tartışma konusu olan faktörler, ihtiyat, içgüdü ve mevcut ekonomik sistem tarafından insanlara “fayda ve kazanç” kısılacında vazgeçilmez gibi sunulan faizdir.

İhtiyat, bireylerin geleceklerini garanti altına alma çabalarına kaynak teşkil eden bir kavramdır. Zira gelecek kavramının soyut olması ve dolayısıyla yarının bireyler için belirsiz kabul edilmesi sonucu hayatta verilen kararların mutlak sonuçları öngörülememektedir (Ayçalar, 2014: 37-39). Bu nedenle de bireyler gelecekte karşılaşmaları muhtemel afet ve/veya acil durumlar için bugünkü tasarruflarını artırmak isteyebilirler.

İçgüdülerin tasarruf davranışları üzerindeki etkisinin varlığı ile ilgili olarak tasarrufu tecrübenin, akıl ve zekânın sonucu kabul eden, diğer taraftan tasarruf eğiliminin hem içgüdüsel hem de evrensel olduğunu savunan iki zıt görüş bulunmakla birlikte aslında bu iki görüşün de kendi aralarında zıtlık arz etmediğini, sonuçta insanlarda hem tüketim hem de tasarruf içgüdülerinin olduğunu ve zamanla bu içgüdünün akıl ve ilimle doğru orantılı tasarruf politikalarından etkilenmeye başladığını iddia etmek mümkündür (Ergenekon, 1996: 9-10).

Tasarrufu etkileyen faktörlerden bir başkası da daha önce belirttiğimiz gibi mevcut ekonomik sistemin insanlara vazgeçilmez olarak gösterdiği faizdir. Faiz geliri, bireylerin ellerindeki parayı bankalarda vadeli mevduat olarak belirli bir faiz oranında belirli bir süre bekleterek sağladığı gelir türüdür. Ancak böyle bir durumda, yani eldeki paranın reel ekonomiye kazandırılmadan, atıl bir şekilde bekletildiği durumda bireyin bankadaki mevduatı reel ekonomiye kazandırılmadığından tüm toplum için tasarruf işlevini görmemektedir. Nitekim tasarruf miktarlarının, faiz oranları her değiştiğinde onunla beraber değişmesi kesin görülmemekte, dolayısıyla faizdeki her yükselişin bireylerin yeni tasarruflarda bulunmalarını gerektirmediği, faiz ve fiyatının da ülkede tasarrufların oluşması için muhakkak bir asli ve esasi koşul olmadığı ifade edilmektedir (Ergenekon, 1996: 12).

Tartışmaya açık bu üç faktör dışında, yapılan ampirik çalışmalara göre özel tasarrufları etkileyen diğer faktörler, ülkenin iç ve dış emniyeti, ülke ekonomisinde istikrar, ulusal paranın değerinde istikrar ve reel döviz kuru, ekonomik büyüme, demografik yapı, finansal etkenler, enflasyon ve diğer bazı sosyolojik ve psikolojik unsurlar şeklinde sıralanabilmektedir.

Tasarruf, psikolojik açıdan birden fazla bakış açısı ile ele alınmıştır. Bazı araştırmacılar, tasarrufu, bugün elde edilecek hazzı erteleme, benlik kontrolü ve riskten kaçınma gibi davranışların etkilerinin birer sonucu olarak incelemekte, diğer bazıları ise sosyo-ekonomik açıdan konuya bakmakta ve tasarruf davranışlarını yaş, eğitim durumu ve gelir gibi değişkenlerle analiz etmektedir (Ayçalar, 2014: 33-34).

Yapılan araştırmalara (Bresser-Pereira, 2004; Eichengreen, 2007; Levy-Yeyati ve Sturzenegger, 2007; Montiel ve Servén, 2008) göre tasarruf ve reel döviz kuru arasında ise negatif bir ilişki gözlemlenmektedir. Özellikle Türkiye’de şirketlerin tasarruf miktarlarına ilişkin analizler reel döviz kurundaki artışın firmaların kar oranlarında azalmaya neden olabileceği (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası, 2011: 9), kredilerdeki hızlı büyümenin verimli faaliyetlere aktarılmadığı durumlarda tasarrufları engelleyici bir rol üstlendiği ve sonuçta düşük gelir grubundaki aileleri tasarruf yapmamayı dahi göze alarak tüketimlerini artırma yoluna ittiği belirtilmektedir.

Benzer bir sonuç finansal piyasaların gelişmişlik düzeyine bağlı olarak özel tasarrufu artırıcı veya azaltıcı etkilere sahip olabileceği düşünüldüğünde ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, finansal sistemin gelişmiş bir yapıda olması kişilere borçlanma kolaylığı sunarak daha fazla tüketmelerini teşvik etmekte ve birikimlerin azalmasına neden olmaktadır (TCMB, 2015b: 3-4). Örneğin bir çalışmada, kredi büyümesindeki artışın cari dengede anlamlı bozulmalara yol açtığı, finansal derinliği fazla gelişmemiş ülkelerde bu bozulmanın daha büyük miktarda gerçekleştiği sonucuna varılmıştır (Ekinci vd., 2014: 9).

Ekonomik büyüme de tasarrufları etkileyen, üstelik özel tasarruflar üzerinde pozitif yönlü etkiye sahip olan bir unsurdur. Ekonomik büyüme sonucunda bireylerin gelirlerinde bir artış yaşanmakta, bireylerin her ilave gelirin tamamını harcamadıkları durumda gelirlerindeki bu artış da hem bireysel hem de toplumsal anlamda tasarrufları artırmaktadır. Loayza vd. (2000: 180) de, 1965-1994 yılları arasındaki verilere dayanarak 150 ülke için analiz yapmış, kişisel gelirin büyüme oranının, enflasyon oranının ve ticaret hadlerinin tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu, bununla birlikte kamu tasarrufundaki bir artışın özel tasarruflarda azalışa neden olduğunu belirlemişlerdir.

Enflasyon özel tasarrufları farklı kanallardan etkileyebilen bir başka faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Beklenmeyen enflasyonun bireyleri daha ihtiyatlı davranmaya zorladığı bu nedenle de özel tasarrufları artırdığı, beklenen enflasyonun ise ülkelerin mali piyasalarının yeterince gelişmemesinin de bir sonucu olarak bireyleri dayanıklı tüketim mallarına yönlendireceği ve tasarrufları azaltacağı öne sürülmektedir (Aşırım, 1994: 235-236). Ayrıca satın alınmak istenen malın gelecekte fiyatının artacağı endişesinin söz konusu malın şimdiki tüketimini artırması ise yine beklenen enflasyonun tasarrufları azaltıcı bir başka yönünü oluşturmaktadır.

Kişilerin belirli yaşlarda farklı miktarlarda tasarruf yaptıkları düşünüldüğünde ülke nüfusunun yaş dağılımının özel tasarruflar üzerinde etkili olabileceği anlaşılmaktadır (TCMB, 2015b: 3). Gerçekten de çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar (Dayal ve Thimann, 1997; Masson vd., 1998; Dirschmid ve Glatzer, 2004; Horioka, 2010) bu önermeyi doğrulamakta ve ülkelerin demografik yapılarının tasarrufları etkilediğini ortaya koymaktadır. Mesela, toplam nüfus içerisinde 40 ile 65 yaş arasındaki bireylerin emekliliklerinde de şimdiki yaşam standartlarına sahip olabilmek için para biriktirme ihtiyacını hissettiği veya benzer şekilde geniş aile yapısının yerini çekirdek ailelere bıraktığı bir sürecin, yaşlıları bakım ve barınmalarını sağlayacak tasarruflar yapmaya zorladığı ifade edilmektedir (Günsoy ve Tekeli, 2015: 62). Diğer bir demografik değişken olan kentleşme oranı, şehirlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı olarak tanımlanmakta ve tasarruflar üzerinde azaltıcı etkiye sahip gözükmektedir (Özcan ve Günay, 2012: 7-8).

Buraya kadar sayılan ve özel tasarrufların belirleyicileri olarak öne sürülen unsurlara ek olarak finansal gelişme ve bağımlılık oranının (Ahmad, 2015: 132), emtia fiyatlarının, mali politikaların ve finansal serbestleşmenin de tasarruflar üzerinde etkili olduğu ancak finansal serbestleşmenin banka kredilerine daha büyük oranda ulaşım sağlaması nedeniyle tasarruf oranları üzerinde anlamlı ve negatif yönde etkiye sebep olduğu vurgulanmaktadır (Harjes ve Ricci, 2006: 60). Ayrıca başka bir çalışmada ise genetik farklılıkların %33 oranında tasarruf davranışlarını açıklayabildiği, anne-babadan çocuklara doğru sosyal davranış aktarımının ve sosyal etkileşimin tasarruf davranışları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir (Cronqvist ve Siegel, 2013: 30).

Kamu tasarruflarını azaltan faktörleri, devletin elde ettiği vergi gelirlerinin azalması ile eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi alanlarda yapılan kamu harcamalarının artırılması; kamu tasarruflarını artıran faktörleri ise, ekonomik büyüme zamanlarında vergi oranlarının artırılarak devletin daha fazla gelir elde etmesinin sağlanması ve daraltıcı maliye politikaları yoluyla kamu harcamalarının azaltılması şeklinde ifade etmek mümkündür.

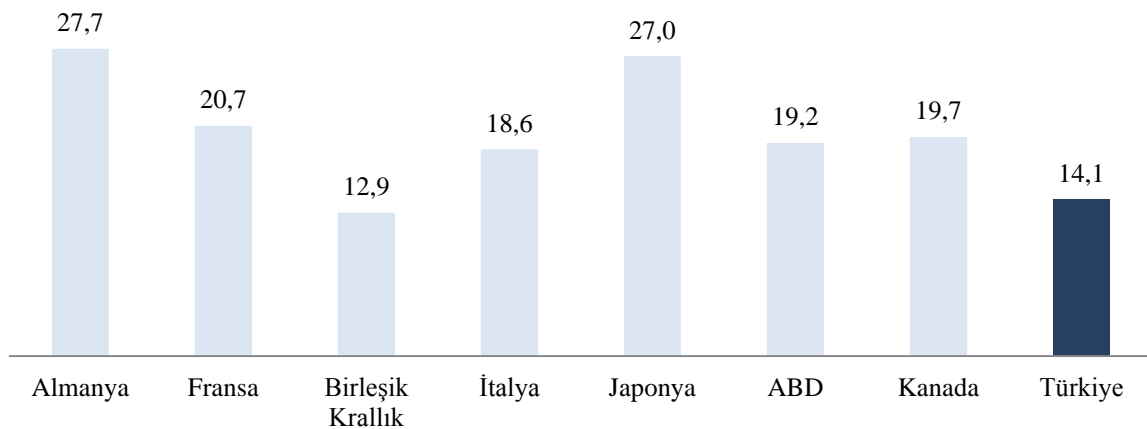
2.5. GEÇMİŞTEN BUGÜNE TASARRUF ORANLARI

2.5.1. Dünya Genelindeki Ülkelerde Tasarruf Oranları

Dünya genelindeki finansal okuryazarlık oranlarında olduğu gibi tasarruf oranlarında da bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla ülke grupları her iki durumda da aynı ülkeler seçilerek oluşturulmakta ve Dünya Bankası'na ait veriler kullanılmaktadır.

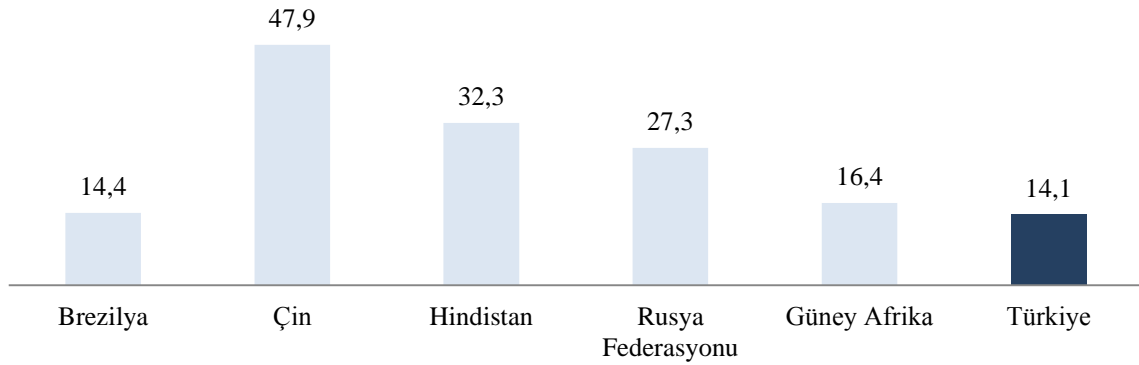
Şekil 2.1'de Türkiye ile birlikte S&P çalışmasında gelişmiş başlıca ekonomiler olarak kabul edilen ülkelerin 2015 yılı itibariyle tasarruflarının yine söz konusu ülkelerdeki GSYİH'ye oranlarına yer verilmektedir. Buna göre 2015 yılında Türkiye'de %14,1 oranında yapılan yurtiçi tasarrufların sadece Birleşik Krallık'a ait %12,9'luk yurtiçi tasarrufun üzerinde, grup içerisindeki diğer bütün ülkelerin tasarruf oranlarından ise düşük bir seviyede yer aldığı görülmektedir.

Şekil 2.1: Gelişmiş Başlıca Ekonomilerin 2015 Yılı Tasarruf Oranları (Yüzde)

Kaynak: data.worldbank.org (30.03.2017)

Şekil 2.2: Gelişmekte Olan Başlıca Ekonomilerin 2015 Yılı Tasarruf Oranları (Yüzde)

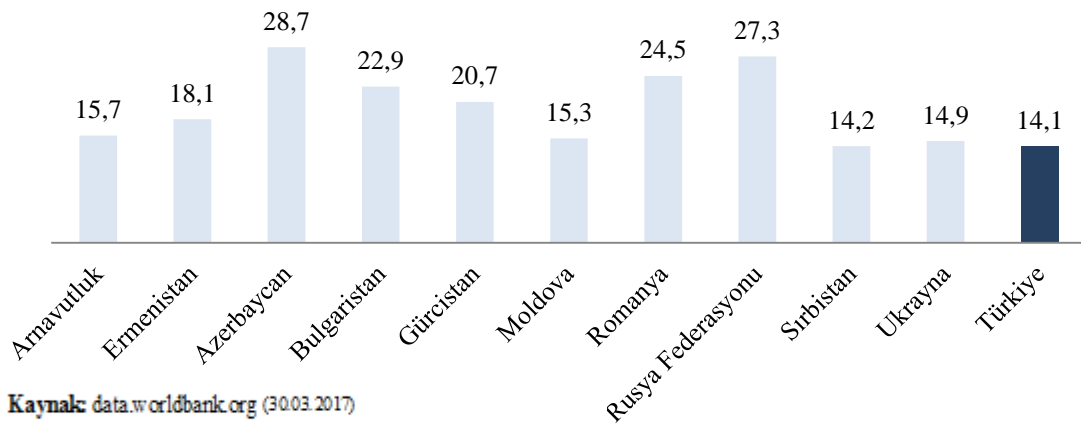

Kaynak: data.worldbank.org (30.03.2017)

Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya Federasyonu ve Güney Afrika'nın aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki tasarruf oranları dikkate alındığında ise Türkiye bu ülke grubunda en az tasarruf oranına sahip ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

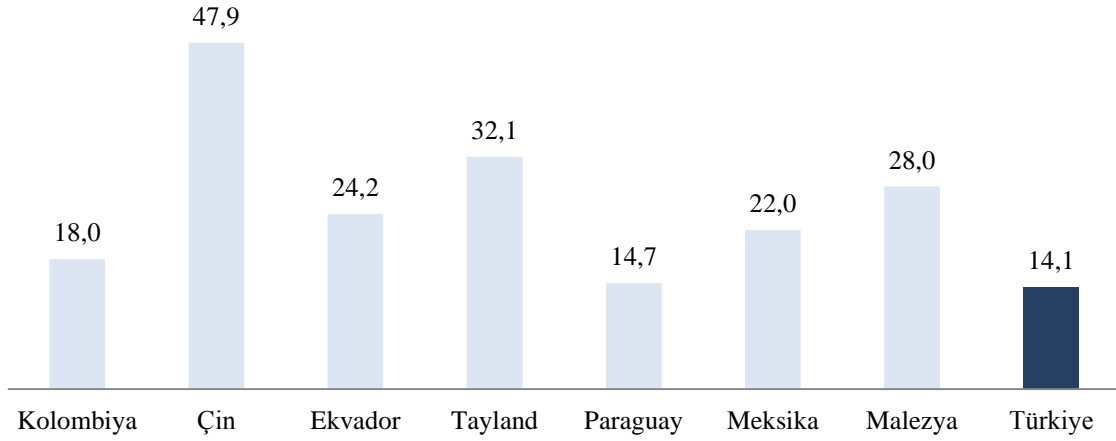
Türkiye'nin de üyesi bulunduğu Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü üyesi ülkelere ve Dünya Bankası kişi başına gelir sınıflandırmasına göre 2015 yılı itibarıyla üst orta gelir grubunda yer alan ülkelere ait tasarruf oranları ise Şekil 2.3 ve Şekil 2.4'de yer almaktadır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü içinde Türkiye 2015 yılında en düşük tasarruf oranına sahip ülke iken, Azerbaycan en yüksek tasarruf oranına sahip ülke konumundadır.

Şekil 2.3: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nde Üye Ülkelerin 2015 Yılındaki Tasarruf Oranları (Yüzde)

Kaynak: data.worldbank.org (30.03.2017)

Şekil 2.4: Üst Orta Gelir Grubundaki Ülkelerin 2015 Yılı Tasarruf Oranları (Yüzde)

Kaynak: data.worldbank.org (30.03.2017)

2.5.2. Türkiye’de Tasarruf Oranları

2.5.2.1. Özel Tasarruflar

Türkiye’deki hanehalkalarının tasarruf davranışlarını belirleyen faktörlerin analiz edildiği araştırmalarda da bu çalışmanın önceki bölümünde adı geçen, çeşitli ülkelerde yapılmış olan araştırmalarda elde edilenlere benzer sonuçlar gözlemlenmektedir. Bunlardan bazılarının göre (Bozkuş ve Üçdoğruk, 2007; Çolak ve Öztürkler, 2012) Türk hanehalkının tasarruf eğilimini belirleyen faktörler hane halkı reisinin yaşı, eğitim durumu gibi demografik özellikler ve gelir düzeyidir.

Elbette Türkiye’deki özel tasarruflar üzerinde etkili olan diğer bazı faktörler de bulunmakta ve çeşitli çalışmalarda yer almaktadır. Örneğin, Şengür ve Taban (2016: 67)’ye göre, 2002 ve 2013 yılları arasındaki dönemde Türk hanehalkının elde ettiği nakdi gelirler (ücret, prim, gayrimenkul gelirleri) tasarrufları pozitif yönde etkilemekte ancak haneye yapılan ulaşım desteği, gıda ve giyecek gibi ayni yardımlar yıllar itibariyle değişiklik gösterse de genel anlamda tasarrufları negatif yönde etkilemektedir.

Türkiye’deki özel tasarrufların GSYİH’ye oranının düşük olmasının sebepleri arasında şunlar sıralanmaktadır (Düzgün, 2009: 176-177):

- Doğum oranının azalması, nüfusun yaşlanması ve dolayısıyla yaşam beklentisinin artması,
- Bağımlı nüfusun çok olması,
- Kentleşme oranında yaşanan artış,
- Sık yaşanan siyasi ve ekonomik krizler sonucu yaşanan gelir kayıpları,
- Kişi başı gelirin artmış olmasına rağmen, düşük düzeyde kalması,
- Piyasalarda finansal derinliğin olmaması,
- Kredi kartı sahipliğinin yaygınlaşması ve tüketici kredilerinin kullanım miktarının artması
- Yüksek cari açıklar.

Türkiye ekonomisi 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren dış ödeme güçlükleri ve yüksek fiyat artışları şeklinde ortaya çıkan bir bunalım dönemi yaşamış (Barış ve Uzay, 2015: 127), özel tasarrufların GSYİH içerisindeki payı 1980 yılında keskin bir biçimde azalmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci başlamış, bu doğrultuda piyasalarda oluşacak fiyatlar yol gösterici olarak benimsenmiş, kurdaki ayarlamalar ve makro politikalar yoluyla dış ticaret açığının kapatılması için çaba sarf edilmiştir (Özcan ve Günay, 2012: 3). Bu süreçte, yani reform sürecinin başlangıcından 1989 yılına kadar devam eden dönemde özel tasarruf oranlarında artış olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2.1: 1975-1989 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Özel Tasarruf Oranları
1975	17,7
1976	20,9
1977	17,8
1978	14,2
1979	17,2
1980	9,4
1981	11,8
1982	8,9
1983	9,2
1984	9,3
1985	14,7
1986	19
1987	21,2
1988	24
1989	20,8

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017)

1985 yılından itibaren hızlı bir büyüme trendi yakalayan Türkiye’de 1989 yılı ve sonrasında dış finansal işlemlerde tam bir serbestlik başlatılmıştır. Bu tarihten itibaren, 2001 krizinin etkilerinin görülmeye başladığı döneme kadar özel tasarruflarda küçük miktarlarda da olsa artış gözlenmektedir.

Tablo 2.2: 1990-2001 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Özel Tasarruf Oranları
1990	22,1
1991	23,9
1992	24,6
1993	25,8
1994	25
1995	24,6
1996	23,4
1997	22,6
1998	25,7
1999	25,1
2000	21,8
2001	25,5

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017)

2001 yılında ise yaşanan ekonomik krizin aşılabilmesi için Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile enflasyonu düşürmek ve ekonomik istikrarı sağlamak hedeflenmiştir. Ancak döviz kurundaki düşüşün sonucunda cari açıklar artmaya devam etmiş ve yüksek tüketim eğilimi ülke ekonomisinin temel sorunu olmaya devam etmiştir (Özcan ve Günay, 2012: 4).

Çolak ve Öztürkler (2012: 18)'e göre bankacılık sektöründeki fon temini maliyetinin düşük olması, dünya genelindeki likidite bolluğuna bağlı olarak yabancı para cinsinden fonların tercih edilmesi gibi sebeplerle birlikte 2001 krizinden sonra takip edilen konut ve araç harcamalarını özendiren politikalar tasarruf etmek yerine tüketmeyi daha cazip kılmış, bütün bu gelişmeler sonucunda hanehalkı borçlanma oranı 2003 yılında % 7,5 iken 2011'de % 51 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 2.3: 2002-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Özel Tasarrufların GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Özel Tasarruf Oranları
2002	23,4
2003	19,6
2004	16,9
2005	13,2
2006	12,4
2007	13,1
2008	15,1
2009	14,1
2010	12
2011	10,7
2012	11,6
2013	9,9
2014	11,7
2015	10,0
2016*	10,8

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017), * Tahmini Değer.

Son yaşanan küresel finans kriz tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ekonomisi üzerinde de olumsuz izler bırakmış, Türkiye’de 2008 yılına doğru yükselişe geçmiş olan özel tasarruf oranları, ertesi yıl tekrar düşmeye başlamıştır.

T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası 2011 yılında yayınladıkları raporda Türkiye’de ilk kez 2008 yılında yapılmış olan Tüketici Finansmanı Anketi’nin sonuçlarına yer vermişlerdir. Daha çok gelir ve tüketim harcamalarına ait verilerin toplandığı raporda bireylerin, Türk Lirası ve döviz hesabı işlemleri, aile ve arkadaşlar gibi başkalarına verilen krediler, mali kuruluşlar dışındaki tasarruflar, altın ve diğer mali varlıklar şeklinde sayılan mali varlıklar ile birincil konut, arazi-çiftlik, diğer ikamet amaçlı gayrimenkuller, araç ve diğer gayrimenkullerden oluşan mali olmayan varlıklar arasındaki yatırım tercihleri analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası, 2011: 29-30):

- Tüketici Finansmanı Anketi'ne katılan hanelerin % 67'si mali olmayan varlıklara, % 30'u ise herhangi bir mali varlığa sahip olduğunu bildirmiştir. Mali olmayan varlıkların dağılımı ise, % 53,5 birincil konut, yüzde 25,6 otomobil, % 10,1 diğer mülk ve araziler şeklindedir.
- Hanehalkı reisinin 60 yaşın üstünde olduğu durumlarda hanelerin % 82'si mali olmayan varlıklara sahip iken, hanehalkı reisinin 30 yaşın altında olması halinde hanelerin % 48'inin belirli miktarda mali olmayan varlığa sahip olduğu görülmekte, yani hanehalklarının yaşı ilerledikçe kaynakların mali olmayan varlıklara doğru aktarıldığı belirtilmektedir.
- İkinci bir konuta, diğer mülk ve arazilere sahiplik, daha çok sayıda mali olmayan varlık birikimine ülkede daha yüksek gelir gruplarında bulunan hanelerde rastlanılmaktadır.
- Biriktirilen tasarrufların kullanımından ziyade borçlanma yoluna gidildiği tespit edilen dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar, hanehalklarının bütçelerinde önemli bir yer tutmaktadır.
- Anket katılımcıları “yastık altı” olarak tabir edilen altın, nakit, aile ve arkadaşlara verilen krediler ve döviz gibi araçları kullanmak suretiyle birikim yaptıklarını söylemişlerdir.
- Hanelerin %14,8'inin altınla tasarruf ettiği, yaklaşık olarak % 30'unun ise son bir sene içerisinde saat, altın ve mücevher aldığı belirlenmiş, altının Türkiye'de en çok rağbet gören tasarruf aracı olduğu söz konusu raporda ifade edilmiştir.

2.5.2.2. Kamu Tasarrufları

Türkiye'de ekonominin ciddi bir darboğazdan geçtiği 1970'li yılların ikinci yarısında sorunların çözümünde iyileştirici rol oynaması beklenerek alınan tedbirler başarısız kalmış, 1980 yılında ise yalnızca bu zorlu dönemden çıkış yolunu değil aynı zamanda belirleyici özelliği piyasa egemenliği olan yeni bir ekonomik anlayışını da beraberinde getiren kararlar alınmıştır. Ancak piyasa ekonomisinin birer unsuru olan

özelleştirme politikaları ve kamunun piyasadaki ağırlığının azaltılmasına yönelik girişimler sonuçsuz kalmış, üstelik kamu kesimi harcamaları kontrolsüz bir hal almaya başlamıştır (DPT, 2016).

Tablo 2.4: 1975-1989 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Kamu Tasarruf Oranları
1975	4,6
1976	4,5
1977	3,5
1978	5,4
1979	2,5
1980	3,4
1981	5,6
1982	5,2
1983	4,8
1984	4,5
1985	5,8
1986	6,1
1987	4,9
1988	5,1
1989	3,6

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017)

1990-2001 yılları arasında kamuya ait giderlerin önemli bölümünü oluşturan, 1990 yılında kamu harcamalarının % 20,8’ine, 1999 yılı sonu itibariyle ise % 38,2’sine denk gelen faiz ödemeleri kamu tasarruflarını olumsuz şekilde etkileyen diğer bir faktördür. 1998 yılından itibaren kamunun harcanabilir geliri kamu harcamalarını karşılayamayacak duruma gelmiş, devam eden birkaç yılda kamu tasarruflar eksi değerler almıştır. Kamu kesiminde tasarruf-yatırım açığı yükselirken, bu açığı TCMB parasıyla azaltma yoluna gidilmesi enflasyon artışına neden olarak ekonominin parasal dengelerini de olumsuz etkilemiştir (TCMB, 2015b: 17). 2001 yılı özel tasarruflar bakımından yüksek seviyeleri temsil ederken, aynı yıl kamu tasarrufları en düşük düzeye kadar inmiştir.

Tablo 2.5: 1990-2001 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Kamu Tasarruf Oranları
1990	2,6
1991	0,7
1992	-0,6
1993	-0,7
1994	-0,1
1995	-0,1
1996	-1,1
1997	0,8
1998	-1,4
1999	-5,0
2000	-3,4
2001	-7,1

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017)

Tablo 2.6: 2002-2016 Yılları Arasında Türkiye’de Kamu Tasarruflarının GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Kamu Tasarruf Oranları
2002	-4,8
2003	-4,1
2004	-1
2005	2,8
2006	4,2
2007	2,4
2008	1,7
2009	-0,8
2010	1,5
2011	3,7
2012	2,9
2013	3,4
2014	3,2
2015	4,4
2016*	2,7

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı (30.03.2017), * Tahmini Değer.

2001 yılından itibaren özel tasarruflarda bir azalma görülürken kamu tasarrufları artmaya başlamış, hatta 2005 ve 2006 yıllarında kamu tasarrufları eksi değerlerden artışa geçmiştir. 2007 ve 2009 yılları arasındaki dönem küresel ekonomilerde görülen dengesizliklerle beraber, Türkiye ekonomisinde uygulanan maliye politikaları sonucu kamu kesimine ait tasarruflarda azalmanın gerçekleştiği bir dönem olmuştur (TCMB, 2015b: 18).

Yaşanan son küresel finans krizi sonrasında Türkiye’deki kamu tasarruflarında toparlanmalar görülmekle beraber kamu tasarruflarının ülke ekonomisinin büyümesini sağlayacak verimli alanlara yönlendirilmesinin büyük önem taşıdığı unutulmamalıdır.

Çünkü verimli alanlardaki yatırımları keserek tasarrufları artırmaya çalışmak uzun dönemde büyümeyi olumsuz etkileyecek ve yurtiçi tasarrufların ülke ekonomisinin büyümesini sağlayacak potansiyel katkılarını da etkisiz bırakacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası, 2011: 22-23).

2.6. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE TASARRUF İLİŞKİSİ: LİTERATÜR TARAMASI

Tasarruf bireysel anlamda insanların kendi öz kaynaklarını oluşturabilmeleri ve bu öz kaynaklarla mevcut durumlarını iyileştirmeleri ya da gelecekte de kaliteli bir yaşam sahibi olmaları için gerekli görülmektedir. Ekonomik ve toplumsal anlamda ise ülkelerin yatırım finansmanlarını kendi ülke vatandaşlarından sağlayarak dışa bağımlılığı azaltması ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulacak kaynakları her an başvurulabilecek şekilde elde tutması açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan kamu kesiminin yapacağı tasarruflar da bahsedilen ekonomik kalkınma ile aynı kapsamda yine ülke vatandaşlarının daha iyi eğitim, sağlık, ulaştırma ve teknolojik imkânlarla kavuşmasını, kişisel gelirlerinin artmasını, toplumsal refahın yükselmesini sağlayacaktır.

Tasarrufların birey ve toplum hayatında bu kadar etkili olduğu bilindikten sonra tasarruf etmeyi sağlayacak araçların incelenmesi gerektiği anlaşılacaktır. Hem özel hem de kamu tasarruflarını etkileyen birçok faktör bulunmakla beraber bunlardan biri de – birçok araştırmanın gösterdiği gibi – finansal okuryazarlıktır.

Finansal okuryazarlık bir yetenek veya bir kavrayış olarak da tanımlansa, öncelikle insanların elde ettiği gelirlerinin tamamını harcamamaları gerektiğini ifade eder. Finansal okuryazar olan birey yaptığı ve yapması gereken harcamaları takip edeceği bir bütçe hazırlayacak, herhangi bir ürün satın almak istediğinde fiyat karşılaştırması yapacak, yani gelirini ilk elde ettiği anda bilinçsizce harcamayacaktır. İkinci olarak finansal okuryazar olan birey hayatta karşılaşılması muhtemel acil ve beklenmedik durumlar için bir kenara para koyacaktır. Yine finansal okuryazar olan kişi çocuklarına daha iyi bir eğitim sunmak, kendi emeklilik döneminde refah içinde yaşamak veya ev, araç satın almak için birikim yapacaktır. İnsanların yapmış oldukları birikimler finansal okuryazarlık bilinci ile beraber girişimcilik ruhunu

canlandırabilecek, tasarruflar reel ekonomide verimli alanlara aktarılacak ve ülke ekonomisinin gelişimine katkı sunacaktır. Sonuç olarak görülmektedir ki, tasarruf konusunda olumlu davranışların sergilenmesiyle beraber olumsuz davranışlardan kaçınılmasında da finansal okuryazarlık etkili olabilmektedir.

Benzer sonuçların kamu kesiminde politika üretenler olarak görevlerini ifa edenlerin belirli bir finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduklarında da ortaya çıkması beklenmektedir. Finansal okuryazar bürokratlar tasarrufların, ülke ekonomisi için etkin ve sürdürülebilir kalkınmada esas teşkil ettiğinin, kalkınma ve gelişmenin yapı taşlarından biri olduğunun farkına varacak, kamu tasarruflarının artırılmasına yönelik girişimlerde bulunacak ve kamu tasarruflarını yatırım-transfer harcamaları yoluyla yine ülke vatandaşlarına kazandıracaktır.

Finansal okuryazarlık, yabancı literatürde 1990'lı yılların ortalarından itibaren, yerli literatürde ise 2000'li yılların başından ve özellikle 2008 Küresel Finans Krizi'nden itibaren konunun artan önemine de binaen yoğun bir şekilde, yapılan araştırmalara konu edilmiştir.

Finansal okuryazarlığa yönelik çalışmalar bireysel araştırmacılarla birlikte kamu destekli veya bağımsız yapıda organize edilmiş kuruluşlar tarafından, doğrudan finansal okuryazarlığı geliştirici finansal eğitim programları tasarlanmasını, tüketicilere bilinçli finansal kararlar alma yetisi kazandırılmasını, bireylerin tasarruflarının artırılması ve reel ekonomiye verimli kanallardan kazandırılmasını amaçlayan konferans, inceleme ve raporlardan oluşmaktadır.

Finansal okuryazarlık konulu çalışmaların önemli bir kısmı (Bernheim, 1995, 1998; Kieschnick, 2006; Lusardi, 2008a; Bayram, 2010; Temizel ve Bayram, 2011; Lusardi ve Mitchell, 2014; Öztürk ve Demir, 2015; Fettahoğlu, 2015; Kılıç vd., 2015; Gutnu ve Cihangir, 2015; Alkaya ve Yağlı, 2015; Çam ve Barut, 2015) bireylerin finansal okuryazarlık durumlarını ölçmeye yönelik olarak yapılmaktadır. Bu çalışmalar hangi ülkede yapılmış olursa olsun bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ilgili olarak benzer sonuçlara ulaşmaktadır. Bu sonuçlara göre ise analize konu olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu buna rağmen bireylerin finansal durumlarını yönetme konusunda kendilerini başarılı gördükleri, yani finansal

konulardaki yetersizliklerinin farkında olmadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmalar daha önce de ifade edildiği gibi finansal okuryazarlığın sadece az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelerin değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de sorunu olduğunun birer göstergesi niteliğindedir.

Yapılan araştırmalar finansal okuryazarlığın ölçülmesiyle beraber finansal okuryazarlık kavramının diğer sosyo-ekonomik özelliklerle ya da davranış kalıplarıyla ilişkisinin olup olmadığını da incelemeye çalışmaktadır. Örneğin, finansal okuryazarlığın borçlanma üzerinde etkili olup olmadığını konu edinen çalışmalarda (Mavrinac ve Ping, 2004; Gathergood vd., 2008; Gailey vd., 2008; Sevim vd., 2012; Dick ve Jaroszek, 2013) kişilerdeki finansal bilgi eksikliğinin aşırı borçlanmaya neden olan önemli etkenlerin başında geldiği ve finansal eğitim yoluyla bireylerin finansal davranışlarını geliştirebileceği tespit edilmiştir.

Kredi kartı sorunları ve kredi kartı borçlanmalarını inceleyen çalışmalarda (Araz, 2012; Huston, 2012; Ludlum vd., 2012) ise düşük finansal okuryazarlığın kişilerin kazandığından daha fazlasını harcamalarına, kredi kartı borçlanmalarının artışına ve kredi kartı kaynaklı mali sıkıntıların daha fazla yaşanmasına neden olduğu ifade edilmektedir.

Finansal okuryazarlığa sahip bireylerin gelecekte yaşayacakları hayatı mevcut durumlarındaki gibi refah içinde geçirmek ya da daha iyi hayat standartlarına sahip olmak için planlaması beklenmektedir. Nitekim finansal okuryazarlık ve emeklilik planları arasındaki bağlantıyı analiz eden araştırmalarda (Lusardi ve Mitchell, 2007; Altıntaş, 2009; Dvorak ve Hanley, 2010; Van Rooij vd., 2012) finansal okuryazarlık seviyelerindeki artışa bağlı olarak bireylerde emeklilik dönemlerini planlama, emeklilik dönemi için şimdiden girişimlerde bulunma, birikim yapma isteğinin arttığı savunulmaktadır. Finansal okuryazarlıkla ilgili ilk çalışmaların da önemli bir kısmının sahibi olan Annamaria Lusardi 2002 yılındaki makalesinde 10 milyona yakın Amerikan vatandaşının ve diğer birçok ailenin herhangi bir tasarrufa sahip olmadığını, insanların tasarruflarını artırmak için okullardaki eğitim programlarında düzenlemeler yapılması, emeklilik konusunda bilinçlendirici konferanslar organize edilmesi, tasarrufun

faydalarının anlatılması gibi çeşitli yöntemlerin denenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Lusardi, 2002: 12-13).

Diğer taraftan finansal okuryazarlığın etkili olduğu davranışlar kadar, bireylerin finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve gelir olmak üzere bir ülkenin demografik yapısını meydana getiren birtakım unsurlar da bulunmaktadır. Literatürdeki birçok çalışma (Guiso ve Jappelli, 2008; Lusardi ve Mitchell, 2008; Hassan Al-Tamimi ve Anood Bin Kalli, 2009; Müller ve Weber, 2010; Ansong ve Gyensare, 2012; Ergun vd., 2014; Güler, 2015) demografik özelliklerin finansal okuryazarlık üzerinde etkili olduğunu, farklı demografik özelliklere sahip gruplar arasında finansal okuryazarlık seviyelerinin de farklı birer yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın da konusu olan finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde oldukça sınırlı sayıdadır.

Kieschnick (2006), CedarBridge Akademi'deki lise son sınıf öğrencilerinin finansal davranışları ile finansal bilgileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bir anket uygulaması yapmıştır. Çalışma sonucunda, diğer birçok çalışmada yer alan, gençlerin temel finansal bilgi ve becerilerde eksiklikleri olduğu sonucuna benzer şekilde CedarBridge Akademi lise son sınıf öğrencilerinin finansal bilgi düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların erkek veya kadın olmasına bağlı olarak finansal davranışlarında farklılıklar olduğu, katılımcıların %62'sinin bir tasarruf hesabında düzenli olarak para biriktirdiği ve para ilgili bilgilerinin büyük bir kısmını ailelerinden öğrendikleri ifade edilmiştir.

Lusardi (2008b), Amerikan hanehalklarının tasarruf davranışlarını incelediği çalışmasında finansal eğitim programlarının ve finansal tavsiyelerin, bireylerin sadece emekliliklerine yönelik tasarruflarını değil aynı zamanda çocukların eğitimi veya gelirlerindeki ani kayıplara karşı kendilerine yardım edecek diğer özel tasarruflarını da artıracaklarını öne sürmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre Amerikan vatandaşlarının büyük bir bölümünde finansal okuryazarlık açısından eksiklikler

bulunduğu, düşük finansal okuryazarlık seviyesinin özellikle yeterli eğitimi olmayanlar, kadınlar ve Afro-Amerikalılar için geçerli olduğu söylenmektedir.

Kharchenko (2011), Ukrayna’da finansal okuryazarlığı belirleyen faktörleri ve finansal okuryazarlığın Ukrayna hanehalkının tasarruf davranışları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasında; analiz sonucu elde ettiği bulgulara göre finansal okuryazarlığın varlıkları yönetirken yapılan tasarruflarda doğrudan bir etkisinin olmadığını ancak, finansal okuryazarlığın varlıkları etkilemek yoluyla tasarruflar üzerinde dolaylı bir belirleyici olabileceğini ifade etmiştir. Cinsiyet, eğitim seviyesi, iş alanı ve bölge ise Ukrayna’da finansal okuryazarlığı etkileyen diğer faktörler olarak belirlenmiştir.

Thung vd. (2012) çalışmalarında finansal okuryazarlığın, ebeveyn yönlendirmesinin, arkadaş etkisinin ve özdenetimin Malezya’daki üniversite öğrencilerinin tasarruf davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını araştırmışlardır. Analizden elde edilen sonuçlara göre; Malezya’daki üniversite öğrencilerinin tasarruf davranışları ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki vardır ve buna göre, daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip öğrencilerin tasarruf yapmaları daha olasıdır. Benzer şekilde ebeveyn yönlendirmesi, arkadaş etkisi ve özdenetim ile tasarruf davranışı arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Beckman (2013), Romanya’daki hanehalkı tasarrufları ile finansal okuryazarlık arasında nasıl bir ilişki olduğunu analiz etmiş ve finansal okuryazarlığın Romanya’daki tasarruf davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan katılımcılar ile çocuk sahibi bireylerin tasarruf yapmaya daha eğilimli, işsiz bireylerin ise serbest meslek sahibi bireylere göre tasarruf yapmaya daha az eğilimli olduğu tespit edilmiştir. Diğer ülkelerdeki sonuçlara benzer olarak, finansal okuryazarlık sorularında en kötü performansı düşük eğitim seviyesine sahip bireyler, daha yaşlı olan katılımcılar ve kadınlar sergilemiştir. Bununla birlikte, finansal okuryazar olarak nitelendirilebilecek bireylerin emeklilik fonlarına yatırım yapma ihtimallerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Türkçe literatürde yer alan ve finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma olarak sayılabilecek Eskici (2014) yüksek lisans tezinde, başta Türkiye olmak üzere birtakım ülkelerdeki finansal okuryazarlık seviyesi

ile tasarruf eğilimi arasında bir ilişkinin olup olmadığını araştırmıştır. Bu amaçla, seçilmiş bazı ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyi ile tasarruf eğilimleri tek tek karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası (2011) Türkiye'deki yurtiçi tasarrufları belirleyici faktörleri analiz ettikleri ve özellikle uzun vadeli tasarrufları artırmaya yönelik politika seçenekleri sundukları ortak çalışmada hanehalklarının finansal yeterliliklerinin yaşamlarının başlangıcından itibaren artırılması ve bilgilendirilmiş bir şekilde mali kararlar almalarına yardımcı olunmasının tasarrufları artırabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca konuya ilişkin TCMB ve SPK tarafından Mart 2011 tarihinde bir konferans düzenlendiği, bu kapsamda ulusal finansal okuryazarlık stratejisinin etkili bir şekilde uygulanmasının ülke genelinde finansal okuryazarlığı geliştirebileceği ve Türk vatandaşlarının tasarruf kararları üzerinde önemli etkiler yaratabileceği ifade edilmiştir. Finansal okuryazarlık ve tasarruf ilişkisini inceleyen çalışmalar yine Tablo 2.7'de gösterilmektedir.

Tablo 2.7: Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları ile İlgili Çalışmalar

Çalışmalar	Konu	Sonuç
Kieschnick (2006)	finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları	daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek tasarruf oranlarına ulaşmayı sağlamaktadır
Lusardi (2008b)		
Lusardi ve Mitchell (2007), (2009)		
Bucher-Koenen (2009)		
Sekita (2011)		
Thung vd. (2012)		
Beckman (2013)		
Hilgert vd. (2013)		
Mahdzan ve Tabiani (2013)		
Henager ve Mauldin (2015)		

III. BÖLÜM: TOKAT İLİ KAMU ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLER

Bu çalışmanın amacı, Tokat il merkezindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları üzerinde etkili olup olmadığını araştırmaktır. Söz konusu amaca uygun olarak kamu çalışanlarının finansal gelişmeleri takip etme sıklıkları, finansal bilgilerinin kaynaklarının ne olduğu, finansal okuryazarlık düzeyleri ve tasarruf yapıp yapmadıkları belirlenmiştir.

Araştırmanın temel hipotezi şu şekilde ifade edilebilir:

H₀: Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri tasarruf davranışları üzerinde etkili değildir.

H₁: Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri tasarruf davranışları üzerinde etkilidir.

Temel hipotezin geçerliliğinin test edilmesinin yanı sıra bireylere ait yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir seviyesi vb. demografik değişkenlerin bireylerin tasarruf davranışları üzerinde etkili olup olmadığı da incelenmektedir. Çalışmada bireylerin yaptıkları tasarruflar nakit TL, altın, döviz, vadeli mevduat, yatırım hesabı, vadeli mevduat, repo, hisse senedi, tahvil ve bono olarak tanımlanmıştır.

Daha önce gerek ulusal gerekse il düzeyinde kamu çalışanları gibi belirli bir meslek grubunun finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışlarına etkilerini ampirik olarak inceleyen bir araştırma yapılmamış olması çalışmanın önemini ifade etmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Tokat il merkezinde görev yapan kamu çalışanları oluşturmaktadır. Ocak 2016 tarihi itibarıyla, merkez bütçeye bağlı kamu idareleri göz önünde bulundurulduğunda Tokat il merkezindeki kamu çalışanlarının sayısı 8996 olarak tespit edilmiş, özel bütçeli kamu kurumları olan Gaziosmanpaşa Üniversitesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hastanesi personelinin de eklenmesiyle bu sayı yaklaşık 9996 tahmin edilmiştir.

Ana kütledeki her elemanın eşit seçilme şansına sahip olduğu ve yapılan seçimin etkisinden kalınmadan yani her elemanın bağımsız olarak seçildiği, dolayısıyla bir elemanın seçilmiş olmasının diğerinin seçilmesini etkilemediği anlamına gelen basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle (Altunışık vd., 2012: 139-140) bu araştırmadaki tanımlı evren için 470 kişilik örneklem grubu oluşturulmuştur.

3.2.2. Verilerin Toplanması, Analiz ve Bulgular

Örnekleme oluşturan her bireye demografik bilgilerini, tasarruf yapıp yapmama durumlarını, finansal gelişmeler hakkındaki bilgilerinin kaynağını ve finansal gelişmelerle ilgilerinin derecesini belirlemeye yönelik 13 soru ile Likert ölçeği kullanılarak hazırlanan tasarruf davranışı soruları ve Lusardi (2007, 2008a, 2008b, 2011) başta olmak üzere finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlayan gerek bireysel gerekse bağımsız kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalarda da sıklıkla kullanılan finansal okuryazarlık sorularından oluşan anket yüz yüze uygulanmıştır. Veriler örnekleme oluşturan kamu çalışanlarına yönelik Nisan-Haziran 2016 tarihleri arasında yürütülen saha çalışması sonucu elde edilmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda kullanılabilir 427 adet anket üzerinde SPSS programı yardımıyla frekans ve lojistik regresyon analizleri yapılarak araştırmanın konusu olan hipotez test edilmiştir.

3.2.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde araştırmaya konu örneklem grubunda yer alan katılımcıların demografik bilgilerine, finansal gelişmelere yakınlık durumlarına ve kredi kartı sahipliğine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi tüm katılımcılar arasında erkeklerin oranı %57,8 kadınların oranı ise %42,2 olarak belirlenmiştir. Bu durum ise araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğunun erkeklerden meydana geldiğini göstermektedir.

Yaş gruplarına göre dağılım göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık %73’lük bir kesimin 25-44 yaş aralığındaki bireylerden oluştuğu, 55 yaş ve üstü bireylerin ise %4,7 oranında araştırmaya dâhil olduğu anlaşılmaktadır.

Anket katılımcıları medeni durumlarına göre sınıflandırıldığında, bireylerin %63'ünün evli, %31,6'sının bekâr ve %5,4'ünün ise dul/boşanmış oldukları görülmektedir.

Yine Tablo 3.1'de ankete katılımcılarının eğitim durumları da incelenebilmektedir. Buna göre örnekleme yer alan bireylerin %11,7'si yüksek lisans/doktora mezunu, %71,2'si üniversite mezunu, %15'i lise mezunu ve %2,1'i ilkokul/ilköğretim mezunudur. Dolayısıyla toplamda katılımcıların yaklaşık %83'ü üniversite (lisans+lisansüstü) mezunudur. Eğitim durumlarına yönelik böyle bir dağılımın ortaya çıkmasında, araştırma konusu bireylerin genellikle belirli bir lisans programını bitirme şartıyla dâhil olunan kadroları teşkil eden kamu çalışanlarından oluşmasının payı olduğu düşünülebilir. Nitekim meslek grubuna ilişkin dağılım da bu durumu doğrulayacak bir görünüme sahiptir.

Araştırma kapsamında katılımcıların hangi meslek grubu içerisinde bulunduğu bilgisi açık uçlu bir soru yardımıyla elde edilmiş ve karşılaşılan çeşitlilik sonucunda meslekler uzmanlık alanlarına göre yeniden sınıflandırılmıştır. Tablo 3.1'e göre araştırmada yer alan bireylerin %37,9'unun öğretmenlerden, %25,1'inin infaz koruma memuru, polis memuru, mühendis, bilgi işlem görevlisi gibi meslek dallarını içeren memurluklardan ve %13,3'ünün ise sağlık memuru, tıbbi sekreter, acil tıp teknisyeni, anestezi teknisyeni, radyoloji teknisyeni gibi meslek dallarının da arasında bulunduğu diğer sağlık personelinden oluştuğu belirlenmiştir.

Ayrıca Tokat il merkezinde çalışan kamu personelleri arasında katılımcıların %48,2'sinin 2001-3000 TL, %29,3'ünün 3001-4000 TL ve %13,1'inin 1001-2000 TL aralığında aylık gelire sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Hanehalkı tipleri incelendiğinde araştırma kapsamındaki kişilerin %53,6'sının evli ve çocuk sahibi olduğu, %18'inin anne-babasıyla ve %14,8'inin yalnız yaşadığı görülmekle beraber, yine bireylerin %35,4'ünün 3001-5000 TL, %29'unun 5001-7000 TL ve %26,2'sinin 1501-3000 TL arasında aylık hanehalkı gelirine sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.1: Ankete Katılan Kamu Çalışanlarının Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik Özellikler	Frekans	Yüzde	
Cinsiyet	Kadın	180	42,2
	Erkek	247	57,8
	Toplam	427	100,0
Yaş	16-24 arası	35	8,2
	25-34 arası	190	44,5
	35-44 arası	121	28,3
	45-54 arası	61	14,3
	55 ve üstü	20	4,7
	Toplam	427	100,0
Medeni Durum	Evli	269	63,0
	Bekâr	135	31,6
	Dul/Boşanmış	23	5,4
	Toplam	427	100,0
Eğitim Durumu	İlkokul/İlköğretim	9	2,1
	Lise ve dengi	64	15,0
	Üniversite	304	71,2
	Yüksek lisans/Doktora	50	11,7
	Toplam	427	100,0
Meslek	Memur	107	25,1
	Öğretmen	162	37,9
	Hemşire	34	8,0
	Doktor	16	3,7
	Diğer Sağlık Personeli	57	13,3
	Hizmetli/Kamu İşçisi	24	5,6
	Askeri Personel	16	3,7
	Akademisyen	11	2,6
Toplam	427	100,0	
Aylık Gelir	1001-2000 TL	56	13,1
	2001-3000 TL	206	48,2
	3001-4000 TL	125	29,3
	4001 TL ve üzeri	40	9,4
	Toplam	427	100,0
Hanehalkı Tipi	Yalnız yaşıyorum	63	14,8
	Anne ve babamla yaşıyorum	77	18,0
	Evliyim ve çocuğum var	229	53,6
	Evliyim, çocuğum yok	41	9,6
	Diğer	17	4,0
	Toplam	427	100,0
Hanehalkı Aylık Geliri	1501-3000 TL	112	26,2
	3001-5000 TL	151	35,4
	5001-7000 TL	124	29,0
	7001 TL ve üzeri	40	9,4
	Toplam	427	100,0

Ankete katılanların finansal gelişmeler hakkındaki bilgilerinin kaynağını ve finansal gelişmelerle ilgilerinin derecesini ölçmeye ve kredi kartı sahipliğine yönelik sorulara verilen cevaplar da bu başlık altında incelenmektedir. Buna göre Tablo 3.2’de görüldüğü gibi katılımcıların %67,2’si interneti, %46,6’sı televizyonu, %21,3’ü gazete/dergiyi ve %15,7’si aile, akraba, arkadaşı finansal gelişmelerle ilgili bilgilerinin kaynağı olarak tercih etmektedir.

Tablo 3.2 Katılımcıların Finansal Gelişmelerle İlgili Bilgi Kaynaklarına İlişkin Dağılım

Finansal Bilgi Kaynağı	Frekans	Yüzde (%)
Aile, akraba, arkadaş	67	15,7
Gazete/Dergi	91	21,3
Televizyon	199	46,6
İnternet	287	67,2

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden frekans toplamı 427’yi, oranı toplamı % 100’ü aşmaktadır.

Finansal gelişmelere olan ilgi düzeyini ifade eden soruda ise bireylerin %48,7’si bazen, %23,4’ü haftada birkaç kez ve %20,1’i her gün finansal gelişmeleri takip ettiğini belirtmiştir. Yine bireylerin %7,7’si ise finansal gelişmeleri hiç takip etmediğini beyan etmiştir. Elde edilen bu yüzdeler ise ankette yer alan kişilerin finansal gelişmelerle ilgilerinin ileri seviyede olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.3: Katılımcıların Finansal Gelişmeleri Takip Etme Durumlarına İlişkin Dağılım

Finansal Gelişmeleri Takip Etme Sıklığı	Frekans	Yüzde (%)
Her gün	86	20,1
Haftada birkaç kez	100	23,4
Bazen	208	48,7
Hiç takip etmiyorum	33	7,7
Toplam	427	100,0

Tablo 3.4’de ise katılımcıların kredi kartına sahip olup olmama durumlarını gösteren bilgiler yer almaktadır. Buna göre, bireylerin %80,3 gibi büyük bir bölümü kredi kartına sahip olduğunu, %19,7’si herhangi bir kredi kartına sahip olmadığını belirtmiştir.

Tablo 3.4: Katılımcıların Kredi Kartı Sahipliğine İlişkin Dağılım

Kredi Kartı Kullanımı	Frekans	Yüzde (%)
Evet	343	80,3
Hayır	84	19,7
Toplam	427	100,0

3.2.2.2. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyini Ölçen Sorulara Ait Bulgular

Tokat il merkezindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için, Lusardi'nin (2007, 2008a, 2008b, 2011) çalışmaları da dikkate alınarak, 5 adet finansal okuryazarlık problemi ve Likert ölçeğine göre hazırlanan Finansal Yeterlilik Soruları kullanılmıştır.

Bu sorulardan ilk ikisi *temel aritmetik işlem yeteneği*, üçüncü soru *enflasyonun işleyişi* ve dört ile beşinci sorular ise *paranın zaman değeri* konusunda katılımcıların bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlamakta, bu sorulara verilen cevapların dağılımları Tablo 3.5'te gösterilmektedir. Buna göre, finansal okuryazarlık problemleri arasında enflasyonun işleyişi ile ilgili soru %41,9 ile en yüksek doğru cevaplanma oranına sahip bulunmakla beraber, hakkında fikir beyan edilemeyen yani "bilmiyorum" seçeneğinin de en fazla işaretlendiği soru olarak da karşımıza çıkmaktadır. Temelde paranın işleyişini konu edinen, ama aynı zamanda enflasyon bilgisi kullanımını da gerektiren finansal okuryazarlık problemlerinin dördüncüsü ise %70,5 ile en yüksek yanlış cevaplanma oranına sahiptir.

Tablo 3.5: Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Cevaplara İlişkin Dağılımlar

Sorular	Doğru		Yanlış		Bilmiyorum	
	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)	Frekans	Yüzde (%)
Fin. Ok. 1	141	33	207	48,5	79	18,5
Fin. Ok. 2	132	30,9	206	48,3	89	20,8
Fin. Ok. 3	179	41,9	107	25,1	141	33
Fin. Ok. 4	31	7,3	301	70,5	95	22,2
Fin. Ok. 5	155	36,3	189	44,3	83	19,4

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeyi amaçlayan matematiksel sorulara verdikleri doğru cevapların dağılımı incelendiğinde hiç doğru cevabı olmayanların %20,4, 1 doğru cevabı bulunanların %24,6, bu çalışmada temel düzeyde finansal okuryazarlık göstergesi sayılan en az 3 doğru cevabı bulunanların %34,9 ve bütün matematiksel sorulara doğru cevap verenlerin oranının ise %4,2 olduğu görülür.

Tablo 3.6: Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Doğru Cevap Sayılarının Dağılımı

Doğru Cevap Sayıları	Frekans	Yüzde (%)
Doğru Cevap Yok	87	20,4
1 Doğru Cevap	105	24,6
2 Doğru Cevap	86	20,1
3 Doğru Cevap	80	18,7
4 Doğru Cevap	51	11,9
5 Doğru Cevap	18	4,2
Toplam	427	100,0

Tablo 3.7’de yer alan ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla daha önceki birçok çalışmada kullanılmış olan Likert ölçekli “Finansal Yeterlilik Soruları”, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesi adına finansal okuryazarlık problemleriyle birlikte bu çalışma kapsamında katılımcılara yöneltilmiştir.

Tablo 3.7: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Finansal Yeterlilik Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Dağılım

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Enflasyon ve faiz oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim.						
Frekans	19	44	90	179	95	427
Yüzde (%)	4,4	10,3	21,1	41,9	22,2	100
Finansal ürünler konusunda bilgi sahibiyim.						
Frekans	26	52	116	176	57	427
Yüzde (%)	6,1	12,2	27,2	41,2	13,3	100
Harcamalarımla ilgili finansal kayıtlarımı (fiş, fatura vb.) saklarım.						
Frekans	40	72	76	152	87	427
Yüzde (%)	9,4	16,9	17,8	35,6	20,4	100
Borçlanmanın mali etkileri hakkında bilgi sahibiyim.						
Frekans	12	23	66	197	129	427
Yüzde (%)	2,8	5,4	15,5	46,1	30,2	100
Para ile ilgili konular karmaşık değildir.						
Frekans	72	133	77	85	60	427
Yüzde (%)	16,9	31,1	18	19,9	14,1	100

Finansal yeterlilik sorularından “Finansal ürünler konusunda bilgi sahibiyim” ifadesi için katılımcıların %41,2’si “katılıyorum”, %12,2’si ise “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Borçlanmanın mali etkileri hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade edenlerin oranı toplamda %76,3’e ulaşırken, para ile ilgili konuların karmaşık olduğunu

düşünenlerin oranı %48'dir. "Harcamalarım ile ilgili finansal kayıtlarını (fiş, fatura vb.) saklarım" şeklindeki soruya ise bireylerin %35,6'sı "katılıyorum", %20,4'ü "kesinlikle katılıyorum", %16,9'u "katılmıyorum" ve %9,4'ü "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde görüş bildirmiştir (Tablo 3.7).

Matematiksel problemlere verilen doğru cevaplar ile Likert ölçeğine göre hazırlanan Finansal Yeterlilik Sorularına verilen cevaplardan faydalanılarak Tokat'taki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri tespit edilmeye çalışılmış ve finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin dağılımlar ise Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Seviyelerine İlişkin Dağılım

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Finansal Okuryazar Değil	278	65,1
Temel Düzey Finansal Okuryazar	149	34,9
İleri Düzey Finansal Okuryazar	41	9,6

Not: İleri Düzey Fin.Ok. olanlar Temel Düzey Fin. Ok. da sayıldığı için frekans toplamı 427'yi, oran toplamı % 100'ü aşmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde A. Lusardi başta olmak üzere birçok araştırmacının çalışmalarında kullandığı matematiksel problemlerden üçten az soruya doğru cevap veren bireyler *Finansal Okuryazar Değil*, en az üç soruya doğru cevap verenler *Temel Düzey Finansal Okuryazar*, bu sorulardan en az üçüne doğru cevap vermekle birlikte Finansal Yeterlilik Sorularına verdiği yanıtların ortalaması en az dört olan bireyler ise *İleri Düzey Finansal Okuryazar* olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, ulaşılan sonuçlara göre, Tokat ili kamu çalışanlarının %34,9'u Temel Düzey Finansal Okuryazar ve %9,6'sı İleri Düzey Finansal Okuryazar iken, %65,1'i Finansal Okuryazar Değil'dir.

3.2.2.3. Tasarruf Davranışı Sorularına Ait Bulgular

Araştırma kapsamında Thung vd. (2012) çalışmasından da yararlanılarak Tokat ilindeki kamu çalışanlarının tasarruf davranışları hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan Likert ölçeğine göre oluşturulmuş sorulara verilen cevaplar, Tablo 3.9'da paylaşılmaktadır. Buna göre, "Tasarruf yaparım çünkü tasarruf yapmanın gerekli olduğunu düşünürüm" ifadesiyle ilgili bireylerin %41'i "katılıyorum", %4,4'ü ise kesinlikle katılmıyorum" şeklinde görüş bildirmiştir. "Tasarruf yapabilmek için harcamalarımı azaltmayı hedeflerim" ifadesi %49,4 ile en yüksek oranda olumlu ve

“Parayı harcamaktansa uzun bir dönem için saklamayı tercih ederim” ifadesi %24,8 ile en yüksek oranda olumsuz tercihin belirtildiği sorular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.9: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Davranışları Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Dağılımlar

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
Tasarruf yaparım çünkü tasarruf yapmanın gerekli olduğunu düşünürüm						
Frekans	19	20	39	175	174	427
Yüzde	4,4	4,7	9,1	41,0	40,7	100,0
Gelecekteki hedeflerim için düzenli olarak bir kenara para koyarım						
Frekans	21	47	63	183	113	427
Yüzde	4,9	11,0	14,8	42,9	26,5	100,0
Acil/beklenmedik durumlar için para biriktirim						
Frekans	19	48	54	185	121	427
Yüzde	4,4	11,2	12,6	43,3	28,3	100,0
Parayı harcamaktansa uzun bir dönem için saklamayı tercih ederim						
Frekans	39	106	71	135	76	427
Yüzde	9,1	24,8	16,6	31,6	17,8	100,0
Tasarruf yapabilmek için harcamalarımı azaltmayı hedeflerim						
Frekans	15	41	73	211	87	427
Yüzde	3,5	9,6	17,1	49,4	20,4	100,0

Araştırmanın bağımlı değişkenini oluşturan tasarruf yapıp yapmama durumu ile ilgili olarak sorulan “Tasarruf yapıyor musunuz?” sorusuna ise katılımcılar %75,6 oranında “evet”, %24,4 oranında “hayır” yanıtını vermişlerdir (Tablo 3.10).

Tablo 3.10: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Yapma(ma) Durumu

Tasarruf Sahipliği	Frekans	Yüzde (%)
Evet	323	75,6
Hayır	104	24,4
Toplam	427	100,0

Bireylerin tasarruf yapmak amacıyla kullandıkları araçlar arasında “altın” %39,3 ile en yüksek orana sahiptir. Ardından %18,7 oranında, tercih ediliyor olması durumunda katılımcılar tarafından açıklama yapılması istenen, verilen cevaplara göre ise eğitim harcamaları, ev-araba alma hedefi ve/veya sadece Türk Lirası olarak elde bulundurma isteği nedeniyle büyük ölçüde nakitlerden ve vadesiz hesap kullanımından oluşan “diğer” seçeneği gelmektedir. En çok kullanılan tasarruf araçları arasında üçüncü sırada “bankada vadeli mevduat” yer almakta, %0,5 oranla “repo” ve %2,8 oranla “hisse

senedi/devlet tahvili/hazine bonosu” en az kullanılan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalara (Hayta, 2008; Uzay, 2011; Temel Nalın, 2013; Hamarat ve Özen, 2015) bakıldığında bir tasarruf aracı olarak Türk hanehalkları tarafından yaygın olarak kullanıldığı görülen “döviz” bu çalışma kapsamındaki bireylerin %12,6’sı tarafından tercih edilmektedir.

Tablo 3.11: Tokat İl Merkezindeki Kamu Çalışanlarının Tasarruf Aracı Tercihleri

Tasarruf Araçları	Frekans	Yüzde (%)
Altın	168	39,3
Bireysel emeklilik fonları	50	11,7
Döviz	54	12,6
Repo	2	0,5
Bankada vadeli mevduat	67	15,7
Hisse senedi/Devlet tahvili/ Hazine bonosu	12	2,8
Diğer	80	18,7

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden frekans toplamı 427’yi, oran toplamı % 100’ü aşmaktadır.

Tablo 3.11’de yer alan, insanların birikim yapmak amacıyla kullandıkları ve aslında her biri “tasarruf aracı” olarak kabul edilemeyecek araçların katılımcıların seçimlerine göre dağılımına bakıldığında altın, bankada vadeli mevduat ve döviz kullanımının yüksek seviyedeki oranları da dikkate alınırsa Tokat’ta hanehalklarının tasarruf yapmak amacıyla geleneksel -karışık işlem hacmi olmayan- tasarruf araçlarını kullandıkları anlaşılmaktadır.

3.2.2.4. Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi

Araştırmanın konusunu oluşturan finansal okuryazarlık düzeyi ile tasarruf davranışı arasındaki ilişkiye yönelik temel hipotez ile birlikte yaş, cinsiyet, eğitim durumu, hanehalkı aylık geliri gibi demografik değişkenlerin Tokat ilindeki kamu çalışanlarının tasarruf davranışlarının oluşumunda etkili olup olmadığı lojistik regresyon analizi ile test edilecektir.

Çalışmada yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlamalar ve istatistikî bulgular Tablo 3.12’de gösterilmektedir. Bağımlı değişken nominal ölçekte ölçülen, iki şıklı bir değişkendir. Tasarruf yapma durumu 1, tasarruf yapmama durumu ise 0 ile kodlanmıştır. Bu çalışmada temel hipotez Tokat ilindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları üzerinde etkili olduğu şeklindedir. Bu nedenle bağımsız değişkenler arasında temel ve ileri düzey finansal

okuryazarlık seviyelerinin tasarruf davranışları üzerinde etkilerini net bir şekilde ayırtılabilmek için söz konusu değişkenlerden temel düzey finansal okuryazar olma 1, finansal okuryazar olmama 0; ileri düzey finansal okuryazar olma 1, ileri düzey finansal okuryazar olmama 0 ile kodlanmıştır. Diğer bağımsız değişkenlere ait kodlamalar ise yine Tablo 3.12’de gösterilmektedir. Yaş, medeni durum, hanehalkı aylık geliri ve finansal gelişmeleri takip etme sıklığı gibi değişkenler katılımcıların belirlenen aralıklardaki dağılımları göz önünde bulundurularak yeniden sınıflandırılmıştır.

Tablo 3.12: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken Tanımı	Değişken Gösterimi	Ortalama	Standart Sapma
Tasarruf yapıyor musunuz? (evet=1, hayır=0)	Tasarruf_Durumu	,7564	,42973
Cinsiyetiniz nedir? (erkek=1, kadın=0)	Cinsiyet	1,5785	,49439
<u>Yaşınız?</u>	YAS		
yaş ≤ 24 =1, değilse=0	YAS_1	,0820	,27464
25 ≤ yaş ≤ 34 =1, değilse=0	YAS_2	,4450	,49754
35 ≤ yaş ≤ 54 =1, değilse=0	YAS_3	,4262	,49511
55 ≤ yaş=1, değilse=0	YAS_4	,0468	,21154
Medeni durumunuz? (evli ise=1, bekâr ise=0)	Medeni_Durum	,6300	,48338
<u>Eğitim durumunuz?</u>	EĞİTİM DURUMU		
İlkokul/İlköğretim Mezunu ise=1, değilse=0	Eğitim_Durumu_1	,0211	,14381
Lise ve Dengi Okul Mezunu ise=1, değilse=0	Eğitim_Durumu_2	,1499	,35738
Üniversite Mezunu ise=1, değilse=0	Eğitim_Durumu_3	,7119	,45339
Yüksek Lisans/Doktora Mezunu ise=1, değilse=0	Eğitim_Durumu_4	,1171	,32191
<u>Mesleğiniz nedir?</u>			
Memur ise=1			
Öğretmen ise=2			
Hemşire ise=3			
Doktor ise=4			
Diğer Sağlık Personeli ise=5	Meslek	2,8712	1,92214
Hizmetli/Kamu İşçisi ise=6			
Askeri Personel ise=7			
Akademisyen ise=8			
<u>Hanehalkı tipi?</u>			
Yalnız yaşıyor ise=1			
Anne ve baba ile yaşıyor ise=2			
Evli ve çocuğu var ise=3	Hanehalkı_Tipi	2,7002	,96855
Evli ve çocuğu yok ise=4			
Diğer ise=5			
<u>Hanehalkı toplam aylık geliri?</u>			
1500-3000 TL Arası ise=1			
3001-5000 TL Arası ise=2	Hanehalkı_Aylık_Geliri	2,1218	,79563
5001 TL ve Üzeri ise=3			
<u>Finansal Okuryazarlık Düzeyi</u>			
Finansal Okuryazar değilse=0			
Temel Düzey Finansal Okuryazar ise=1	Temel_Dü_Fin_Ok	,6511	,47720
İleri Düzey Finansal Okuryazar değilse=0			
İleri Düzey Finansal Okuryazar ise=1	İleri_Dü_Fin_Ok	,0960	,29496
<u>Finansal Gelişmeleri Takip Etme Durumu</u>			
Finansal Gelişmeleri Takip Etmiyor ise=0			
Finansal Gelişmeler Takip Ediyor ise=1	Fin_Gel_Takip	,9227	,26735

Bireylerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan lojistik regresyon analizinin sonuçları ise Tablo 3.13’de yer almaktadır.

Tablo 3.13: Finansal Okuryazarlık Düzeyi ile Tasarruf Davranışı Arasındaki İlişkiye Yönelik Lojistik Regresyon Analizinin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Wald Testi	Serbestlik Derecesi	Önem Düzeyi	Olasılık Oranı
Cinsiyet	-,270	,261	1,072	1	,300	,763
YAS_1	2,282	,765	8,907	1	,003*	9,794
YAS_2	1,640	,539	9,254	1	,002*	5,154
YAS_3	,899	,515	3,045	1	,081**	2,458
Medeni_Durum	,026	,342	,006	1	,939	1,027
Eğitim_Durumu_1	-,396	,869	,207	1	,649	,673
Eğitim_Durumu_2	-,057	,531	,011	1	,915	,945
Eğitim_Durumu_3	-,017	,440	,002	1	,968	,983
Meslek	,042	,070	,364	1	,546	1,043
Hanehalkı_Tipi	-,070	,153	,208	1	,648	,932
Hanehalkı_Aylık_Geliri	,293	,158	3,445	1	,063**	1,340
Temel_Dü_Fin_Ok	,515	,270	3,626	1	,057**	1,673
İleri_Dü_Fin_Ok	1,560	,591	6,970	1	,008*	4,757
Fin_Gel_Takip	1,460	,400	13,327	1	,000*	4,305
Sabit	-2,271	1,112	4,172	1	,041	,103

Not: * ve ** simgeleri sırasıyla, %1 ve %10 önem düzeylerini göstermektedir.

Tablo 3.13’de yer alan lojistik regresyon analizinin sonuçlarına göre, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının sahip oldukları demografik özellikler arasında YAS_1 ve YAS_2 değişkeni %1, YAS_3 ve Hanehalkı_Aylık_Geliri değişkeni ise %10 önem düzeyinde söz konusu bireylerin tasarruf davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilere sahiptir. Örneğin YAS_1 değişkenine ait 9,794 olarak bulunan odds (olasılık) oranı katılımcının 18-24 yaş arasında bulunmasının, diğer şartlar sabitken, tasarruf yapma ihtimalini diğer bireylere göre 9,794 kat artırabileceğini ifade etmektedir. Hanehalkı_Aylık_Geliri değişkenine ait 1,340 olarak bulunan odds (olasılık) oranı ise diğer şartlar sabitken hanehalkı gelirindeki 1 liralık artışın bireylerin tasarruf yapma ihtimalini 1,340 kat artırabileceğini göstermektedir. Yaş ve toplam gelirin bireylerin tasarruf davranışları üzerindeki anlamlı etkilerine yönelik elde edilen bulgular konuyla ilgili çalışmalarda (Schmidt- Hebbel, 1992; Browning, 2000; Butelmann ve Gallego, 2000; Harris vd., 2002; Bozkuş ve Üçdoğruk, 2007, Cilasun ve Kırdar, 2009) ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Bireylerin finansal gelişmeleri takip edip etmemesinin tasarruf yapma(ma) durumlarını %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediği de analiz sonucunda elde edilen bulgular arasındadır (Tablo 3.13).

Tokat ilindeki kamu çalışanlarının “temel düzey finansal okuryazar” olmaları ile tasarruf durumları arasında %10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, dolayısıyla ilişkinin kuvveti tahmin edilenden zayıf çıkmıştır. Bu durum ise, katılımcıların tasarruf yapmak amacıyla altın, TL cinsinden nakit ve bankada vadesiz mevduat (“diğer” seçeneği), döviz ve bankada vadeli mevduat gibi tercih etmek için karmaşık bilgilere ihtiyaç duyulmayan, kullanım açısından ise herhangi bir zorluk taşımayan finansal araçları büyük oranda kullanıyor olmalarının belirli bir finansal okuryazarlık seviyesine ulaşmayı gerektirmemesi ile açıklanabilir. Benzer şekilde, ana kütle olarak seçilen grubun homojen bir yapıda olmasının, gösteriş etkisi nedeniyle bireylerin tasarruf kararlarında çevreye uyum sağlamak adına mevcut davranış kalıplarına göre hareket etmesine yol açabileceği, bu durumun da finansal davranışta bulunurken belirli finansal okuryazarlık düzeyini zorunlu kılmayacağı gibi bir sonucu ortaya çıkarması da bu duruma sebep olabilmektedir. Diğer taraftan “ileri düzey finansal okuryazar” olmak ile tasarruf durumu arasında %1 önem düzeyinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının “ileri düzey finansal okuryazar” olmasının tasarruf yapma ihtimalini, diğerlerine göre 4,435 kat artıracakını söylemek mümkündür. Bireylerin temel ya da ileri düzey finansal okuryazar olmaları ile tasarruf davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu, bu nedenle daha yüksek finansal okuryazarlığın daha yüksek tasarruf sağlayacağı anlamına gelen analiz bulguları konu ile ilgili birçok çalışmada ulaşılan sonuçlarla (Lusardi ve Mitchell, 2007, 2009; Bucher-Koenen, 2009; Sekita, 2011; Thung vd., 2012; Beckman, 2013; Hilgert vd., 2013; Mahdzan ve Tabiani, 2013; Eskici, 2014) benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada modelin uyum iyiliği Wald istatistiği ve Omnibus testleriyle değerlendirilecektir. Wald testine göre modelde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin katsayılarına bakıldığında YAS_1, YAS_2, Fin_Gel_Takip ve İleri_Dü_Fin_Ok %1, YAS_3, Hanehalkı_Aylık_Geliri ve Temel_Dü_Fin_Ok değişkenleri %10 önem düzeyinde anlamlıdır (Tablo 3.13). Sonuçları Tablo 3.14’de sunulan Omnibus testinde

ise modelin %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir (Ki-kare: 51,084 sd:14 p=0,000).

Tablo 3.14: Model Katsayılarının Omnibus Testleri

	Ki-kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (df)	Önem Düzeyi (p)
Step	51,084	14	,000
Block	51,084	14	,000
Model	51,084	14	,000

Tablo 3.15: Hosmer and Lemeshow Testi

Adım	Ki-kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (df)	Önem Düzeyi (p)
1	13,842	8	,086

Modelin uyum iyiliğini değerlendirmede kullanılan bir diğer yöntem Hosmer-Lemeshow test istatistiğidir. Bu test istatistiği modeli genel olarak test eder. Testin sıfır hipotezi “ H_0 =Parametreler belirleyicilik açısından iyi bir ayrımcılığa sahiptir.” şeklindedir. Finansal okuryazarlık düzeyi ve tasarruf ilişkisi modeline ait ki-kare değeri, tablo ki-kare değerinden ($\chi^2_{(0,05;8)}=15,51$) küçük olduğu için parametrelerin belirleyicilik açısından iyi bir ayrımcılığa sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3.16: Hosmer-Lemeshow Testi İçin Gözlenen ve Beklenen Frekanslar

	Tasarruf yapıyor musunuz? = Hayır		Tasarruf yapıyor musunuz? = Evet		Toplam
	Gözlenen	Beklenen	Gözlenen	Beklenen	
1	27	25,048	16	17,952	43
2	20	17,683	25	27,317	45
3	16	13,315	27	29,685	43
4	7	11,211	37	32,789	44
5	7	9,580	36	33,420	43
6	4	8,159	39	34,841	43
7	8	6,545	34	35,455	42
8	3	5,752	40	37,248	43
9	8	4,310	35	38,690	43
10	4	2,397	34	35,603	38

Uyum iyiliğini test etmede kullanılan bir başka yöntem olan sınıflandırma tablosundaki verilere göre ise, modelde doğru sınıflandırma yapma oranının %75,6 olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 3.17).

Tablo 3.17: Tasarruf Davranışı Modeline İlişkin Sınıflandırma Tablosu

Gözlenen		Beklenen		
		Tasarruf yapıyor musunuz?		Doğruluk Yüzdesi
		Hayır	Evet	
Tasarruf yapıyor musunuz?	Hayır	23	81	22,1
	Evet	15	308	95,4
Toplam Yüzde				77,5

Yapılan çalışmalarda lojistik regresyon analizi için birkaç R^2 istatistiğine yer verilmektedir. Bunlar arasında en fazla kullanılanlar McFaden R^2 , Cox-Snell ve Nagelkerke R^2 istatistikleri olmakla birlikte, adı geçen istatistiklerin genellikle küçük çıkma eğiliminde oldukları bilindiğinden bazı yazarlar elde edilen sonuçların sunulmasında R^2 istatistiklerinin verilmesini tavsiye etmemektedirler (Yayar vd., 2015: 615). Bu çalışmada Cox-Snell R^2 istatistiği yaklaşık %11,3 bulunmuştur.

Tablo 3.18: Modelin R^2 Tablosu

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	423,013 ^a	,113	,168

IV. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık bireylerin finansal kararlar verirken ihtiyaç duyacakları bilgiyi araştırmaları, karar verme aşamasında elde ettikleri bilgileri kullanabilme yetenekleri, eldeki bilgiyi kullanarak mevcut seçenekleri birbirinden ayırt edebilmeleri ve kendileri için en uygun olan kararı vererek refah düzeylerini artırabilmeleri şeklinde ifade edilebilecek, çok sayıda bileşene sahip bir kavramdır.

Literatürdeki çalışmaların büyük bir bölümünde, daha yüksek seviyedeki finansal okuryazarlığın daha yüksek tasarruf oranlarını da beraberinde getireceği savunulurken, finansal okuryazarlık ile ilgili teorik ve uygulamalı çalışmaların bazılarında ise, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile tasarruf davranışları arasında anlamlı herhangi bir ilişki bulunmadığı öne sürülmektedir.

T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Dünya Bankası tarafından 2011 yılında yayımlanan raporda, Türkiye'deki düşük tasarruf oranlarına dikkat çekilmekte, Türk hanehalklarının finansal konulardaki yeterliliklerinin artırılmasının tasarruf davranışları üzerinde etkili olabileceği ve bu sayede tasarruf oranlarının artırılmasının mümkün hale gelebileceği ifade edilmektedir.

Bu çalışmada, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri ile tasarruf davranışları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Ocak 2016 itibariyle, Tokat ilinde merkezi ve özel bütçeli kamu kurumlarında görev yapmakta olan yaklaşık 9,996 kamu çalışanı arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 470 kişi üzerinde anket uygulaması gerçekleştirilmiş, kullanılabilir 427 anketten elde edilen verilen lojistik regresyon yöntemiyle analiz edilmiştir.

Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesinde Likert ölçeği kullanılarak hazırlanan tasarruf davranışı soruları ve A. Lusardi başta olmak üzere finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlayan gerek bireysel gerekse bağımsız kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalarda da sıklıkla kullanılan temel aritmetik işlem yapma yeteneği, enflasyonun işleyişi ve paranın zaman değeri ile ilgili sorulardan seçilen finansal okuryazarlık problemleri ve Likert ölçeğine göre hazırlanan Finansal Yeterlilik Soruları kullanılmıştır.

Elde edilen verilere göre, demografik özellikler bakımından, çalışma kapsamındaki bireylerin %57,8'inin erkek, %42,2'sinin bayan olduğu; %44,5'inin 25 ile 34, %28,3'ünün 35 ile 44, %14,3'ünün 45 ile 54 yaş arasında yer aldığı, %63'ünü evli, %31,6'sının bekâr ve %5,4'ünün dul/boşanmış olduğu sonucuna varılmıştır.

Ana kütle olarak kamu çalışanlarının seçilmiş ve ülkemizde söz konusu kadroların çoğunluğuna en az üniversite mezunu olarak başvurma şartının da bulunuyor olması, eğitim düzeyleri açısından katılımcıların %71,2 gibi önemli bir bölümünün üniversite mezunu olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte bireylerin %15'i lise ve dengi okullardan mezun iken, %11,7'si bir yüksek lisans veya doktora programını tamamladığını belirtmiştir.

Meslek gruplarına ait dağılımda ise, ilk sırada %37,9 ile öğretmenlerin, ikinci sırada %25,1 ile infaz koruma memuru, polis memuru, mühendis, bilgi işlem görevlisi gibi meslek dallarını içeren memurlukların, daha sonra ise %13,3 ile sağlık memuru, tıbbi sekreter, acil tıp teknisyeni, anestezi teknisyeni, radyoloji teknisyeni gibi meslek dallarının da arasında bulunduğu diğer sağlık personelinin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Örnekleme dâhil olan bireylerin %48,2'sinin 2001-3000 TL, %29,3'ünün 3001-4000 TL, %13,1'inin 1001-2000 TL arasında ve %9,4'ünün 4001 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Hanehalkı tipi sorusuna ise ankete katılan bireylerin %53,6'sı “evliyim ve çocuğum var”, %18'i “anne ve babamla yaşıyorum” ve %14,8'i yalnız yaşıyorum şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların %35,4'ü 3001-5000 TL, %29'u 5001-7000 TL, %26,2'si 1501-3000 TL arasında toplam hanehalkı aylık gelirine sahip olduğunu ifade etmiştir.

Finansal gelişmelerle ilgili bilgi sahibi olmak amacıyla bireylerin en fazla başvurduğu kaynak internet olmuştur. Yine bireylerin %46,6'sı televizyonu, %21,3'ü gazete/dergiyi ve %15,7'si aile, akraba, arkadaşı finansal gelişmelerde başvuracakları kaynaklar olarak tercih etmektedir.

Bireylerin %48,7'si finansal gelişmeleri bazen, %23,4'ü haftada birkaç kez takip etmekte, %7,7'si ise finansal gelişmeleri hiç takip etmemektedir. Ayrıca, katılımcıların çok büyük bir bölümünün (%80,3) kredi kartına sahip olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlıkla ilgili matematiksel sorulardan herhangi birine doğru cevap veremeyenlerin oranı %20,4, tüm sorulara doğru cevap verenlerin oranı ise %4,2'dir. Problemlere ve Likert ölçeği kullanılarak hazırlanan Finansal Yeterlilik Soruları'na verilen cevaplar dikkate alınarak belirlenen finansal okuryazarlık düzeylerine göre, kamu çalışanlarının %65,1'i finansal okuryazar değilken, %34,9'unun Temel Düzey Finansal Okuryazar, %9,6'sının ise İleri Düzey Finansal Okuryazar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tokat ilindeki kamu çalışanlarının tasarruf durumları incelendiğinde, örneklem içerisindeki bireylerin %75,6'sının tasarruf yaptığı, %24,4'ünün ise herhangi bir tasarrufunun bulunmadığı belirlenmiştir.

Araştırmanın konusunu oluşturan ve bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin tasarruf davranışları üzerinde etkili olduğu şeklinde ifade edilebilecek temel hipoteze ait lojistik regresyon analizinin sonuçlarına göre, Tokat ilindeki kamu çalışanlarının temel düzey finansal okuryazar olmalarının, tasarruf davranışları üzerinde sosyal bilimler alanındaki araştırmalar için düşük kabul edilen %10 önem düzeyinde, zayıf bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu durumun iki nedenden kaynaklandığı düşünülmektedir. Birincisi, ana kütle olarak seçilen grubun homojen bir yapıda olması, gösteriş etkisinin bir sonucu olan çevreye uyum nedeniyle, tasarruf yapmanın gereksiz olduğu düşünülen bir ortamda diğer bireylerin de tasarruf yapmaması, tasarruf yapmanın önemli kabul edildiği bir ortamda ise bunun hangi finansal araçlarla yapılmasının daha uygun olduğu konusunda diğer bireylerin de hâkim görüşe uygun şekilde davranışta bulunması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Birbirine çok yakın finansal davranışların sergilendiği böyle bir durum ise kişilerin belirli finansal okuryazarlık düzeyine ulaşmalarını gerektirmeyecek, sahip oldukları bilgi birikimi ile temel düzey finansal okuryazar sayılmaları mümkün olsa bile bu durum tasarruf davranışlarına yansımayacaktır. İkinci neden ise, katılımcıların tasarruf yapmak amacıyla altın, TL cinsinden nakit ve bankada vadesiz mevduat ("diğer" seçeneği), döviz ve bankada vadeli mevduat gibi kullanımı fazla karmaşık bilgi gerektirmeyen

araçları tercih etmelerinin belirli bir finansal okuryazarlık düzeyini gerekli kılmamasıdır. İleri düzey finansal okuryazarlık ile Tokat ilindeki kamu çalışanlarının tasarruf davranışları arasında ise %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla, literatürdeki birçok çalışmanın bulgularıyla da uyumlu şekilde, kamu çalışanlarının daha yüksek bir finansal okuryazarlık seviyesine ulaşmaları daha yüksek oranlarda tasarruf yapmalarını sağlayabilecektir. Kamu çalışanlarına ait yaş, hanehalkı geliri ve finansal gelişmeleri takip etme durumu gibi sosyo-demografik değişkenlerin tasarruf davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilere sahip olması da lojistik regresyon analizinin sonucunda elde edilen bulgular arasındadır.

Günümüzde, düşük tasarruf oranları gerek Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerin gerekse gelişmiş birçok ekonominin başlıca sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira yüksek ve sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan finansmanın dış kaynaklardan sağlanıyor olması ülkenin dışa bağımlılığını artıracaktır. Böyle bir durumda ülke ekonomisi sermaye hareketlerinden önemli oranda etkilenen kırılgan bir yapıya sahip olacak, ulusal ekonomik göstergelerde meydana gelebilecek bozulmalar ülkedeki hanehalklarının tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Dolayısıyla, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak için gerekli yurtiçi yatırımların finansmanını karşılamak amacıyla yurtiçi tasarrufların da artırılmasının lüzumu fark edilmeli, finansal okuryazarlık eğitim programları ve/veya seminerleri gibi gerek kamu gerekse özel kesim tasarruflarını artıracak politikalara öncelik verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahmad, F. (2015). Determinants Of Savings Behavior in Pakistan: Long Run-Short Run Association And Causality. *Timisoara Journal of Economics and Business*, 8(1): 103-136.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(40): 585-599.
- Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 5(9): 151-176.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Ansong, A. ve Gyensare, M. A. (2012). Determinants of University Working-Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of Business and Management*. 7(9): 126-133.
- Araz, T. (2012). *Financial Literacy and Credit Card Arrears*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aşırım, O. (1994). *Enflasyon ve Tasarruf İlişkisinin Kesintisiz Zaman Modeli*.
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb%20tr/tcmb%20tr/main%20menu/yayinlar/arastirma%20yayinlari/calisma%20tebligleri/1996/94-08>
 Erişim Tarihi: 22 Nisan 2016
- Atkinson, A. ve Messy, F. A. (2012). *Measuring financial literacy*.
http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financial-literacy_5k9csfs90fr4-en Erişim Tarihi: 29 Ocak 2016
- Ayçalar, M. (2014). *Türkiye'nin Düşük Tasarruf Sorununa Davranışsal Yaklaşım*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bariş, S. ve Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (46): 119-151.
- Bayram, S. S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysal, A.C. (1981). Sosyal Psikolojide Tutumlar. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 10(1): 121-138.
- Beal, D. J. ve Delpachitra, S. B. (2003). *Financial Literacy Among Australian University Students*.
http://eprints.usq.edu.au/3432/2/Beal_Delpachitra_2003_AV.pdf
 Erişim Tarihi: 03 Mart 2016
- Bekçi, İ. ve Alkan, H. (2009). Finansal Bilgi Sisteminin Hisse Senetlerine Yatırım Kararı Üzerine Etkisi: İMKB’de Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(3): 1-20.
- Beckmann, E. (2013). Financial Literacy and Household Savings in Romania.
<http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1139&context=numeracy>
 Erişim Tarihi: 25 Kasım 2015
- Bernheim, B. D. (1995). Do Households Appreciate Their Financial Vulnerabilities? An Analysis of Actions, Perceptions, and Public Policy. *Tax Policy and Economic Growth*. Washington, DC: American Council for Capital Formation.
- ____ (1998). Financial Illiteracy, Education and Retirement Saving. In O. Mitchell and S. Schieber (eds.), *Living with Defined Contribution Pensions*. University of Pennsylvania Press. 38–68.
- ____, Shleifer, A. ve Summers, L. H. (1985). The Strategic Bequest Motive. *Journal of Political economy*. 93(6): 1045-1076.

- Bozkuş, S. ve Üçdoğruk, Ş. (2007, 24-25 Mayıs). *Hanehalkı Tasarruf Tercihleri – Türkiye Örneği*. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Bresser-Pereira, L. C. (2004). *Exchange Rate: Fix, Float, or Manage It?*. Escola de Economia de São Paulo, Getulio Vargas Foundation, No. 135.
- Browning, M. (2000). The Saving Behaviour of a Two-Person Household. *The Scandinavian Journal of Economics*. 102(2): 235-251.
- Bucher-Koenen, T. (2009). *Financial Literacy and Private Old-Age Provision in Germany–Evidence from SAVE 2008*. MEA Discussion Paper, No. 192-2009.
- Butelmann, A. ve Gallego, F. (2000). *Household Saving in Chile: Microeconomic Evidence*. Banco Central de Chile. si2.bcentral.cl/public/pdf/documentos-trabajo/.../dtbc63.pdf
- Capuano, A. ve Ramsay, I. (2011, Mart). *What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics*. Melbourne: The University of Melbourne.
<http://ssrn.com/abstract=1793502> Erişim Tarihi: 02 Mart 2016
- Cilasun, S. M. ve Kırdar, M. G. (2009). Türkiye’de Hanehalklarının Gelir, Tüketim ve Tasarruf Davranışlarının Yatay Kesitlerle Bir Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*. 24(280): 9-46.
- Consumer Financial Protection Bureau. (2016a). <http://www.consumerfinance.gov>
Erişim Tarihi: 29.04.2016
- Consumer Financial Protection Bureau. (2016b). *The CFPB Strategic Plan, Budget and Performance Plan and Report*.
- Cronqvist, H. ve Siegel, S. (2013). *The Origins of Savings Behavior*.
<http://www.afajof.org/details/page/2866161/Past-Meetings.html>
Erişim Tarihi: 19 Nisan 2016

- Çam A.V. ve Barut A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 4(7): 63-72.
- Çolak, Ö. F. ve Öztürkler, H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. *Bankacılar Dergisi*. (82): 3-44.
- Dayal, A. ve Thimann, C. (1997). *Saving in Southeast Asia and Latin America Compared: Searching for Policy Lessons*.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97110.pdf>
 Erişim Tarihi: 19 Nisan 2016
- Demiral, M. (2007). Türkiye Ekonomisi İçin Tüketim Fonksiyonu Tahmini (1980-2005). *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İİBF Dergisi*. 2(3): 347-366.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2016). *1975-2009 Yılları Arasında Kamu Tasarruflarının Gelişimi ve Merkezi Yönetim Bütçesi*.
- Dick, C. D. ve Jaroszek, L. M. (2013). *Knowing What Not to Do: Financial Literacy and Consumer Credit Choices*.
<https://www.fdic.gov/news/conferences/consumersymposium/2013/Papers/Jaroszek.pdf>
 Erişim Tarihi: 02.05.2016
- Dirschmid, W. ve Glatzer, E. (2004). *Determinants of the Household Saving Rate in Austria*.
<https://www.oenb.at/en/Publications/Economics/Monetary-Policy-and-the-Economy/2004>
 Erişim Tarihi: 19 Nisan 2016
- Düzgün, R. (2009). Türkiye’de Özel Tasarrufun Belirleyicileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (32): 173-189.
- Dvorak, T. ve Hanley, H. (2010). Financial Literacy and The Design of Retirement Plans. *Journal of Socio-Economics*. 39(6): 645-652.
- Eichengreen, B. (2007). The Real Exchange Rate and Economic Growth. *Social and Economic Studies*. 56(4): 7-20.

- Ekinci, M.F., Erdem, P.F. ve Kılınc, Z. (2014). *Credit Growth, Current Account and Financial Depth*.
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+EN/TCMB+EN/Main+Menu/PUBLICATIONS/Research/Working+Papers/2014/14-21>
 Erişim Tarihi: 22 Nisan 2016
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(4): 113-126.
- Ergenekon, S. (1996). *Tasarruf Eğilimini Etkileyen Sosyolojik Faktörler*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(34): 847-864.
- Eskici, Y. (2014). *Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- European Commission. (2007a). *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*. VT Markt/2006/26H-Final Report, Hamburg.
- _____ (2007b, 18 Aralık). *Communication From The Commission Financial Education*.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52007DC0808>
 Erişim Tarihi: 03 Mart 2016
- European Money Week. (2016). <http://www.europeanmoneyweek.eu/> Erişim Tarihi: 03.05.2016
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 67: 101-116
- Figueira, F. (2007). *The European Commission and Financial Capability: Simplifying Financial Services*. ECRI Policy Brief No:2.

- Financial Conduct Authority. (2016). <https://www.fca.org.uk> Erişim Tarihi: 29.04.2016
- Financial Consumer Agency of Canada. (2016). <http://www.fcac-acfc.gc.ca/> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Financial Information Service. (2016). <https://www.humanservices.gov.au/> Erişim Tarihi: 03.05.2016
- Financial Literacy Australia Limited. (2016). <http://finlit.org.au/> Erişim Tarihi: 03.05.2016
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği. (2016). <http://www.fo-der.org/edit-post/> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği. (2014). *FODER Tanıtım*. <http://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2013/05/FODER-TANITIM-Kas%C4%B1m-2014.pdf> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Financial Services Authority. (2005, Haziran). *Measuring Financial Capability: An Exploratory Study*. http://www.pfrc.bris.ac.uk/publications/completed_research/Reports/Fincap_June05.pdf Erişim Tarihi: 13 Ocak 2016
- Financial Services Authority. (2016). <http://www.fsa.gov.uk> Erişim Tarihi: 29.04.2016
- Gailey, A., Zorn, P. ve Courchane, M. (2008). Consumer Credit Literacy: What Price Perception?. *Journal of Economics and Business*. 60(1): 125-138.
- Gathergood, J, Disney, R. ve Bridges, S. (2008). *Drivers of Over-Indebtedness*. Report to the UK Department for Business.
- Genç Başarı Eğitim Vakfı. (2016). <http://gencbasari.org/> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Gönen, E. ve Özmete, E. (2007). Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar İle Öz-saygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 3(11): 57-69.

- Guiso, L. ve Jappelli, T. (2008). *Financial Literacy and Portfolio Diversification*. European University Institute, Department of Economics, Working Paper ECO 2008/31.
- Gutnu, M. M. ve Cihangir, M. (2015, Mart). Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(10): 415-424.
- Gutter, M. ve Copur, Z. (2011). Financial Behaviors and Financial Well-being of College Students: Evidence from A National Survey. *Journal of Family and Economic Issues*. 32(4): 699-714.
- Güler, E. (2015). *Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günsoy, G. ve Tekeli, S. (2015). Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz. *Amme İdaresi Dergisi*. 48(1): 35-87.
- Hamarat, B. ve Özen, E. (2015) Türkiye’de Tasarruf Tercihlerini Etkileyen Değişkenlerin Kanonik Korelasyon Analizi İle Belirlenmesi. *Journal of Life Economics*. (3): 47-74.
- Harjes, T. ve Ricci L. A. (2006). What Drives Saving in South Africa?. In M. Nowak, L.A. Ricci (Eds.), *Post-Apartheid South Africa: The First Ten Years* (pp. 48-63). Washington, DC: IMF.
- Harris, M. N., Loundes, J. ve Webster, E. (2002). Determinants of Household Saving in Australia. *Economic Record*. 78(241): 207-223.
- Hassan Al-Tamimi H. A. ve Anood Bin Kalli, A. (2009). Financial Literacy and Investment Decisionsof UAE investors. *Journal of Risk Finance*. 10(5): 500-516.
- Hayta, A. B. (2008). Ailelerin Tasarruf ve Yatırım Eğilimlerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 16(2): 345-358.

- Henager, R. ve Mauldin, T. (2015). Financial Literacy: The Relationship to Savings in Low- to Moderate-Income Households. *Family and Consumer Sciences*. 45(1): 73-87.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. ve Beverly, S. G. (2003). *Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior*. Fed. Res. Bull., 89, 309.
<http://www.federalreserve.gov/pubS/bulletin/2003/0703lead.pdf>
Erişim Tarihi: 13 Şubat 2016
- Horioka, C. Y. ve Terada-Hagiwara, A. (2010). *Determinants and Long-term Projections of Saving Rates in Developing Asia*.
<http://www.nber.org/papers/w17581> Erişim Tarihi: 19 Nisan 2016
- Howlett, E., Kees, J. ve Kemp, E. (2008). The Role of Self-regulation, Future Orientation and Financial Knowledge in Long-term Financial Decisions. *Journal of Consumer Affairs*. 42(2): 223-242.
- Huston, S. J. (2012). Financial Literacy and The Cost of Borrowing. *International Journal of Consumer Studies*. 36(5): 566-572.
- Işık, İ. (Ed.). (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. Ankara: T. C. Merkez Bankası.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Alđı İletişim* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- Iwata, K. (2015, 23 Ocak). *Financial Education in Japan: Challenges Presented by the Aging Population and Declining Birthrate*. ADBI-Japonya-OECD Üst Düzey Küresel Sempozyum, Tokyo.
https://www.boj.or.jp/en/announcements/press/koen_2015/data/ko150123a.pdf
Erişim Tarihi: 27 Mart 2016
- İstanbul Finans Enstitüsü. (2016). Sosyal Finans. <http://www.ife.com.tr/index.php/sf>
Erişim Tarihi: 28.04.2016

- Jazayeri, A. (2016). *From Financial Literacy to Financial Capability*.
http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/From_financial_literacy_pdf.pdf Erişim Tarihi: 28.04.2016
- JumpStart Coalition. (2016). <http://www.jumpstart.org> Erişim Tarihi: 29.04.2016
- Keynes, J.M. (1936), *The General Of Employment, Interest And Money* [Elektronik Sürüm]. New York: Horcourt, Brace and Co.
cas2.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/.../generaltheory.pdf Erişim Tarihi: 28.04.2016
- Kharchenko, O. (2011). *Financial Literacy in Ukraine: Determinants and Implications for Saving Behavior*. (Doctoral Dissertation). Kyiv: Kyiv School of Economics.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (66): 129-150.
- Kıyılar, M. ve Acar, O. (2012). Ülkemizde Tasarruf Oranlarını Etkileyen Faktörler ve Bölgeler Arası Tasarruf Alışkanlıklarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*. (73): 1-24.
- Kieschnick, D. A. (2006). *Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy*.
<http://lib.dr.iastate.edu/rtd/864/> Erişim Tarihi: 25.11.2015
- Laibson, D. (1997). Golden Eggs and Hyperbolic Discounting. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol.112(2): 443-477.
- Leland, H. E. (1968). Saving and Uncertainty: The Precautionary Demand for Saving. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol.82 (3): 465-473.
- Levy-Yeyati, E. ve Sturzenegger, F. (2007). *Fear of Floating in Reverse: Exchange Rate Policy in the 2000s*. LAMES-LACEA Annual Meetings.
<https://pdfs.semanticscholar.org/d4ad/cbf464333178a7154611c7fccd0f173efeb5.pdf> Erişim Tarihi: 15.06.2017

- Loayza, N., Schmidt-Hebbel, K. ve Servén, L. (2000). What Drives Private Saving Across the World?. *Review of Economics and Statistics*. 82(2): 165-181.
- Ludlum, M., Tilker, K., Ritter, D., Cowart, T., Xu, W. ve Smith, B. C. (2012). Financial Literacy and Credit Cards: A Multi Campus Survey. *International Journal of Business and Social Science*. 3(7): 25-33.
- Lusardi, A. (2002). Increasing Saving Among the Poor: The Role of Financial Literacy. *Poverty Research News, Northwestern/University of Chicago Joint Center for Poverty Research*. 6(1): 12-13.
- _____ (2008a). *Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
<http://www.nber.org/papers/w14084.pdf> Erişim Tarihi: 11 Şubat 2016
- _____ (2008b). *Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs*. National Bureau of Economic Research, Working Paper 13824).
- _____ ve Mitchell, O. S. (2007). Baby Boomer Retirement Security: The Role of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth. *Journal of Monetary Economic*. 54(1): 205–224.
- _____ ve Mitchell, O. S. (2008). *Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare?*, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, Working Paper 13750.
- _____ ve Mitchell, O. S. (2009). *How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness*. National Bureau of Economic Research, No. w15350.
- _____ ve Mitchell, O. S. (2011). *Financial Literacy Around The World: An Overview*, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, Working Paper 17107.
- _____ ve Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*: 52(1), 5-44.

- Mahdzan, N. S. ve Tabiani, S. (2013). The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: An Exploratory Study in the Malaysian Context. *Transformations in Business & Economics*. 12(1): 41-55.
- Mankiw, N. G. (2010). *Makroekonomi*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Mason, C. L. ve Wilson, R. (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Leicestershire: Loughborough University.
<https://dspace.lboro.ac.uk/2134/2016> Erişim Tarihi: 29 Ocak 2016
- Masson, P. R., Bayoumi, T. ve Samiei, H. (1998). International Evidence on the Determinants of Private Saving. *The World Bank Economic Review*. 12(3): 483-501.
- Mavrinac, Sarah C. ve Ping, C. (2004). *Financial Education for Women in Asia Pacific*. An INSEAD Working Paper.
- McWaters, G. ve Sheldon, W. (2007). *The Canadian Student Financial Survival Guide: A Comprehensive Handbook on Financing Your Education, Managing Your Expenses & Planning for a Debt-free Future* [Elektronik Sürüm]. Toronto: Insomniac Press.
- Montiel, P. J. ve Servén, L. (2008). *Real Exchange Rates, Saving and Growth*. World Bank Publications, Vol. 4636.
- Müller, S. ve Weber, M. (2010). Financial Literacy and Mutual Fund Investments: Who Buys Actively Managed Funds?. *Schmalenbach Business Review*. 62: 126-153.
- National Financial Educators Council. (2016).
<https://www.financialeducatorsCouncil.org> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Okcu, A. B. (2008). *Türkiye İçin Gelir Tüketim İlişkisinin Eşbütünleşme Analizi İle İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2012). *OECD/INFE Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi Üst Düzey İlkeleri*.

www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Egitim-Akademik/Finansal+Egitim/Konuya+Iliskin+Kaynaklar/StratejiIlkeleri
Erişim Tarihi: 28 Mart 2016

_____ (2013a). *PISA 2012 Assessment and Analytical Framework*.

http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2012-assessment-and-analytical-framework_9789264190511-en Erişim Tarihi: 10 Şubat 2016

_____ (2013b). *Advancing National Strategies for Financial Education*.

<http://www.oecd.org/finance/financial-education/advancing-national-strategies-for-financial-education.html> Erişim Tarihi: 28.03.2016

_____ (2016). *Schedule of Meetings*.

<http://www.oecd.org/finance/financial-education/scheduleofmeetings.htm> Erişim Tarihi: 28.04.2016

Özcan, K. M. ve Günay, A. (2012, Kasım). *Türkiye’de Özel Tasarrufları Belirleyen Unsurlar*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.

<http://www.tek.org.tr/tartisma.php> Erişim Tarihi: 22 Nisan 2016

Özdemir, F. S. (2011). *Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (68): 113-134.

Parayön. (2016). <http://parayon.com/> Erişim Tarihi: 30.04.2016

Para Durumu. (2016). <http://www.paradurumu.com.tr/> Erişim Tarihi: 30.04.2016

Pehlivan, G. G. (2006). *Türkiye’nin Tüketim Fonksiyonu: Ekonometrik Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Presidenst's Advisory Council on Financial Literacy. (2009, Ocak). *2008 Annual Report to the President Executive Summary*. Washington, DC.
- Prosper Canada. (2016). <http://prospercanada.org/> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Prudential Regulation Authority. (2016). <http://www.bankofengland.co.uk> Erişim Tarihi: 19.04.2016
- Rodoplu, H. (1996). Hayekçi Yaklaşımın İktisadi Boyutu: Konjonktür ve Kriz Teorisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(1): 1-6.
- Sağlam, Y. (2006). Keynesyen Tüketim Fonksiyonunun Türkiye Uygulaması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(6).
- Sangutisearee, W. (1993). *Credit Card Usage and Knowledge in Thailand*. <http://digitalcommons.usu.edu/etd/2808/> Erişim Tarihi: 12 Şubat 2016
- Schmidt-Hebbel, K., Webb, S. B. ve Corsetti, G. (1992). Household Saving in Developing Countries: First Cross-Country Evidence. *The World Bank Economic Review*. 6(3): 529-547.
- Sekita, S. (2011). Financial literacy and retirement planning in Japan. *Journal of Pension Economics and Finance*. 10(04): 637-656.
- Sermaye Piyasası Kurumu. (2012). *Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuç Raporu*. <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> Erişim Tarihi: 12 Kasım 2015
- _____ (2015). *2015 Yılı İkinci Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması*. <http://spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f&submenuheader=null> Erişim Tarihi: 12 Kasım 2015
- _____ (2016). www.spk.gov.tr Erişim Tarihi: 28.03.2016

- Sevim, N., Temizel, F. ve Sayılır, Ö. (2012). The Effects of Financial Literacy on the Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers. *International Journal of Consumer Studies*. 36(5): 573-579.
- Standart & Poor's. (2015). *Global Financial Literacy Survey*.
http://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf
 Erişim Tarihi: 26.05.2016
- Şengür, M. ve Taban, S. (2016). *Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye'de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 16(1): 49-71.
- Tarı, R. ve Çalışkan, Ş. (2005). Kocaeli İlinde Tüketimin Gelir Hipotezlerinin Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*. 19(2): 1-19.
- Task Force on Financial Literacy. (2010). *Canadians and Their Money*.
- T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2014, Haziran). *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*.
<https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Finansal-Tabana-Yayilma> Erişim Tarihi: 28.03.2016
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2011). *Yüksek Büyümenin Sürdürülebilirliği: Yurtiçi Tasarrufların Rolü, Türkiye Ülke Ekonomik Raporu*.
http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1331626580764/CEM_YurticiTasarruflar_tammetin.pdf Erişim Tarihi: 27.11.2015
- T. C. Merkez Bankası. (2015a, Mart). Aylık bülten.
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/TCMB+Bulten/TCMB+Bulten> Erişim Tarihi: 28.03.2016
- _____ (2015b). *Tasarruf-Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri*.
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/37545d76-d7a0-450d-9165-86df6ae17d4b/TCMB_KITAPCIK_2015_1.pdf?MOD=AJPERES Erişim Tarihi: 05 Şubat 2016

- Temel Nalin, H. (2013). Determinants of Household Saving and Portfolio Choice Behaviour in Turkey. *Acta Oeconomica*. 63(3): 309-331.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12(1): 73-86.
- _____ ve Özgüler, İ. (2015). Finansal Eğitime Bakış. *Business & Management Studies: An International Journal*. 3(1): 1-16.
- Thung, C. M., Kai, C. Y., Nie F. S., Chiun, L. W. Ve Tsen, T. C. (2012). *Determinants of saving behaviour among the university students in Malaysia*. (Doctoral Dissertation). Petaling Jaya: Universiti Tunku Abdul Rahman Faculty of Business and Finance Department of Commerce and Accountancy.
- Tütüncü, Ö. ve Küçükusta, D. (2008, 21-24 Şubat). *Organizasyonlarda Bireyler: Davranış, Tutum ve Motivasyon*. 2. Uluslararası Sterilizasyon Konferansı, İzmir. web.deu.edu.tr/kalite/dosyalar/ulusal_bildiri/EkD.doc
Erişim Tarihi: 18 Şubat 2016
- Türkmen, Ş. (1995). *Tüketim Teorilerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- US Department of the Treasury. (2016). <http://www.treasury.gov> Erişim Tarihi: 28.03.2016
- University of South Florida St. Petersburg. (2016). <http://www.usfsp.edu/> Erişim Tarihi: 30.04.2016
- Uzay, N. (2011). “Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Kayseri deki Girişimcilerin Tasarruf Davranışlarını Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama”, içinde *Türkiye’de Tasarruflar* (Ed. Ercan Uygur), İmaj Yayınevi, Ankara.
- Ünsal, E. (2009). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Van Rooij, M., Lusardi A. ve Alessi, R. J. (2012). Financial Literacy, Retirement Planning and Household Wealth. *Economic Journal*. 122(560): 449-478.

- Vitt, L. A. (2001). *Personal Finance and The Rush to Competence: Financial literacy Education in the US: A National Field Study Commissioned and Supported by the Fannie Mae Foundation*. ISFS, Institute for Socio-Financial Studies.
- World Bank. (2012). *Good Practices for Financial Consumer Protection*.
http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/Good_Practices_for_Financial_CP.pdf Erişim Tarihi: 02.05.2016
- _____ (2013a, Ağustos). *Financial Capability Surveys Around The World*.
<http://responsiblefinance.worldbank.org/~//media/GIAWB/FL/Documents/Publications/Why-financial-capability-is-important.pdf> Erişim Tarihi: 10 Şubat 2016
- _____ (2013b). *A Toolkit for the Evaluation of Financial Capability Programs in Low - and Middle- Income Countries*.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/2013/01/18054632>
 Erişim Tarihi: 27 Mart 2016
- _____ (2016). <http://responsiblefinance.worldbank.org> Erişim Tarihi: 28.03.2016
- Xiao, J. J., Tang, C. ve Shim, S. (2008). Acting for Happiness: Financial Behavior and Life Satisfaction of College Students. *Social Indicators Research*. 92(1): 53-68.
- Yayar, R., Çoban, M. N., & Tekin, B. (2015). Otomobil Sahipliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Tokat İli Kentsel Alanda Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi*. 22(2): 603-617.

EKLER

Ek.1 – Anket Formu

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Cinsiyetiniz ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaşınız ☐ 16-24 ☐ 25-34 arası ☐ 35-44 arası ☐ 45-54 arası ☐ 55 ve üstü
3. Medeni Durumunuz ☐ Evli ☐ Bekâr ☐ Dul/Boşanmış
4. Eğitim Durumunuz ☐ İlkokul/İlköğretim ☐ Lise ve dengi ☐ Üniversite ☐ Yüksek lisans/Doktora
5. Aylık Geliriniz ☐ 500-1000 TL ☐ 1001-2000 TL ☐ 2001-3000 TL ☐ 3001-4000 ☐ 4001 ve üzeri
6. Mesleğiniz / İşiniz: (.....)
7. Hanehalkı Tipi: ☐ Yalnız yaşıyorum ☐ Anne ve babamla yaşıyorum ☐ Evliyim ve çocuğum var ☐ Evliyim, çocuğum yok ☐ Diğer:.....
8. Hanehalkının (evinizin) toplam aylık geliri: ☐ 500-1500 TL ☐ 1501-3000 TL ☐ 3001-5000 TL ☐ 5001-7000 ☐ 7001 ve üzeri
9. Finansal gelişmeleri nereden takip edersiniz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.) ☐ Aile, akraba, arkadaş ☐ Gazete/dergi ☐ Televizyon ☐ İnternet
10. Finansal gelişmeleri hangi sıklıkla takip edersiniz? ☐ Her gün ☐ Haftada birkaç kez ☐ Bazen ☐ Hiç takip etmiyorum
11. Tasarruf yapıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
12. Tasarruflarınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.) ☐ Altın ☐ Bireysel emeklilik fonları ☐ Döviz ☐ Repo ☐ Bankada vadeli mevduat ☐ Hisse senedi/Devlet Tahvili/Hazine Bonosu ☐ Diğer:.....
13. Kredi kartı kullanıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

TASARRUF DAVRANIŞI ve FİNANSAL OKURYAZARLIK	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Tasarruf yaparım çünkü tasarruf yapmanın gerekli olduğunu düşünürüm.					
Gelecekteki hedeflerim için düzenli olarak bir kenara para koyarım.					
Acil/beklenmedik durumlar için para biriktiririm.					
Parayı harcamaktansa uzun bir dönem için saklamayı tercih ederim.					
Ürün ya da hizmet satın alırken gerçekten gerekli olup olmadığını düşünürüm.					
Ürün ya da hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaparım.					
Tasarruf yapabilmek için harcamalarımı azaltmayı hedeflerim.					
Enflasyon ve faiz oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini bilirim.					
Finansal ürünler konusunda bilgi sahibiyim.					
Finansal hedeflerim (eğitim, tatil, araç-gayrimenkul alımı vb.) veya harcamalarım için haftalık/aylık bütçe yaparım.					
Genellikle bütçemin veya harcama planımın sınırları içinde kalırım.					
Harcama yaparken gelirim ve bütçemi göz önünde bulundururum.					
Harcamalarım ile ilgili finansal kayıtlarını (fiş, fatura vb.) saklarım.					
Tüm ödemelerimi zamanında yaparım.					
Kredi kartı kullanırken gelime göre harcama yaparım.					

Her ay kredi kartı bakiyemin (borcumun) tamamını öderim.					
Borç ve/veya fatura ödemelerimi zamanında yaparım.					
Borçlanmanın mali etkileri hakkında bilgi sahibiyim.					
Bütçemi yönetme konusunda başarılıyım.					
Para ile ilgili konular karmaşık değildir.					
SORULAR : FİNANSAL OKURYAZARLIK	A	B	C	D	E
1)Vadeli mevduat hesabınızda 100 TL olduğunu ve yıllık faiz oranının %2 olduğunu farz ediniz. Parayı hesabınızda tuttuğunuz takdirde, 1 yıl olduğunda ne kadar paranız olacağını düşünüyorsunuz?	102TL'den fazla ()	Tam 102 TL ()	102 TL'den az ()	Hiçbiri ()	Bilmiyorum ()
2)Vadeli mevduat hesabınızda 100 TL olduğunu, paranızı yıllık %20 faiz ile bankada tuttuğunuzu ve hesabınızdan hiç para ya da faiz ödemesi çekmediğinizi farz ediniz. 5 yıl sonra hesabınızda toplam kaç liranız olacağını düşünüyorsunuz?	200 TL'den fazla ()	Tam 200 TL ()	200 TL'den az ()	Hiçbiri ()	Bilmiyorum ()
3) Vadeli mevduat hesabınıza uygulanan yıllık faizin %1 ve enflasyonun %2 olduğunu düşünün. 1 yıl sonra, bu hesaptaki parayla ne kadar harcama yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?	Bugünkünden fazla ()	Bugünkü ile aynı ()	Bugünkünden az ()	Hiçbiri ()	Bilmiyorum ()
4) Bir arkadaşınıza bugün 10.000 TL miras kalmıştır. Arkadaşınızın kardeşine ise 3 yıl sonra 10.000 TL miras kaldığını farz ediniz. Miras nedeniyle hangisi daha zengin olacaktır?	Arkadaşım ()	Kardeşi ()	Zenginlik düzeyi eşittir ()	Hiçbiri ()	Bilmiyorum ()
5)Gelecek yıl (2017 yılında) gelirinizin ve her şeyin fiyatının iki kat artacağını farz edin. Gelecek yıl gelirinizle ne kadar harcama yapabileceğinizi düşünürsünüz?	Bugünkünden fazla ()	Bugünkü ile aynı ()	Bugünkünden az ()	Hiçbiri ()	Bilmiyorum ()

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Metehan ŞAHİN

Doğum Yılı ve Yeri: 1990 / TOKAT

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: 2013 / Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE İktisat

Anabilim Dalı

Yabancı Dili: İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi: metehan.sahin@gop.edu.tr